

วารสารวิชาการ

หอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Journal

ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๖

Vol.11 No.2 July - December 2023

ISSN 2985-2668 (Print)

ISSN 2985-2676 (Online)

วารสารวิชาการ

หอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Journal

ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๖

Vol. 11 No. 2 July - December 2023

ISSN 2985-2668 (Print)

ISSN 2985-2676 (Online)

วัตถุประสงค์

๑. ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้วิชาการด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ภาษา เอกสาร หนังสือ และศิลปวัฒนธรรม
๒. เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางด้านมรดกศิลปวัฒนธรรม วิชาชีพ และวิชาการ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
๓. ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่กิจกรรมการดำเนินงานของหอสมุดแห่งชาติ

นโยบายการรับบทความเพื่อตีพิมพ์

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ประกอบด้วย บทความวิชาการ บทความปริทัศน์ บทวิจารณ์หนังสือ บทความวิจัย หรือบทความวิจัยจากวิทยานิพนธ์ ซึ่งต้องเป็นบทความที่ไม่เคยเผยแพร่ในวารสารใดมาก่อน และทุกบทความที่ได้รับการตีพิมพ์จะได้รับการกลั่นกรองโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ ๒ ฉบับ

ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม

ข้อมูลการติดต่อ

กองบรรณาธิการวารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ

กลุ่มวิจัยและพัฒนาห้องสมุด สำนักหอสมุดแห่งชาติ

ถนนสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทรศัพท์ และ โทรสาร ๐ - ๒๖๒๘ - ๕๑๙๒

E-mail: rldbkk.nlt@gmail.com

ทุกบทความได้รับการกลั่นกรองแบบ Double - blind peer review
จากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย ๒ คนต่อบทความ

ที่ปรึกษา

นายพนมบุตร จันทรโชติ
นางสาวเนาวรัตน์ ปัญญางาม

อธิบดีกรมศิลปากร
ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ

บรรณาธิการเกียรติคุณ

รศ.ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน

แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

บรรณาธิการ

ดร.ประสิทธิ์ชัย เลิศรัตนเคหกาล

บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ สำนักหอสมุดแห่งชาติ

กองบรรณาธิการ

รศ.ดร.ภาวิณี แสนชนม์

สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

ผศ.ดร.สนทยา สาลี

สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ผศ.ดร.จุฑาทิพย์ จันทรลุน

ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

ดร.ภาธร นิลอาธิ

ภาควิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะวิทยาการสารสนเทศ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

นางสาวเอมอร เชาว์สวน

นักภาษาโบราณเชี่ยวชาญ สำนักหอสมุดแห่งชาติ

นางสาววนัสสุตา ดิษยบุตร

บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ สำนักหอสมุดแห่งชาติ

ฝ่ายจัดการวารสาร

นางสาวรวีวรรณ พุดซ้อน

บรรณารักษ์ชำนาญการพิเศษ สำนักหอสมุดแห่งชาติ

นางสาวสมัชญา เดชรุ่ง

บรรณารักษ์ชำนาญการ สำนักหอสมุดแห่งชาติ

นางสาวอัมพิกา นันทิกัญจนะ

บรรณารักษ์ชำนาญการ สำนักหอสมุดแห่งชาติ

นางสาวเกศศิณี ผิวอ่อน

บรรณารักษ์ปฏิบัติการ สำนักหอสมุดแห่งชาติ

ศิลปกรรม

นายชโย ทองหล่อ

นักวิชาการช่างศิลป์ชำนาญการ สำนักหอสมุดแห่งชาติ

พิมพ์ที่

สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา

สี่แยกช้างฮี้ ถนนสามเสน แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๒ ประจำเดือน กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๖ เรายังคงมุ่งมั่นส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ภาษา เอกสาร หนังสือ มรดกศิลปวัฒนธรรม และเป็นเวทีนำเสนอบทความเพื่อพัฒนาวิชาชีพต่อไป

กองบรรณาธิการวารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวิชาชีพไม่ว่าจะเป็นบรรณารักษ์ นักเอกสารสนเทศ นักวิชาการ นักวิจัย นักเรียนนักศึกษา และผู้สนใจในแวดวงสารสนเทศทุกท่าน

ทีมงานวารสารขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ให้ความกรุณาพิจารณาบทความของวารสารด้วยดีโดยตลอด สุดท้ายนี้ วารสารขอเชิญผู้สนใจส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ สามารถส่งบทความผ่านระบบ Online Submission ได้ทางเว็บไซต์วารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติที่ <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/nlt> เรามีความมุ่งมั่นในการพัฒนาวารสารก้าวสู่มาตรฐานสากล

กองบรรณาธิการ

สารบัญ

๑

“หนังสือหายาก ๑ ศตวรรษ”

ของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่

❖ สุนันท์ทิพย์ จันทะลุน

๑๘

ประสบการณ์การน้อมนำ “ศาสตร์พระราชา”

มาประยุกต์ใช้กับงานของห้องสมุด

❖ ปริยานุช คลอวุฒิวัฒน์

๓๖

การอนุรักษ์จัดเก็บคัมภีร์โบราณภาคกลาง

ของประเทศไทย

❖ วัฒนา พึ่งชื่น

๕๑

แนวคิดการนำสัตว์เลี้ยงมาใช้

เพื่อส่งเสริมบริการของห้องสมุด

กรณีศึกษาหอสมุดปรีดี พนมยงค์

❖ ชัยสิทธิ์ อังคะปัญญาเดช

ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ

๖๓

การบริหารประสบการณ์ลูกค้า

กับการสร้างแรงบันดาลใจ

เพื่อการสร้างประสบการณ์ที่ดีสู่ผู้รับบริการ:

กรณีตัวอย่างการยืมหนังสือระหว่างห้องสมุด

ภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

❖ พันพันธ์ ปิลกศิริ

“หนังสือหายาก ๑ ศตวรรษ” ของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่
“Rare Books 1 century” of the Ratchamangkhaphisek National Library of Chiang Mai

สุคนธ์ทิพย์ จันทะลุน^๑

Sukonthip Juntalun

Received: 12 September 2023

Revised: 6 November 2023

Accepted: 14 December 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอหนังสือหายากที่มีการจัดพิมพ์ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๖๗ ของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ ซึ่งนับว่าเป็นทรัพยากรสารสนเทศที่มีความสำคัญทางวิชาการทั้งด้านประวัติและพัฒนาการของการพิมพ์ ตัวอักษร ภาษา รวมถึงประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นในแต่ละยุคแต่ละสมัย โดยใช้เป็นเอกสารอ้างอิงสำหรับการศึกษา ค้นคว้า และวิจัย นอกจากนี้ยังอธิบายถึงความเป็นมาและพัฒนาการของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ ในฐานะเป็นแหล่งรวบรวมหนังสือหายากในท้องถิ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งถือเป็นแหล่งเรียนรู้หนังสือหายากที่สำคัญประจำภาคเหนือ

คำสำคัญ: หนังสือหายาก, หนังสือเก่า, หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่

Abstract

This article aims to present rare books that were printed before the year 1924 from the Ratchamangkhaphisek National Library of Chiang Mai. These books are considered valuable academic resources, contributing to the study of history, the development of printing, typography, language, as well as the history, society, and culture of different regions in various time periods. Additionally, it discusses the origin and evolution of the Ratchamangkhaphisek National Library of Chiang Mai, which serves as a significant repository of rare books in the region, spanning from the past to the present. It is an important resource for learning about rare books, particularly in the northern part of Thailand.

Keyword: Rare book, Old book, Ratchamangkhaphisek National Library of Chiang Mai

^๑ บรรณารักษ์ชำนาญการ หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่, สำนักศิลปากรที่ ๗ เชียงใหม่, กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม อีเมล : sktjtl@gmail.com

Librarian, Professional level, Ratchamangkhaphisek National Library of Chiang Mai, The 7th Regional office Fine Arts, Chiang Mai, Fine Arts Department, Ministry of culture, Email : sktjtl@gmail.com

บทนำ

“หนังสือหายากนั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางภูมิปัญญาของชาติ แต่มีสภาพบอบบางและชำรุดขอให้หอสมุดแห่งชาติอนุรักษ์ให้มีสภาพดี จัดทำสำเนาเพื่อรักษาต้นฉบับ แล้วเผยแพร่ภูมิปัญญาบรรพบุรุษไทยให้แพร่หลายต่อไป”^๒ พระราชดำรัสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานเมื่อครั้งทรงเสด็จทอดพระเนตรหนังสือหายาก หอสมุดแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๕ อันสะท้อนให้เห็นว่า “หนังสือหายาก” มีคุณค่าและมีความสำคัญในฐานะมรดกภูมิปัญญาของชาติที่บรรพบุรุษในอดีตได้บันทึกเรื่องราว ความรู้ ความคิด ประสบการณ์ เป็นเอกสารหลักฐานที่มีความสำคัญด้านประวัติและพัฒนาการของการพิมพ์ ตัวอักษรและภาษา รวมถึงประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นในแต่ละยุคแต่ละสมัย และถ่ายทอดสืบทอดกันมาจากการอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญทางวิชาการตลอดจนได้ทราบถึงข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในสาขาวิทยาการต่าง ๆ โดยใช้เป็นเอกสารอ้างอิงสำหรับการศึกษาค้นคว้า และวิจัย ด้วยความสำคัญและคุณค่าของหนังสือหายากจึงเปรียบเสมือนเป็นมรดกภูมิปัญญาของชาติที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้มิให้สูญหายไปตามกาลเวลา โดยสถาบันสารสนเทศที่ถือเป็นเสาหลักของชาติในการรวบรวม จัดเก็บ และอนุรักษ์หนังสือหายากในประเทศไทย คือ หอสมุดแห่งชาติ (National Library)

หอสมุดแห่งชาติสาขาเชียงใหม่ จุดเริ่มต้น “แหล่งรวบรวมหนังสือหายาก” ในท้องถิ่น

แรกเริ่ม “หอสมุดแห่งชาติสาขาเชียงใหม่” เกิดขึ้นจากคณะกรรมการพิพิธภัณฑสถานแลหอสมุดมณฑลพายัพ ได้เฝ้าพระราชชายาเจ้าดารารัศมี เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๑ องค์กรอุปถัมภ์กาพิพิธภัณฑสถานแลหอสมุดมณฑลพายัพ ได้ประทานคำแนะนำเรื่องสถานที่ที่จะตั้งหอสมุดซึ่งคณะกรรมการฯ จะจัดให้เป็น “สาขาของหอพระสมุดสำหรับพระนคร”^๓ และเมื่อคณะกรรมการฯ ได้ตกลงกันเลือกตามพระราชดำริแล้ว จึงได้เริ่มการก่อสร้างหอสมุดกลางมณฑลพายัพ ซึ่งในระหว่างที่ก่อสร้างอาคารหอสมุดกลางมณฑลพายัพ ได้รับการสนับสนุนจากราชบัณฑิตยสภาให้จัดตั้งหอสมุดกลางมณฑลพายัพขึ้นเป็นการชั่วคราวที่โรงช่างต้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ การสร้างหอสมุดกลางมณฑลพายัพยังไม่แล้วเสร็จเนื่องจากขาดแคลนเงินในการสร้างต่อให้สำเร็จ หลวงวิจิตรวาทการ อธิบดีกรมศิลปากรในสมัยนั้นจึงได้

ภาพที่ ๑ โรงช่างต้นที่ได้จัดตั้งเป็นหอสมุดกลางมณฑลพายัพ (หอสมุดแห่งชาติสาขาเชียงใหม่)

^๒ สำนักหอสมุดแห่งชาติ, สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับงานห้องสมุด (กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๕๘) ๒๗.

^๓ โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย, พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ยุพราชวิทยาลัย ๑๐๐ ปี นามพระราชทาน นครเชียงใหม่ : ประวัติศาสตร์การพัฒนา การศึกษา และสังคมนครเมืองเชียงใหม่ (เชียงใหม่: เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๕๐) ๒๐๕.

จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการก่อสร้างหอสมุดฯ นี้ จนแล้วเสร็จและได้จัดเป็น “หอสมุดแห่งชาติสาขาเชียงใหม่”^๔

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย ประสบปัญหาสถานที่เรียนไม่พอกับจำนวนนักเรียน ข้างหลังตรวจการแผนกรรมการเชียงใหม่ จึงได้ขอยืมหอสมุดของกรมศิลปากรเป็นห้องสมุดชั่วคราวของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย โดยกรมศิลปากรได้มีความเห็นว่า “...หอสมุดหลังนี้ ทางฝ่ายบ้านเมืองเป็นผู้เรียไร่ก่อสร้างขึ้น โดยแสดงความจำนงจะให้ป็นหอสมุดกลางจังหวัดเชียงใหม่ ฉะนั้นสิทธิ์ที่จะอนุญาตให้ออนจึงไม่ได้อยู่ที่กรมศิลปากร เวลานี้กรมศิลปากรได้ทำความตกลงกับข้าหลวงประจำจังหวัดเชียงใหม่ เปิดสาขาหอสมุดแห่งชาติประจำเชียงใหม่ขึ้นแล้ว... เมื่อสาขาหอสมุดแห่งชาติจำเป็นต้องย้ายไปอยู่ที่อื่นแล้ว กรมศิลปากรก็ไม่ขัดข้องขอมอบให้อยู่ในดุลยพินิจของคณะกรรมการจังหวัดเชียงใหม่...”^๕ ต่อมาในปี

ภาพที่ ๒ อาคารหอสมุดแห่งชาติสาขาเชียงใหม่ (เดิม) ในปัจจุบันเป็นอาคารเรียนวิชาดนตรีของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๑๑ กรมวิสามัญศึกษาได้ขอโอนที่ดินที่ตั้งหอสมุดจังหวัดเชียงใหม่ และขอรวมกิจการของหอสมุดฯ เข้ากับห้องสมุดโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย หากแต่กรมศิลปากรตกลงโอนให้เฉพาะที่ดิน ส่วนกิจการของหอสมุดฯ จำต้องสงวนไว้ เพราะกรมศิลปากรกำลังดำเนินการเพื่อจัดสร้างหอสมุดแห่งชาติประจำจังหวัดเชียงใหม่ขึ้นในที่ดินของกรมศิลปากร หากจะรื้อถอนอาคารหอสมุดก็ขอให้รวบรวมเอกสารหนังสือของหอสมุดฯ ทั้งหมดไปเก็บรักษาไว้ในที่ใดที่หนึ่งอย่างเป็นสัดส่วน โดยปลอดภัยจากการชำรุดสูญหาย เมื่อกรมศิลปากรสร้างหอสมุดฯ เสร็จแล้วจะขอรับคืนมา

ซึ่งต่อมากกรมศิลปากรได้โอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ตั้งหอสมุดให้เป็นสมบัติของโรงเรียนยุพราชวิทยาลัยแล้ว “หอสมุดแห่งชาติสาขาเชียงใหม่” ก็เปิดให้บริการต่อมาอีกระยะหนึ่งจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ต้องปิดให้บริการลง โดยได้ขนย้ายหนังสือ ครุภัณฑ์และวัสดุหอสมุดไปจัดเก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติสาขาลำพูน^๖ ซึ่งเป็นสาขาที่ย้ายมาจากหอสมุดแห่งชาติสาขาเชียงใหม่

^๔ โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย, พระบรมมัยปกเกล้า ยุพราชวิทยาลัย ๑๐๐ ปี นามพระราชทาน นครเชียงใหม่ : ประวัติศาสตร์การพัฒนา การศึกษา และสังคมนครเมืองเชียงใหม่ (เชียงใหม่: เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๕๐).

^๕ เรื่องเดียวกัน ๒๐๖.

^๖ สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ๑๐๐ ปี หอสมุดแห่งชาติ (กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๔๘) ๑๐๑ – ๑๐๒.

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ “แหล่งเรียนรู้หนังสือหายาก” ประจำภาคเหนือ

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ (Ratchamangkhaphisek National Library of Chiang Mai) เกิดจากดำริของ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ องคมนตรีและรัฐบุรุษ ที่จะให้ดำเนินการก่อสร้างหอสมุดแห่งชาติประจำภาคเหนือ เพื่อถวายเป็นราชสดุดีแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมฉลองปีรัชมังคลาภิเษก ๒๕๓๑^๗ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ นับว่าเป็น “หอสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาคแห่งเดียวที่ตั้งอยู่ประจำภาคเหนือ” จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ทำหน้าที่รวบรวม จัดเก็บ บริการ เผยแพร่ และอนุรักษ์ทรัพยากรสารสนเทศอันเป็นมรดกภูมิปัญญาของชาติ เพื่อรักษาไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และ

ภาพที่ ๓ หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก
เชียงใหม่

เผยแพร่วิชาความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในท้องถิ่นและประเทศชาติแก่สาธารณชนทั่วไป โดยมีภารกิจสำคัญประการหนึ่งตามหลักสากลซึ่งได้กำหนดหน้าที่ของหอสมุดแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับหนังสือหายากไว้ประการหนึ่งว่า “หอสมุดแห่งชาติเป็นแหล่งรวบรวมสิ่งตีพิมพ์ และสื่อความรู้ทุกชนิดในชาติให้สมบูรณ์ที่สุด โดยเน้นต้นฉบับ หนังสือตัวเขียน (Manuscript) และหนังสือเก่า (Rare Book)”^๘

ปัจจุบันหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ สังกัดสำนักศิลปากรที่ ๗ เชียงใหม่ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เป็นแหล่งรวบรวม จัดเก็บหนังสือหายากที่สำคัญแห่งหนึ่งในท้องถิ่นและประเทศไทย การรวบรวมหนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่นั้น เริ่มตั้งแต่มีการก่อตั้งหอสมุดฯ ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ โดยการรวบรวมหนังสือเก่าหาได้ยากทั้งที่ได้รับมอบจากหน่วยงาน บุคคลต่าง ๆ และหนังสือที่ได้ขอย้ายจากหอสมุดแห่งชาติสาขาจังหวัดเชียงใหม่ (หอสมุดกลาง มณฑลพายัพ หรือห้องสมุดโรงเรียนประจำมณฑลพายัพ “ยุพราชวิทยาลัย”) นำไปจัดเก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติสาขาลำพูน จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ กรมศิลปากรได้ดำเนินการถ่ายโอนภารกิจของหอสมุดแห่งชาติสาขาลำพูนให้แก่เทศบาลเมืองลำพูน มีการลงนามส่งมอบ เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อเป็น หอสมุดแห่งชาติหริภุญไชย^๙ จึงได้ขอย้ายหนังสือบางส่วนที่พิจารณาคัดเลือกแล้วว่าเป็นหนังสือหายากมาดำเนินการรวบรวม และจัดเก็บให้บริการที่หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่

^๗ คณะกรรมการอำนวยการสร้างหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่, *ที่ระลึกในพิธีเปิดหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๒) ๙๗.

^๘ ศิลปากรสมาคม, *สารานุกรมศิลปากร ฉบับปฐมฤกษ์* (กรุงเทพฯ: ศิลปากรสมาคม, ๒๕๕๖) ๒๕.

^๙ เทศบาลเมืองลำพูน. *หอสมุดแห่งชาติหริภุญไชย เทศบาลเมืองลำพูน*. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖, จาก: <https://lamphuncity.go.th/12319/>

หนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ ที่ได้ดำเนินการตามหลักวิชาการทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์เรียบร้อยแล้ว โดยรวบรวม จัดเก็บ ให้บริการและอนุรักษ์มีจำนวนทั้งหมด ๒,๙๓๒ ชื่อเรื่อง ประกอบด้วย ภาษาไทยจำนวน ๒,๔๐๗ ชื่อเรื่อง ภาษาต่างประเทศ จำนวน ๔๕๙ ชื่อเรื่อง และภาษาถิ่น (ล้านนา) จำนวน ๖๖ ชื่อเรื่อง อาทิ พระราชนิพนธ์ พระนิพนธ์ หนังสือส่วนพระองค์ พระราชหัตถเลขา จดหมายเหตุ ตำนาน พงศาวดารหนังสือแบบเรียน หนังสือที่จัดพิมพ์ในโอกาสต่าง ๆ หนังสือกรรมศิลปากร หนังสือชีวประวัติบุคคลสำคัญในท้องถิ่น หนังสือฉบับพิมพ์ครั้งแรก หนังสือภาพหายาก หนังสือที่พิมพ์ในโรงพิมพ์ยุคแรก หนังสือที่มีความโดดเด่นมีรูปแบบสวยงาม และมีภาพประกอบที่ทรงคุณค่า เป็นต้น

ภาพที่ ๔ ห้องภาษาโบราณที่จัดเก็บหนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่

“หลักเกณฑ์การคัดเลือก” หนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่

หนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ เป็นหนังสือที่ผ่านการคัดเลือกตามหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดในการพิจารณาดำเนินการประเมินคุณค่าตามข้อสังเกตลักษณะของหนังสือหายากของสำนักหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งนำมาใช้เป็นแนวทางในการคัดเลือกหนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่^{๑๐} ดังนี้

๑. หนังสือเก่าแก่หาได้ยาก (Rarity) เป็นหนังสือที่มีคุณค่าในด้านการพิมพ์ เป็นเอกสารปฐมภูมิ (Primary source) ในด้านประวัติศาสตร์และพัฒนาการพิมพ์ของโลก ส่วนใหญ่เป็นหนังสือที่พิมพ์ในรุ่นแรก ๆ ของโลก หนังสือที่พิมพ์ในยุคก่อนที่มนุษย์จะคิดค้นวิธีเรียงพิมพ์ และหนังสือที่ผลิตขึ้นด้วยวิธีเรียงพิมพ์

๒. หนังสือซึ่งมีความสำคัญในด้านที่เป็นเอกสารปฐมภูมิในด้านประวัติศาสตร์การพิมพ์ของแต่ละประเทศหรือแต่ละภูมิภาค (Local rarity) เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ในช่วงระยะเวลา ๕๐ - ๘๐ ปีแรกของพัฒนาการด้านการพิมพ์ในประเทศไทย กิจกรรมด้านการพิมพ์ปรากฏหลักฐานเริ่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๗๙ ที่กล่าวถึงสิ่งพิมพ์ภาษาไทยฉบับแรกที่พิมพ์ขึ้นในเมืองไทย”^{๑๑} ดังนั้นหนังสือที่จัดพิมพ์อยู่ระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๗๙ - ๒๔๖๐ จึงเป็นหนังสือซึ่งมีความสำคัญในด้านประวัติศาสตร์การพิมพ์ของประเทศไทย

๓. หนังสือที่มีการพิมพ์จำนวนจำกัด (Limited edition) เป็นหนังสือที่มีการจัดพิมพ์จำนวนไม่มากในการพิมพ์ครั้งหนึ่ง ส่วนใหญ่จะเป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ในโอกาสพิเศษหรือด้วยวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อเป็นอนุสรณ์ทางการแก่กลุ่มบุคคล จึงมีการพิมพ์จำนวนจำกัด

^{๑๐} สำนักหอสมุดแห่งชาติ, *ความรู้ด้านการอนุรักษ์หนังสือหายาก* (กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๕๑) ๕-๖.

^{๑๑} คณะทำงานประวัติการพิมพ์ในประเทศไทย. *สยามพิมพ์การ: ประวัติศาสตร์การพิมพ์ในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๖๕) ๓๖.

๔. **หนังสือฉบับพิมพ์ครั้งแรก (First edition)** เป็นงานเขียนที่ได้รับการจัดพิมพ์ต้นฉบับออกมาในรูปเล่มของหนังสือเป็นครั้งแรก โดยงานที่เป็นที่นิยมอาจได้รับการตีพิมพ์หรือตีพิมพ์ซ้ำโดยผู้จัดพิมพ์หรือสำนักพิมพ์หลายรายและในรูปแบบต่าง ๆ

๕. **หนังสือที่มีเนื้อหาเป็นที่กล่าวขวัญถึงหรือความเด่นของหนังสือ (Reputation)** เป็นหนังสือที่ได้รับการตีพิมพ์และมีความเด่นในเนื้อหาสาระหรือการใช้ภาษาอย่างถูกต้องไพเราะ ผลงานส่วนน้อยที่แตกต่างจากผลงานส่วนใหญ่ เรื่องที่คุ้นหรือเรื่องที่เป็นการปลอมแปลงวรรณกรรม

๖. **หนังสือเก่าที่มีสภาพรูปเล่มสมบูรณ์ หรือสภาพรูปเล่มที่สวยงาม** เป็นหนังสือเก่าที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบันที่มีสภาพเหมือนแรกออกจำหน่าย เช่น หนังสือที่ใช้วัสดุมีค่าจัดทำอย่างประณีต สวยงาม หรือการเย็บเล่มเข้าเล่มทำเป็นพิเศษ เป็นต้น

๗. **หนังสือที่มีประวัติการครอบครองว่าเคยเป็นของผู้ใดมาก่อน** เป็นหนังสือที่มีหลักฐานหรือประวัติการครอบครอง เช่น หนังสือของพระเจ้าแผ่นดิน ผู้นำประเทศ หรือบุคคลสำคัญของโลก

“หนังสือหายากที่มีอายุ ๑๐๐ ปี” ของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่

หนังสือหายาก เป็นทรัพยากรสารสนเทศที่มีคุณค่าถือเป็นมรดกทรัพย์สินทางปัญญาของชาติทั้งด้านเนื้อหาและด้านการพิมพ์ มีอายุประมาณ ๕๐ – ๑๕๐ ปี^{๑๒} ซึ่งผู้ใช้บริการอาจไม่สามารถหาได้จากห้องสมุดทั่วไป และไม่มีจำหน่ายในท้องตลาด ปัจจุบันหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ได้ดำเนินการรวบรวม จัดเก็บ บริการและอนุรักษ์หนังสือหายากที่มีอายุมากกว่า ๑๐๐ ปี ซึ่งทรงคุณค่าไว้เป็นมรดกภูมิปัญญาของชาติ จำนวนทั้งหมด ๔๕๗ ชื่อเรื่อง ประกอบด้วย ภาษาไทย จำนวน ๓๒๐ ชื่อเรื่อง ภาษาต่างประเทศ ๑๐๘ เล่ม และภาษาถิ่น (ล้านนา) จำนวน ๒๙ ชื่อเรื่อง ซึ่งจากหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพิจารณาลักษณะและคุณค่าของหนังสือหายากตามแนวทางของหอสมุดแห่งชาติ รวมทั้งพิจารณาเทียบเคียงกับประเภทหนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติ ปรากฏว่าหนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ สามารถจำแนกแบ่งออกเป็น ๑๒ ประเภท^{๑๓} ดังนี้

๑. **หนังสือที่มีตราหอพระสมุดวชิรญาณ** เป็นหนังสือที่แสดงถึงความเป็นเจ้าของมาแต่เริ่มแรกและตกทอดมาจนถึงปัจจุบันของหอสมุดแห่งชาติ โดยตราหอพระสมุดวชิรญาณได้มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ จนถึงปัจจุบันมีลักษณะของดวงตรา ๗ แบบด้วยกัน^{๑๔} ซึ่งตราหอพระสมุดวชิรญาณที่ปรากฏในหนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ พบมีอยู่ ๓ แบบ ^{๑๕} ได้แก่

^{๑๒} หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่, ทะเบียนหนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ (เชียงใหม่: หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่, ๒๕๖๓).

^{๑๓} สำนักหอสมุดแห่งชาติ, การสำรวจหนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติ : รายงานการวิจัย (กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๖๔) ๑.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน ๑๖.

^{๑๕} สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ประชุมคำนำ คำอธิบายหนังสือของหอพระสมุดวชิรญาณ สำหรับพระนคร เล่ม ๒ (กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๖๕) ๕๑๗.

๑.๑ ตราหอพระสมุดวชิรญาณ ตรานี้ใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๘ เป็นรูปพระมหามงกุฎ มีพานสองชั้นรองสมุดและแว่นฟ้าอยู่ด้านซ้ายขวา ด้านล่างเป็นอักษรอริยกะ ความว่า “วชิรญาณ” อาทิ “ประชุมหนังสือเก่า ภาค ๒”^{๑๖} หม่อมเจ้า ปิยภักดีนารถ พิมพ์แจกในงานปลงศพสนองคุณหม่อมบาง หม่อมมารดา ปีมโรงอัฐศก พ.ศ. ๒๔๕๗ พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทย ณ สพานยศเส

๑.๒ ตราหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร เป็นรูปวงกลมล้อมรอบพระมหามงกุฎ ที่อยู่ตรงกลาง โดยมีพานสองชั้นรองสมุดและแว่นฟ้าอยู่ด้านซ้ายขวา ด้านบนซ้ายมีเครื่องหมายฟองมัน และ อักษรความว่า “หอพระสมุด” ด้านบนขวามีอักษรความว่า “วชิรญาณ” และเครื่องหมายอังคั่นวิสรรชนีย์ ด้านล่างตรงกลางมีอักษรอริยกะความว่า “วชิรญาณ” ด้านบนตรงกลางเหนือพระมหามงกุฎ มีริศมีสอง ลงมาทั้งสองข้าง ตราแบบนี้ใช้มาจนถึง พ.ศ. ๒๔๖๘ อาทิ “ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๔”^{๑๗} ประกาศปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๐๑ พิมพ์ในงานพระศพสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ครบศตมาศ ณ วันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

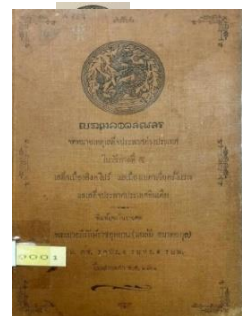
๑.๓ ตราพระราชลัญจกรมังกรคาบแก้ว เป็นตราที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ พระราชทานให้ใช้เป็นตราประจำตำแหน่งสภานายกราชบัณฑิตยสถาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ ครั้น หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครรวมกับราชบัณฑิตยสถานแล้ว จึงใช้ตรานี้มาจนถึงเมื่อมีการประกาศ ยกเลิกราชบัณฑิตยสถานในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ อาทิ “จดหมายเหตุเสด็จประพาสต่างประเทศในรัชกาลที่ ๕ เสด็จเมืองสิงคโปร์ แลเมืองเบตาเวียครั้งแรก แลเสด็จประพาสประเทศอินเดีย” พิมพ์แจกในงานศพ พระยาอภิรัชราชอุทยาน (แฉล้ม อมาตยกุล) ปีมเสงนพศก พ.ศ. ๒๔๖๐^{๑๘}

ภาพที่ ๕ หนังสือที่มี
ตราหอพระสมุดวชิรญาณ”
“ประชุมหนังสือเก่า ภาค ๒”
(๒๔๕๗)

ภาพที่ ๖ หนังสือที่มีตราหอพระสมุด
วชิรญาณสำหรับพระนคร
“ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๔”
(๒๔๖๖)

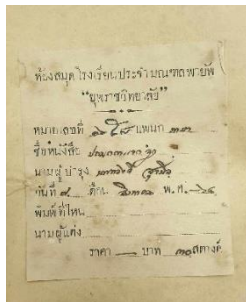
ภาพที่ ๗ หนังสือที่มีตรา
พระราชลัญจกรมังกรคาบแก้ว
“จดหมายเหตุเสด็จประพาส
ต่างประเทศในรัชกาลที่ ๕” (๒๔๖๐)

^{๑๖} ประชุมหนังสือเก่า ภาค ๒ (พระนคร: โรงพิมพ์ไทย, ๒๔๕๙).

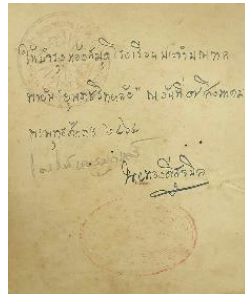
^{๑๗} ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๔ (ม.ป.ท.: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๖).

^{๑๘} จดหมายเหตุเสด็จประพาสต่างประเทศในรัชกาลที่ ๕ เสด็จเมืองสิงคโปร์ แลเมืองเบตาเวียครั้งแรก แลเสด็จประพาส ประเทศอินเดีย (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๔๖๑).

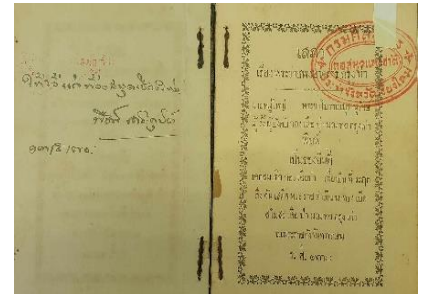
๒. หนังสือที่มีประวัติการครอบครอง เป็นหนังสือที่มีหลักฐานหรือประวัติว่าเคยเป็นของผู้ใดมาก่อน และมอบหนังสือที่เคยเป็นเจ้าของ ทั้งจากหน่วยงานและบุคคลให้แก่ทางหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่ อาทิ “หนังสือประถม ก กา แจก ลูก”^{๑๙} บอกอักษรสูง. ต่ำ. แล้ว ให้ผันตามสำเนียงไม้เอก โท ตรี จัตวา สำหรับเด็กหรือผู้ใหญ่ก็เรียนได้ ราคาเล่มละสลึง โรงพิมพ์สามัคคี ตำบลถนนมหาไชย กรุงเทพฯ รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒) ซึ่งหน้าปกในปรากฏตราประทับและใบลงทะเบียนหนังสือของ หอสมุดโรงเรียนประจำมณฑลพายัพ “ยุพราชวิทยาลัย” และปรากฏข้อความว่าเป็นหนังสือของ นายทองดี สุนนิล “ให้บำรุงหอสมุดโรงเรียนประจำมณฑลพายัพ “ยุพราชวิทยาลัย” ณ วันที่ ๗ สิงหาคม “เสภาเรื่องพระราชพงษาวดาร กรุงเก่า”^{๒๐} นายหนูใหญ่ พระยาโบราณบุรานุรักษ์ ผู้รั้งผู้บังคับกองเสือป่า มณฑลกรุงเก่า พิมพ์เป็นของยินดีแจกสมาชิกรองเสือป่า เพื่อเป็นที่ระลึกถึงวันเสด็จพระราชดำเนินมาทรง เปิดสโมสรเสือป่ามณฑลกรุงเก่า ณ พระราชวังจันทร์เกษม ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๕) ซึ่งภายในตัวเล่ม หนังสือปรากฏข้อความว่า “ให้ไว้แก่หอสมุดเชียงใหม่ ฟิชน์ เดชะคุปต์ ๑๓/๕/๗๐”

ภาพที่ ๘ ใบลงทะเบียนหนังสือของ หอสมุดโรงเรียนประจำมณฑลพายัพ “หนังสือประถม ก กา แจกลูก” (๒๔๕๒)

ภาพที่ ๙ ตราประจำห้องสมุดและลายมือชื่อเจ้าของหนังสือที่มอบให้แก่อหองสมุด “หนังสือประถม ก กา แจกลูก” (๒๔๕๒)

ภาพที่ ๑๐ ข้อความให้ไว้แก่อหองสมุด เชียงใหม่ลายมือชื่อเจ้าของผู้มอบและวันที่มอบ “เสภาเรื่องพระราชพงษาวดาร กรุงเก่า” ๒๔๕๕)

๓. หนังสือที่มีลักษณะโดดเด่น เนื้อหาน่าสนใจ เป็นหนังสือที่มีลักษณะโดดเด่น น่าสนใจ รวมถึงหนังสือที่เขียนโดยปราศจากความจริง วรรณกรรมแปลง อาทิ “นิทรา ชาคริข”^{๒๑} พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) พิมพ์ครั้งที่สาม ๕,๐๐๐ ฉบับ โดยอนุญาตจากกระทรวงธรรมการ ศก ๒๔๕๕ ปกแข็งหุ้มผ้า ราคาเล่มละ ๘๕ สตางค์ โรงพิมพ์อักษรนิติ เป็นหนังสือที่ได้เก็บเนื้อความในนิทานเรื่องหนึ่งของอาเรเบียนไนต์ เอนเตอเตนเมนต์

ภาพที่ ๑๑ หนังสือที่มีลักษณะเด่น เนื้อหาน่าสนใจ “นิทรา ชาคริข” (๒๔๕๕)

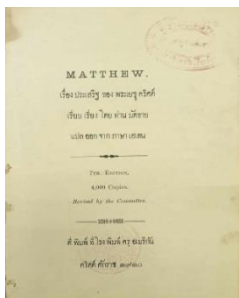
^{๑๙} หนังสือประถม ก กา แจก ลูก (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามัคคี, ๒๔๕๒).

^{๒๐} เสภาเรื่องพระราชพงษาวดาร กรุงเก่า (ม.ป.ท.: ม.ป.พ, ๒๔๕๕).

^{๒๑} จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, นิทรา ชาคริข (พระนคร.: โรงพิมพ์อักษรนิติ, ๒๔๕๕).

(Arabian night entertainment) ซึ่งเรียกชื่อว่า สลีเปอ อะเวเกน (Sleeper Awaken) เป็นเรื่องราวรวบรวมนิทานต่าง ๆ ในประเทศอินเดีย อาหรับ แอฟริกา ซึ่งเป็นหนังสือที่มีการพิมพ์เป็นหลายภาษาทั้งภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษ

๔. หนังสือที่พิมพ์โดยโรงพิมพ์ยุคแรก ๆ ของประเทศไทย เป็นหนังสือที่ได้มีการพิมพ์โดยโรงพิมพ์ในยุคแรก ๆ ของประเทศไทย รวมทั้งโรงพิมพ์ในยุคแรก ๆ ของท้องถิ่น อาทิ “MATTHEW เรื่องประเสริฐของพระเยซูคริสต์” เรียบเรียงโดยท่านมัตถาย แปลออกจากภาษาเฮเลน พิมพ์ครั้งที่ ๗ จำนวนพิมพ์ ๔,๐๐๐ เล่ม ตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์ครุฑอเมริกัน คริสต์ศักราช ๑๙๑๐ (พ.ศ. ๒๔๕๓)^{๒๒} “เรื่อง เตลมา ภาคที่สอง เล่ม ๑” โดย ศ.ร. พิมพ์ที่โรงพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมต์ ถนนสีพระยา กรุงเทพฯ พระพุทธศักราช ๒๔๕๕ ราคาเล่มละ ๕๐ สตางค์^{๒๓} และ “คำแนะนำ พระอธิการวัด, เจ้าคณะหมวด, เจ้าคณะแขวง และพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดลำพูน ของพระครูญาณมงคล เจ้าคณะจังหวัดลำพูน” พ.ศ. ๒๔๖๒ พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๕๐๐ เล่ม พิมพ์ที่โรงพิมพ์อุบยคินบำรุงประเทศเจริญ บ้านฮ่อ จังหวัดเชียงใหม่^{๒๔}

ภาพที่ ๑๒ หนังสือที่พิมพ์โดยโรงพิมพ์ยุคแรก ๆ ของไทย “MATTHEW เรื่องประเสริฐของพระเยซูคริสต์” (๒๔๕๓)

ภาพที่ ๑๓ หนังสือที่พิมพ์โดยโรงพิมพ์ยุคแรก ๆ ของเชียงใหม่ “คำแนะนำ พระอธิการวัด, เจ้าคณะหมวด, เจ้าคณะแขวง และพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดลำพูน” (๒๔๖๒)

๕. หนังสือที่จัดพิมพ์เป็นครั้งแรก คือ หนังสือที่มีการจัดพิมพ์ต้นฉบับออกมาในรูปแบบของหนังสือเป็นครั้งแรก เป็นฉบับที่เสนอข้อเท็จจริง ความคิดเห็น ประสบการณ์ หรือเจตนาที่แท้จริงที่สุดของผู้เขียน ซึ่งเดิมหนังสือเหล่านี้มักถ่ายทอดภาษามาจากหนังสือสมุดไทย หรือองค์ความรู้ตามยุคสมัย อาทิ “หนังสือธัมมจักกัปปวัตตนสูตร”^{๒๕} พระมหาแจ่มเปรียญเอกวิมลกุฎกาษัตริยาราม แปล อนัตตลักขณสูตร อาทิตตปริยายสูตร พระมหาศุขเปรียญ ๕ ประโยค วัดราชบพิธ แด่ หลวงดำรงธรรมสารสร้างไว้ในพระพุทธรูปพิมพ์ครั้งแรก ๕,๐๐๐ ฉบับ รัตนโกสิน ศก ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ และ “เรื่องพระปฐมเจดีย์”

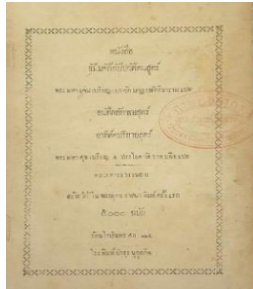
^{๒๒} มัตถาย, “MATTHEW เรื่องประเสริฐของพระเยซูคริสต์” (ม.ป.ท.: โรงพิมพ์ครุฑอเมริกัน, ๒๔๕๓).

^{๒๓} ศ.ร., “เรื่อง เตลมา ภาคที่สอง เล่ม ๑” (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมต์, ๒๔๕๕).

^{๒๔} คำแนะนำ พระอธิการวัด, เจ้าคณะหมวด, เจ้าคณะแขวง และพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดลำพูนของพระครูญาณมงคล เจ้าคณะจังหวัดลำพูน (เชียงใหม่: โรงพิมพ์อุบยคินบำรุงประเทศเจริญ, ๒๔๖๒).

^{๒๕} หนังสือธัมมจักกัปปวัตตนสูตร (พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ๒๔๔๘).

เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ เรียบเรียง ฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ พิมพ์ครั้งแรก สำหรับจำหน่ายที่พระปฐมเจดีย์
โรงพิมพ์ไทย สพานยศเส กรุงเทพฯ ร.ศ. ๑๒๘^{๒๖} (พ.ศ. ๒๔๕๒)

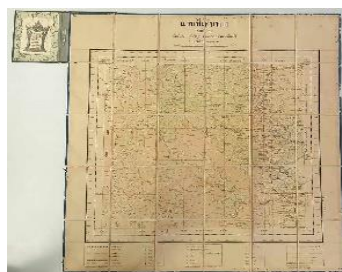

ภาพที่ ๑๔ หนังสือที่จัดพิมพ์เป็นครั้งแรก
“หนังสืออัมมจักกัปปวัตตนสูตร” (๒๔๔๘)

ภาพที่ ๑๕ หนังสือที่จัดพิมพ์เป็นครั้งแรก
“เรื่องพระปฐมเจดีย์” (๒๔๕๒)

๖. หนังสือที่มีบุ๊คเพลทหรือบรรณสิทธิ์ เป็นหนังสือที่มีป้ายหรือตราประจำตัวของหนังสือ และหนังสือที่เจ้าของเดิมมอบให้ผู้อื่น แสดงความเป็นเจ้าของหนังสือ ที่มีรูปแบบลวดลายต่างกัน ติดไว้ด้านในของปกหน้าหรือที่ใบรองปก อาทิ “แผนที่เดินทางในบริเวณมณฑลราชบุรี มาตรฐาน ๑:๒๐๐,๐๐๐”^{๒๗} ภายในเล่มปรากฏบุ๊คเพลทหรือบรรณสิทธิ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวปรากฏอยู่ด้านในของปกหน้า ลักษณะโดดเด่นที่น่าสนใจของหนังสือ เมื่อพับเก็บจะมีขนาดเล็กกว่าขนาดหนังสือปกติทั่วไป ตัวเล่มจะคล้ายกับคู่มือขนาดกะทัดรัดพกพาได้ง่าย แต่เมื่อเปิดออกจะปรากฏภาพแผนที่ขนาดใหญ่ ๑ แผ่น บอกรายละเอียดว่าเป็น “แผนที่เดินทางในบริเวณบ้านโป่ง-เพชรบุรี-และปลายลำแม่น้ำภาชี มาตรฐาน ๑:๒๐๐,๐๐๐” ตัววัสดุแผนที่เป็นกระดาษผ้าทั้งแผ่น และหน้าปกประดับชื่อหนังสือและกรอบล้อมรอบสีทอง ซึ่งแตกต่างจากหนังสือส่วนใหญ่ที่จะนิยมพิมพ์ตัวอักษรสีดำ

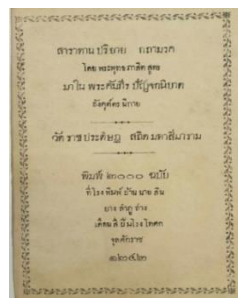

ภาพที่ ๑๖ หนังสือที่มีบุ๊คเพลทฯ ประจำพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
“แผนที่เดินทางในบริเวณปริมณฑลราชบุรี มาตรฐาน ๑:๒๐๐,๐๐๐” (๒๔๕๘)

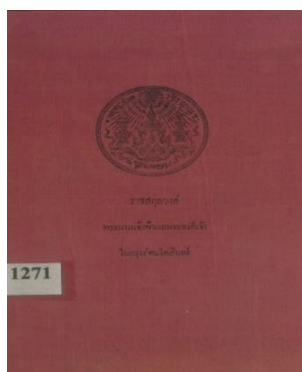
^{๒๖} สุชาติตบรรยาย (ม.ป.ท.: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ๒๔๖๑).

^{๒๗} แผนที่เดินทางในบริเวณมณฑลราชบุรี มาตรฐาน ๑:๒๐๐,๐๐๐ (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๔๕๘).

๗. หนังสือที่ออกในโอกาสพิเศษ เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ในโอกาสต่าง ๆ เพื่อเป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ทั้งที่ระลึกในวันเกิด งานพระราชทานเพลิงศพ งานพระราชทานกฐิน เป็นต้น อาทิ “สาราทนปริยาย กลามรค” โดยพระพุทธานุสสุต มาในพระคัมภีร์ปัญจนินบาต อังคุตตรนิกาย^{๒๘} วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม พิมพ์ ๒,๐๐๐ ฉบับ เดือนสี่ ปีมโรงโทศกจุลศักราช ๑๒๔๒ (พ.ศ. ๒๔๒๓) ปัจจุบันมีอายุ ๑๔๓ ปี ถือว่าเป็น “หนังสือหายากภาษาไทยที่มีอายุเก่าที่สุดในหอสมุดแห่งชาติรัชมังกลาภิเชก เชียงใหม่” จากหลักฐานกล่าวถึงหนังสือ “สาราทนปริยาย กลามรค” เป็นหนังสือที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์แจกในงานพระเมรุพระศพสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์พระบรมราชเทวี (สมเด็จพระนางเจ้าเรือล่ม) และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งทรงสิ้นพระชนม์พร้อมกับพระราชมารดา หนังสือเล่มนี้ยังถือว่าเป็น “หนังสือสวดมนต์ภาษาไทยเล่มแรกที่ดีพิมพ์ในประเทศไทย” เนื้อหาเป็นบทสวดมนต์ คำนัมัสการและบูชาพระ รวมพระสูตรและพระปริตต่าง ๆ

ภาพที่ ๑๗ หนังสือหายากภาษาไทยที่เก่าที่สุดของหอสมุดแห่งชาติฯ เชียงใหม่ “สาราทนปริยาย กลามรค” (พ.ศ. ๒๔๒๓)

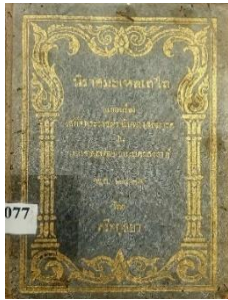
ภาพที่ ๑๘ หนังสือรวบรวมราชสกุลวงศ์ฯ ในกรุงรัตนโกสินทร์ “ราชสกุลวงศ์ฯ” (พ.ศ. ๒๔๔๑)

“ราชสกุลวงศ์ พระนามเจ้าฟ้าแลพระองค์เจ้าในกรุงรัตนโกสินทร์”^{๒๙} สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนศุโขไทยธรรมราชา ทรงพิมพ์เป็นทักษิณานุประทาน อุทิศส่วนพระกุศลสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมนาถพระบรมราชชนนีพระพันปีหลวงในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพ ที่พระเมรุมาศท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไท กรุงเทพฯ กล่าวเริ่มถึงลำดับปฐมวงศ์ พระนามพระราชโอรสธิดาในรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๕ นับว่าเป็นหนังสือหายากที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ ซึ่งได้รวบรวมราชสกุลวงศ์ในกรุงรัตนโกสินทร์ที่สมบูรณ์อีกเล่ม

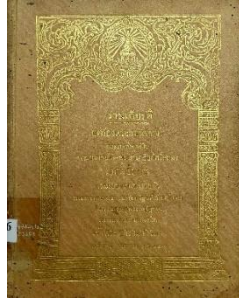
^{๒๘} สาราทนปริยาย กลามรค (พระนคร: โรงพิมพ์บ้านนายสิน, ๒๔๒๓).

^{๒๙} ราชสกุลวงศ์ พระนามเจ้าฟ้าแลพระองค์เจ้าในกรุงรัตนโกสินทร์ (พระนคร: โรงพิมพ์ไท, ๒๔๖๓).

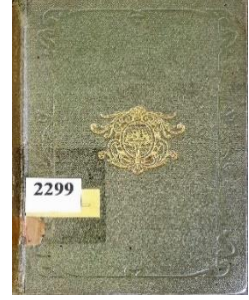
๘. หนังสือที่มีรูปเล่มสวยงาม เป็นหนังสือที่มีปกสวยงามเป็นพิเศษ ทำปกด้วยหนังแท้มีลวดลายเป็นทอง หนังสือที่มีภาพประกอบเป็นฝีมือของจิตรกรเอก หรือบุคคลสำคัญ หนังสือที่พิมพ์ด้วยกระดาษอย่างดี ราคาแพง อาทิ “นิราศมะเหลเถไถ” แถลงเรื่องเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคในมณฑลอยุธยาและนครสวรรค์ พ.ศ. ๒๔๖๕ โดยศรีอยุธยา^{๓๐} “รามเกียรติ์ บทร้องและบทพากย์”^{๓๑} พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พิมพ์แจกในงานฉลองสุพรรณบัฏ (แผ่นทองที่เขียนจารึกพระนามเจ้าที่ตั่งเป็นกรมนี้) จางวางเอก แลนายพลโท เจ้าพระยารามราฆพ ณ วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ “บ่วงมาร ละครพูด ๔ ชุด”^{๓๒} ของศรีอยุธยา (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) แต่งเสร็จเมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๗ นับว่าเป็นหนังสือหายากที่มีรูปเล่มสวยงาม ด้วยลักษณะของหน้าปกทำด้วยผ้าสีต่าง ๆ ลวดลายและตัวหนังสือสีทองสวยงาม พร้อมทั้งปรากฏตราสัญลักษณ์พระปรมาภิไธยย่อ ซึ่งแตกต่างจากหน้าปกของหนังสือหายากทั่วไป จากข้อสังเกตลักษณะหน้าปกแสดงถึงอัตลักษณ์หนังสือพระราชนิพนธ์ของพระองค์ได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ ๑๙ หนังสือที่มีรูปเล่มสวยงาม “นิราศมะเหลเถไถ” (พ.ศ. ๒๔๖๕)

ภาพที่ ๒๐ หนังสือที่มีปกสวยงาม “รามเกียรติ์ บทร้องและบทพากย์” (พ.ศ. ๒๔๖๔)

ภาพที่ ๒๑ หนังสือที่มีรูปเล่มสวยงาม “บ่วงมาร ละครพูด ๔ ชุด” (พ.ศ. ๒๔๕๗)

๙. หนังสือที่มีภาพเก๋ที่น่าสนใจ คือ หนังสือที่มีภาพเก๋สวยงาม มีคุณค่า อาทิ “พระราชนิพนธ์เรื่องไอลบ้าน”^{๓๓} ฉบับมีรูปภาพ เล่ม ๑ และจดหมายเหตุประกอบเรื่องไอลบ้านว่าด้วยการส่งเสด็จ การรักษาพระนครเวลาเสด็จไม่อยู่ และการรับเสด็จกลับคืนพระนคร คราวพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปยุโรปครั้งหลัง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ทรงรวบรวมและจัดพิมพ์ในงานฉลองพระชันษา พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ เมื่อปีกุญ พ.ศ. ๒๔๖๖ โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร “Journal Du Voyage De Siam Fait En 1685 & 1686” (จดหมายเหตุรายวัน

^{๓๐} มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, นิราศมะเหลเถไถ (พระนคร: ม.ป.พ., ๒๔๖๕).

^{๓๑} มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, รามเกียรติ์ บทร้องและบทพากย์ (ม.ป.ท.: ม.ป.พ, ๒๔๖๔).

^{๓๒} มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, บ่วงมาร ละครพูด ๔ ชุด (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๔๕๘).

^{๓๓} จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, พระราชนิพนธ์เรื่องไอลบ้าน (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๖).

การเดินทางไปสู่ประเทศสยาม ในปี ค.ศ. ๑๖๘๕ และ ๑๖๘๖)^{๓๔} ของ M. L'Abbe de Choisy (บาทหลวง เดอ ชัวซีย์) จัดพิมพ์โดย Editions Duchartre et Van Buggenhoudt เป็นภาษาฝรั่งเศส เป็นบันทึกความทรงจำ การเดินทาง เมื่อครั้งที่คณะราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เชิญพระราชสาสน์มายัง สมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม โดยบาทหลวง เดอ ชัวซีย์ ทำการเขียนบันทึกเป็น จดหมายเหตุประจำวันตลอดการเดินทาง จะขาดอยู่เพียงวันเดียวเท่านั้นที่ไม่มีในต้นฉบับ คือ วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๒๙ จดหมายเหตุรายวันฉบับนี้นับว่าเป็นเอกสารสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการเดินทาง พลเมือง โรคภัยไข้เจ็บ การทูต การเมืองและการปกครอง ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ในช่วงยุคสมัยนั้น พร้อมทั้งมีภาพประกอบที่ทรงคุณค่า

ภาพที่ ๒๒ ภาพสมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ กลับจาก ส่งเสด็จในเรือพระที่นั่งมหาจักรี และ รูปหมู่ก่อนเสด็จขึ้นบก ที่ปอดเสด “พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน” (พ.ศ. ๒๔๖๖)

ภาพที่ ๒๓ หนังสือที่มีภาพทรงคุณค่า ทางประวัติศาสตร์ไทยซึ่งบันทึกโดยชาวต่างชาติ “Journal Du Voyage De Siam Fait En 1685 & 1686”

๑๐. หนังสือชีวประวัติของบุคคล เป็นหนังสือที่มีเนื้อหา กล่าวถึงประวัติบุคคล อาทิ “ประวัติหลวงสันตสิทธินิพนธ์ (เกลี้ยง สุนทรรัตน์) กับ ปกัณกรรม”^{๓๕} กลีบ สมุนัญ พิมพ์แจกไว้อาลัยในงานศพหลวงสันตสิทธินิพนธ์ ผู้เป็นหลาน พระพุทธศักราช ๒๔๖๑

๑๑. เอกสารต้นฉบับลายพระราชหัตถเลขา และลายมือเขียน เป็นเอกสารที่เป็นต้นฉบับลายพระราชหัตถเลขาหรือลายมือเขียน อาทิ “เรื่องตามใจท่าน ลครเรจรมย์ของวิลเลียม เชกส์เปียร์”^{๓๖} สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ทรงแปลจากเรื่อง As You Like It และประพันธ์เป็นกาพย์ภาษาไทย

มีคำนำพิเศษซึ่งเป็น Facsimile ลายพระราชหัตถ์ของรัชกาลที่ ๖ ปรากฏอยู่ในเล่ม ซึ่งหนังสือเล่มนี้ได้รวบรวม ขึ้นเพื่ออนุรักษ์ผลงานอันทรงคุณค่า ควรแก่การศึกษา ค้นคว้าให้สืบทอดคงอยู่เป็นมรดกทางวรรณกรรมของชาติ สืบต่อไป “พระราชหัตถ์เลขาส่วนพระองค์ สมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราวุธ

ภาพที่ ๒๔ หนังสือที่มีชีวประวัติ บุคคล “ประวัติหลวงสันตสิทธินิพนธ์” (พ.ศ. ๒๔๖๑)

^{๓๔} De Choisy, M. L'Abbe, *Journal Du Voyage De Siam Fait En 1685 & 1686* (Paris: Editions Duchartre et Van Buggenhoudt, n.d).

^{๓๕} ประวัติหลวงสันตสิทธินิพนธ์ (เกลี้ยง สุนทรรัตน์) กับ ปกัณกรรม (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๔๖๑).

^{๓๖} เชกส์เปียร์, วิลเลียม, เรื่องตามใจท่าน (พระนคร: ม.ป.พ., ๒๔๖๐).

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชทานแต่ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี ในวันที่ทรงสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์เมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐”^{๓๗} ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานเป็นที่ระลึกในงานพระบรมศพ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ภาพที่ ๒๕ หนังสือที่ปรากฏพระราชหัตถเลขา (ลายมือเขียน) ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) “เรื่องตามใจท่านฯ” (พ.ศ. ๒๔๖๑)

ภาพที่ ๒๖ หนังสือพระราชหัตถเลขา “พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ฯ” (พ.ศ. ๒๔๖๓)

๑๒. หนังสือที่พิมพ์เป็นภาษาต่าง ๆ คือ หนังสือที่มีการจัดพิมพ์เป็นภาษาอื่น ๆ เช่น หนังสืออักษรอริยกะ ภาษาเทวนาครี ภาษาพม่า ภาษาจีน (ล้านนา) อาทิ “สาธารณสุข (ออกสุก - ปลุกสุก)”^{๓๘} หน้าปกปรากฏข้อความว่า “สาธารณสุข อันดับ ๑๙ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ พิเศษ ไปหื้อปลุกสุกข้าเสียวันนี้เทอะ ได้พิมพ์เป็นอักษรลาว (มณฑลลาวเฉียง) ๑๐,๐๐๐ เล่ม พิมพ์ที่โรงพิมพ์อุบโยคิน เชียงใหม่” “หมายประกาศเป็น “ข้อบังคับสำหรับซื้อขายช้าง” ตั้งไว้โดยข้าหลวงใหญ่รักษาราชการมณฑลลาวเฉียง ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) พิมพ์คราวแรก ๕๐๐ ฉบับ^{๓๙} เป็นอักษรล้านนา ภาษาล้านนา กล่าวถึง หมายประกาศข้อบังคับสำหรับซื้อขายช้างที่กำหนดขึ้น และประกาศให้ทราบทั่วกันในมณฑลลาวเฉียง จากเหตุการณ์บ้านเมืองในยุคสมัยนั้นเกิดโจรผู้ร้ายลอบลักช้าง ข้าหลวงใหญ่รักษาราชการมณฑลลาวเฉียง เห็นชอบและอนุญาตให้ประกาศหมายประกาศดังกล่าว เป็นหนังสือหายากที่ทรงคุณค่าทั้งทางด้านอักษร ภาษาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

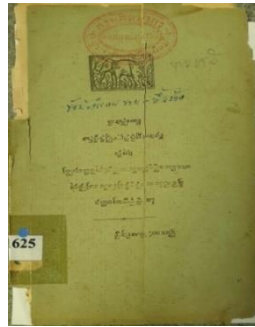
^{๓๗} จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, พระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ สมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชทานแต่ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี ในวันที่ทรงสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐ (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๓).

^{๓๘} กองสาธารณสุข, สาธารณสุข (ปลุกสุก - ออกสุก) (เชียงใหม่: โรงพิมพ์อุบโยคิน เชียงใหม่, ๒๔๖๑).

^{๓๙} หมายประกาศเป็นข้อบังคับสำหรับซื้อขายช้าง (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๔๔๑).

ภาพที่ ๒๗ หนังสือที่พิมพ์เป็นภาษาท้องถิ่น (ล้านนา) “สาธารณสุข (ออกสุข-ปลุกสุข)” (พ.ศ. ๒๔๖๖)

ภาพที่ ๒๘ หนังสือที่จัดพิมพ์เป็นภาษาท้องถิ่น (ล้านนา) “หมายประกาศเป็นข้อบังคับสำหรับซื้อขายช้าง” (พ.ศ. ๒๔๔๑)

บทสรุป

หนังสือหายากที่มีอายุมากกว่า ๑๐๐ ปี ของหอสมุดแห่งชาติรัชชมณฑลภาคเหนือ เชียงใหม่ ถือว่าเป็นเอกสารหลักฐานสำคัญที่ใช้ในการศึกษา ค้นคว้า และอ้างอิงในด้านต่าง ๆ อันสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวความรู้ และวิวัฒนาการของสังคมแต่ละยุคสมัย ทั้งด้านประวัติศาสตร์ สังคม ประเพณี วัฒนธรรม ภาษา วรรณกรรม การพิมพ์ ศิลปกรรม ซึ่งคุณค่าของหนังสือหายากเหล่านี้ไม่เพียงอยู่ที่อายุ แต่อยู่ที่เนื้อหาสาระที่ได้บันทึกไว้ตั้งแต่อดีตในแต่ละยุคสมัยที่แตกต่างกันไป นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า หอสมุดแห่งชาติรัชชมณฑลภาคเหนือ เชียงใหม่ ยังเป็นหอสมุดแห่งชาติสาขาแห่งเดียวประจำภาคเหนือ ที่ถือว่ามียุทธศาสตร์สำคัญในการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่รวบรวมหนังสือหายากในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก โดยหน่วยงานได้มุ่งพัฒนาการให้บริการหนังสือหายากในรูปแบบที่สอดคล้องกับปัจจุบัน ควบคู่ไปพร้อมกับการดำเนินการแปลงข้อมูลหนังสือหายากให้เป็นดิจิทัล เพื่ออนุรักษ์ต้นฉบับหนังสือหายากที่มีคุณค่าเหล่านี้ ให้คงอยู่อย่างยาวนาน ถ่ายทอดองค์ความรู้ อันเป็นมรดกภูมิปัญญาที่ปรากฏในหนังสือหายากให้เผยแพร่อย่างกว้างขวาง และเกิดการใช้ประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้าและวิจัยต่อไป

บรรณานุกรม

กองสาธารณสุข. **สาธารณสุข (ปลูกสุข – ออกสุข)**. เชียงใหม่ฯ: โรงพิมพ์อุบโยคิน เชียงใหม่, ๒๕๖๑.

คณะกรรมการอำนวยการสร้างหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่. **ที่ระลึกในพิธีเปิดหอสมุด
แห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๒.

คณะทำงานประวัติการพิมพ์ในประเทศไทย. **สยามพิมพ์การ: ประวัติการพิมพ์ในประเทศไทย**.
กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๖๕.

**คำแนะนำ พระอธิการวัด, เจ้าคณะหมวด, เจ้าคณะแขวง และพระอุปัชฌาย์ในจังหวัดลำพูนของ
พระครูญาณมงคล เจ้าคณะจังหวัดลำพูน**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์อุบโยคินบำรุงประเทศเจริญ, ๒๕๖๒.
**จดหมายเหตุเสด็จประพาสต่างประเทศในรัชกาลที่ ๕ เสด็จเมืองสิงคโปร์ แลเมืองเบตาเวียครั้งแรก
แลเสด็จประพาสประเทศอินเดีย**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๕๖๑.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **นิราชา ชาศิริช**. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรนิติ, ๒๔๕๕.

----- **พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน**. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๖๖.

----- **พระราชหัตถ์เลขาส่วนพระองค์ สมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ์
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชทานแด่ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ
พระบรมราชชนนี ในวันที่ทรงสำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์ เมื่อเสด็จพระราชดำเนิน
ประพาศยุโรป พ.ศ. ๒๔๔๐**. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๖๓.

เช็กสเปียร์, วิลเลียม. **เรื่องตามใจท่าน**. พระนคร: ม.ป.พ., ๒๕๖๐.

เทศบาลเมืองลำพูน. **หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เทศบาลเมืองลำพูน**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ
๒๘ กรกฎาคม ๒๕๖๖, จาก: <https://lamphuncity.go.th/12319/>

ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ ภาค ๔. ม.ป.ท.: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๖๖.

ประชุมหนังสือเก่า ภาค ๒. พระนคร: โรงพิมพ์ไทย, ๒๔๕๙.

ประวัติหลวงสันติศิววิทยาสนธิ์ (เกลี้ยง สุนทรรัตน์) กับ ปกัณกรรม. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๕๖๑.

แผนที่เดินทางในบริเวณมณฑลราชบุรี มาตราส่วน ๑:๒๐๐,๐๐๐. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๔๕๘.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **การสงครามป้อมค่ายประชิดปาฐะกถา**. พระนคร: โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๖๓.

----- **นิราศมะเหลเถไถ**. พระนคร: ม.ป.พ., ๒๕๖๕.

----- **บ่วงมาร ลครพูด ๔ ชุด**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๔๕๘.

----- **รามเกียรติ์ บทร้องและบทพากย์**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๕๖๔.

มัตถาย. **MATTHEW เรื่องประเสริฐของพระเยซูคริสต์**. ม.ป.ท.: โรงพิมพ์ครุฑอเมริกัน, ๒๔๕๓.

ราชสกุลวงศ์ พระนามเจ้าฟ้าแลพระองค์เจ้าในกรุงรัตนโกสินทร์. (พระนคร: โรงพิมพ์ไทย, ๒๕๖๓).

โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า ยุพราชวิทยาลัย ๑๐๐ ปี นามพระราชทาน นครเชียงใหม่ : ประวัติศาสตร์ การพัฒนา การศึกษา และสังคมนครเมืองเชียงใหม่. เชียงใหม่: เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๕๐.

ศิลปากรสมาคม. สารานุกรมศิลปากร ฉบับปฐมฤกษ์. กรุงเทพฯ: ศิลปากรสมาคม, ๒๕๕๖.

ศ.ร.. เรื่อง เต็มมา ภาคที่สอง เล่ม ๑. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ เดลิเมอรี่, ๒๕๕๕.

สาราทานปริยาย กถาภรณ์. พระนคร: โรงพิมพ์บ้านนายสิน, ๒๕๒๓.

เสภาเรื่องพระราชพงษาวดาร กรุงเก่า. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๕๕๔.

สำนักหอสมุดแห่งชาติ. ความรู้ด้านการอนุรักษ์หนังสือหายาก. กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

----- ประชุมคำนำ คำอธิบายหนังสือของหอพระสมุดวชิรญาณ สำหรับพระนคร เล่ม ๒.

กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๖๕.

----- การสำรวจหนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติ : รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๖๔.

----- สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีกับงานห้องสมุด. กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๕๘.

----- ๑๐๐ ปี หอสมุดแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๕๘.

หอสมุดแห่งชาติรัชมิ่งคลาภิเษก เชียงใหม่. ทะเบียนหนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติรัชมิ่งคลาภิเษก เชียงใหม่. เชียงใหม่: หอสมุดแห่งชาติรัชมิ่งคลาภิเษก เชียงใหม่, ๒๕๖๓.

หนังสือประถม ก กา แจก ลูก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามัคคี, ๒๕๕๒.

หนังสือธรรมจกัปปวัตตนสูตร. พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ๒๕๔๘.

สุภาชิตบรรยาย. ม.ป.ท.: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ๒๕๖๑.

หมายประกาศเป็นข้อบังคับสำหรับซื้อขายช้าง. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๕๔๑.

De Choisy, M. L'Abbe. Journal Du Voyage De Siam Fait En 1685 & 1686. Paris: Editions Duchartre et Van Buggenhoudt, 1910.

ประสบการณ์การน้อมนำ “ศาสตร์พระราชา” มาประยุกต์ใช้กับงานของห้องสมุด Experience in Applying “King’s Philosophy” to Library Work

ปรียานุช คลอวุฒินันท์^๑

Preyanuch Klovutiwat

Received: 12 December 2023

Revised: 22 December 2023

Accepted: 24 December 2023

บทคัดย่อ

แนวคิดในการน้อมนำ “ศาสตร์พระราชา” มาประยุกต์ใช้กับงานหอสมุดรัฐสภาฯ นั้นเริ่มต้นจากงานวิจัยเรื่อง “การสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อสร้างคุณค่าในงานจัดหาองค์ความรู้ของห้องสมุดรัฐสภาฯ” ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาไว้ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ และได้นำผลการศึกษาที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้ไปพัฒนางานตามข้อเสนอไว้ ๓ ด้าน ได้แก่ การจัดหาองค์ความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการจัดหาองค์ความรู้ของห้องสมุดในชุมชนบริเวณใกล้เคียงกับอาคารรัฐสภา และการจัดกิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ (Human Library) นอกเหนือจากนี้ในช่วงวิกฤติโควิด-๑๙ ผู้เขียนยังได้น้อมนำศาสตร์พระราชา มาประยุกต์ใช้ ได้แก่ การจัดประชุมสัมมนา และจัดฝึกอบรมในรูปแบบออนไลน์ รวมทั้ง การรวบรวมแหล่งความรู้ที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายด้านต่าง ๆ เพื่อให้บริการออนไลน์อีกด้วย การพัฒนางานทั้งหมดนี้ไม่ได้ใช้งบประมาณ และทำเพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน โดยในบทความนี้จะอธิบายถึง ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาสตร์พระราชา (ความหมาย วิธีการของศาสตร์พระราชา หลักการทรงงาน และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง) การประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชากับงานห้องสมุดของหอสมุดรัฐสภาฯ งานวิจัยสู่การปฏิบัติจริง และการต่อยอดแนวคิดการสืบสานศาสตร์พระราชากับงานห้องสมุด

คำสำคัญ: ศาสตร์พระราชา, เศรษฐกิจพอเพียง, หอสมุดรัฐสภา, ห้องสมุดรัฐสภา

Abstract

The concept of Applying "King's Philosophy" to the work of the National Assembly Library of Thailand began with the research on “Continuing the King's Philosophy to Create the Value of Knowledge Acquisition of the National Assembly Library of Thailand”. This was studied in 2020 and its results was used to develop the work as proposed in 3 areas – the knowledge acquisition based on the sufficiency economy principles, creating the network of cooperation with nearby communities in terms of library knowledge acquisition, and

^๑ บรรณารักษ์เชี่ยวชาญ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร อีเมล: preyanuch@gmail.com

Librarian, Expert Level, Bureau of Academic Services, The Secretariat of the House of Representatives, E-mail: preyanuch@gmail.com

organizing human library activities. During the COVID-19 crisis, the author also applied the King's philosophy to organizing seminars and online training, including collecting free knowledge sources for online services. All of this work did not use any budget and it was for the benefit of a country. In this article, we explained basic knowledge about King's Philosophy (the meanings and methods of King's Philosophy, King's principles of work and the Sufficiency Economy Philosophy), application of King's Philosophy to the work of the National Assembly Library of Thailand, and research into practice including expanding the concept of continuing the King's Philosophy with library work.

Keyword: King's Philosophy, Sufficiency Economy, National Assembly Library of Thailand, Parliament Library

บทนำ

“ศาสตร์พระราชา” เป็นวิชาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานเป็นของขวัญแก่ปวงชนเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ทุกเรื่อง โดยอาศัยวิธีง่าย ๆ และเหมาะกับทุกสถานการณ์ ซึ่งคณะกรรมการธิการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์ พระราชาได้กำหนดความหมายของคำว่าศาสตร์พระราชาไว้ว่า หมายถึง “บรรดาองค์ความรู้และภูมิปัญญา ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทาน ผ่านวิธีการต่าง ๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะพัฒนา ป้องกันหรือแก้ไขปัญหาเพื่อประโยชน์สุขแก่เหล่าพสกนิกร และส่งผลถึงมนุษยชาติทั้งปวงให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุขและยั่งยืน”^๒ และจากองค์ความรู้ ที่มากมายที่ได้ทรงถ่ายทอดไว้นี้นำมาใช้เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ดังพระปฐมบรมราชโองการเมื่อ วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนชาวสยาม” และ ๗๐ ปีแห่งการครองราชย์ ทรงเป็น “บรมครูแห่งแผ่นดิน” โดยทรงเน้นในหลักคุณธรรมและจริยธรรม โดยทรงนำหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ๖ ประการมาปรับใช้ ประกอบด้วย^๓

- ๑) หลักนิติธรรม (The Rule of Law)
- ๒) หลักคุณธรรม (Morality)
- ๓) หลักความรับผิดชอบ (Responsibility)
- ๔) หลักการมีส่วนร่วม (Participation) คือการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม
- ๕) หลักความคุ้มค่า (Cost-effectiveness) ใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

^๒ คณะกรรมการธิการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา. รายงานของคณะกรรมการธิการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ เรื่อง “การขับเคลื่อน สืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศ.” [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <http://edoc.parliament.go.th/getfile.aspx?id=669972&file=สืบสานศาสตร์พระราชา.pdf>

^๓ สุเมธ ตันติเวชกุล. การเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท. [ไฟล์ข้อมูล]. สืบค้นเมื่อ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๖, จาก: update_ตามรอยพระยุคลบาท-9สค60_up_23-01-62_(1).pdf

๖) หลักความโปร่งใส (Transparency) การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร และมีระบบตรวจสอบที่ช่วยให้ปลอดจากการทุจริต

โดยอาศัย “**วิธีการของศาสตร์พระราช**” คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เป็นยุทธศาสตร์พระราชทานหรือบันได ๓ ขั้นที่ใช้ประกอบการทำงานต่าง ๆ ดังนี้ **เข้าใจ** (Understanding) หมายถึง การศึกษาข้อมูลทุกมิติของชุมชน ค้นหารากของปัญหาและรวบรวมองค์ความรู้ **เข้าถึง** (Connecting) หมายถึง การสื่อสารและสร้างการมีส่วนร่วม สร้างความเข้าใจและความมั่นใจกับชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน **พัฒนา** (Development) หมายถึง การนำข้อมูลที่ได้จากการทำความเข้าใจและเข้าถึงมาหาแนวทางแก้ไขเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน^๔

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy) นั้นเป็นหนึ่งในศาสตร์พระราชที่สำคัญและสามารถประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างดี เหมาะกับทุกสถานการณ์ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงได้รับแรงบันดาลใจพระราชหฤทัยมาจากหนังสือ “Small is Beautiful” แล้วทรงนำแนวคิดจากหนังสือเรื่องนี้มาตีความและพัฒนาต่อยอดเป็นแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นแนวทางที่สหประชาชาติให้การยอมรับ^๕ ซึ่งประกอบด้วยหลักสำคัญ ๓ ประการ^๖ ได้แก่

๑. **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๒. **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล และรอบคอบ

๓. **ภูมิคุ้มกัน** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

โดยจะต้องพิจารณาประกอบกับอีก ๒ เงื่อนไข^๗ ได้แก่

๑. **เงื่อนไขความรู้** องค์ประกอบในการทำงานทุกอย่างต้องเริ่มต้นจากความรู้ ซึ่งต้องรู้ลึก รู้กว้าง และสามารถนำวิชาการต่าง ๆ นั้นมาวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอนอย่างรอบคอบ และระมัดระวัง เพราะหากไม่มีความรู้ การนำไปปฏิบัติอาจมีปัญหา

^๔ มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ และสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ. **หลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://www.pidthong.org/th/about-working.php>

^๕ หอสมุด มั่นพัฒนา. **รู้นอกเล่ม: Small is Beautiful**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๖, จาก: <http://manpattanalibrary.com/newsdetail.php?id=109>

^๖ มูลนิธิชัยพัฒนา. **เศรษฐกิจพอเพียง**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://www.chaipat.or.th/publication/publish-document/sufficiency-economy.html>

^๗ มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://www.pidthong.org/th/philosophy.php>

๒. **เงื่อนไขคุณธรรม** จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

นอกเหนือจากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วยังมีองค์ความรู้เรื่อง **หลักการทรงงาน ๒๓ ประการ** ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในการทำงาน^๔ สรุปได้ดังนี้

๑. **ศึกษาข้อมูลให้เป็นระบบ** ศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบจากข้อมูลเบื้องต้น ทั้งเอกสารและบุคคล เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ได้จริงอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และตรงตามเป้าหมาย

๒. **ระเบิดจากภายใน** คือเน้นความต้องการของประชาชนเป็นหลัก โดยเริ่มจาก คนที่เกี่ยวข้อง โดยสร้างความเข้มแข็งจากภายในชุมชนให้เกิดความเข้าใจและอยากทำก่อนจึงขยายสู่ภายนอก

๓. **แก้ปัญหาจากจุดเล็ก** ควรมองปัญหาภาพรวมก่อนเสมอ แต่เมื่อจะลงมือแก้ปัญหานั้น ควรเริ่มแก้ปัญหาจากจุดเล็ก ๆ เสียก่อน เมื่อสำเร็จแล้วจึงค่อย ๆ ขยายแก้ไปเรื่อย ๆ ทีละจุด

๔. **ทำตามลำดับขั้น** เริ่มต้นจากสิ่งที่จำเป็นก่อน เมื่อสำเร็จแล้วจึงทำสิ่งที่จำเป็นลำดับถัดไป

๕. **ภูมิสังคม** คำนึงถึงสภาพภูมิประเทศ สังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ดูว่าคนในสังคมนั้นต้องการอะไร

๖. **องค์รวม** ใช้วิธีคิดอย่างองค์รวม คือการมองสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ครบวงจร มองทุกอย่างแบบมีมิติเชื่อมต่อกันและหาแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง

๗. **ไม่ติดตำรา** ควรยืดหยุ่นตามสภาพแวดล้อมและสถานการณ์นั้น ๆ ไม่ยึดติดอยู่กับทฤษฎีหรือตำราวิชาการ หรือเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับคนในชุมชน

๘. **รู้จักประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด** ประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ มาแก้ไขปรับปรุง โดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือใช้เทคโนโลยีที่ยุ่ยากมากนัก

๙. **ทำให้ง่าย** หรือ simplicity ไม่ยุ่งยากซับซ้อน สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน

๑๐. **การมีส่วนร่วม** การรับฟังประชาพิจารณ์ รับฟังและเคารพความคิดที่แตกต่าง

๑๑. **ประโยชน์ส่วนรวม** มุ่งประโยชน์คนส่วนใหญ่เป็นหลัก

๑๒. **บริการที่จุดเดียว** One Stop Service เป็นบริการแบบเบ็ดเสร็จของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ช่วยประชาชนประหยัดเงินและเวลา เป็นการร่วมมือร่วมใจและปรับลดช่องว่างระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๑๓. **ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ** ทรงนำกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็นหลักการ มองปัญหาธรรมชาติอย่างละเอียด การแก้ไขธรรมชาติจะต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือ เช่น “การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” ปลอ่ยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ

๑๔. **ใช้ธรรมชาติบำบัด** ทรงนำกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็นหลักในการแก้ไขปัญหและปรับปรุงสภาวะที่ไม่ปกติเข้าสู่ระบบที่ปกติ เช่น การบำบัดน้ำเน่าเสียโดยใช้ผักตบชวา ซึ่งมีตามธรรมชาติให้ดูดซึมสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ

^๔ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **หลักการทรงงาน**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ

๑๕. **ปลูกป่าในใจคน** การปลูกจิตสำนึกของคนให้เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์กับสิ่งที่จะทำ เช่น การอนุรักษ์ป่าไม้

๑๖. **ขาดทุนคือกำไร** “Our loss is our gain” การเสีย คือ การได้ หากมีการเสียสละหรือการให้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุข นับเป็นมูลค่าเงินไม่ได้

๑๗. **การพึ่งตนเอง** การพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมและสามารถพึ่งตนเองได้ ส่งเสริมคนดีและคนเก่งในสังคม

๑๘. **พอยุ่พอกิน** คือทำให้ประชาชนสามารถอยู่อย่าง “พอยุ่พอกิน” ให้ได้เสียก่อนแล้วจึงค่อยขยายขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป

๑๙. **เศรษฐกิจพอเพียง** เป็นปรัชญาที่ทรงแนะแนวทางการดำเนินชีวิตบนทางสายกลางเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ดังรายละเอียดที่กล่าวไว้ข้างต้น

๒๐. **ความซื่อสัตย์สุจริต จริงใจต่อกัน** หากทุกคนร่วมมือพัฒนาชาติด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมจะทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้า

๒๑. **ทำงานอย่างมีความสุข** สนุกกับการทำงาน โดยเฉพาะการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นต้องมีความสุขด้วยจึงจะชนะอุปสรรคต่าง ๆ ได้

๒๒. **ความเพียร** การทำงานอาจไม่ได้เริ่มจากความพร้อมดังนั้นต้องอาศัยความอดทนและความมุ่งมั่นตั้งใจจริงจึงจะสำเร็จได้ ดังตัวอย่างในพระราชนิพนธ์เรื่อง “พระมหาชนก”

๒๓. **รู้ รัก สามัคคี** แยกอธิบายได้ว่า **รู้** คือ รู้ปัญหาและรู้วิธีแก้ปัญหานั้น **รัก** คือ เมื่อเรารู้ถึงปัญหาและวิธีแก้แล้วต้องมีความรักที่จะลงมือทำ และ **สามัคคี** คือ การแก้ไขปัญหานั้นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน

จากความรู้เกี่ยวกับศาสตร์พระราชาช้างต้นผู้เขียนจึงเกิดแรงบันดาลใจในการน้อมนำแนวคิดเรื่องศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้กับการพัฒนางานห้องสมุด

หอสมุดรัฐสภา (National Assembly Library of Thailand) เป็นห้องสมุดเฉพาะทางด้านนิติบัญญัติที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการจัดตั้งสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา เพื่อให้บริการด้านเอกสารแก่สมาชิกรัฐสภาและบุคคลในวงงานรัฐสภา เดิมเป็นเพียงหน่วยเล็ก ๆ มีฐานะเป็นแผนกบรรณารักษ์ สังกัดกองบรรณารักษ์และกรมการ ซึ่งมีการก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๖^๔ จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๘๕ จึงได้มีแผนกห้องสมุดขึ้นในสังกัดกองกรมการ หลังจากนั้นยังได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหน่วยงานและมีการพัฒนารูปแบบการทำงานอยู่เรื่อย ๆ และอาจมีการเรียกชื่อห้องสมุดนี้แตกต่างกันไป ตามโครงสร้างหน่วยงาน ตามยุคสมัย และความเข้าใจ เช่น ห้องสมุดรัฐสภา และห้องสมุดสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น ในเวลาต่อมาจึงเกิดความชัดเจนขึ้นโดยมีการใช้ชื่อ “หอสมุดรัฐสภา” อย่างเป็นทางการดังปรากฏในสารสนเทศต่าง ๆ ที่เผยแพร่สู่สาธารณะ ปัจจุบันหอสมุดรัฐสภานี้รับผิดชอบดำเนินการโดย ๒ กลุ่มงาน

^๔ พระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการในสำนักงานเลขาธิการ สภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๔๗๖. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://dl.parliament.go.th/backoffice/viewer2300/web/previewer.php>

คือ กลุ่มงานห้องสมุด และกลุ่มงานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ ซึ่งสังกัดอยู่ภายใต้สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เปิดให้บริการทั้งในรูปแบบปกติคือการให้บริการที่ห้องสมุด และรูปแบบออนไลน์ เพื่อให้สามารถให้บริการผู้ใช้บริการได้ในวงกว้างครอบคลุมถึงประชาชนมากขึ้น ในฐานะที่เป็นแหล่งสารสนเทศทางนิติบัญญัติของประเทศ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนางานอยู่ตลอดเวลาภายใต้เงื่อนไขและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ผู้เขียนในฐานะบุคลากรของหอสมุดรัฐสภาจึงได้มุ่งมั่นน้อมนำศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้กับงานห้องสมุดทั้งในด้านการแก้ปัญหาและการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง

จุดเริ่มต้นของการประยุกต์ใช้ศาสตร์พระราชากับงานห้องสมุดของหอสมุดรัฐสภา

แนวคิดในการน้อมนำแนวคิดเรื่อง “ศาสตร์พระราชา” มาประยุกต์ใช้กับงานของหอสมุดรัฐสภานั้น เริ่มต้นจากในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๒ ซึ่งเป็นช่วงที่ผู้เขียน สังกัดกลุ่มงานห้องสมุด สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร โดยทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลงานจัดซื้อหนังสือในขณะนั้น และเกิดปัญหางบประมาณการจัดซื้อหนังสือถูกปรับลดลงไปอย่างมาก ในขณะที่เราจะต้องคำนึงถึงผู้ใช้บริการที่เป็นประชาชนทั่วไปด้วย เนื่องจากเราเป็นห้องสมุดของรัฐและใช้งบประมาณแผ่นดินในการดำเนินการ ดังนั้นภายใต้งบประมาณที่มีอยู่จำกัดจึงไม่สามารถซื้อหนังสือได้ครบถ้วนตามความต้องการของผู้ใช้บริการที่มีความหลากหลายมากขึ้น ทำอย่างไรจึงจะใช้งบประมาณที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาและวางแผนในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศและองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อมาไว้ให้บริการอย่างรัดกุม อีกทั้งจำเป็นต้องคิดค้นนวัตกรรมเพื่อนำมาเป็นทางเลือกใหม่ในการปฏิบัติงานและแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งเป็นปัญหาที่กระทบต่อภาพลักษณ์องค์กรในภาพรวม ผู้เขียนจึงได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสืบสานศาสตร์พระราชามาเพื่อสร้างคุณค่าในงานจัดหาล่องค์ความรู้ของห้องสมุดรัฐสภา” เพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอแนวคิดการปรับปรุงหรือพัฒนางานไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา^{๑๐} ดังนี้

- ๑) เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาของงานจัดหาล่องค์ความรู้แบบเดิม
- ๒) เพื่อนำวิธีการของศาสตร์พระราชา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์หาแนวทางสร้างคุณค่าในงานจัดหาล่องค์ความรู้
- ๓) เพื่อสังเคราะห์ความรู้ที่ได้จากการศึกษามากำหนดแนวทาง “การสืบสานศาสตร์พระราชามาเพื่อสร้างคุณค่าในงานจัดหาล่องค์ความรู้ของห้องสมุดรัฐสภา”

การจัดหาล่องค์ความรู้ในงานวิจัยชิ้นนี้จะครอบคลุมถึง การจัดหาสารสนเทศที่เป็นองค์ความรู้ในทุกสาขาที่เป็นประโยชน์กับคนทั่วไป ทั้งที่ปรากฏในรูปแบบสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ แหล่งสารสนเทศต่าง ๆ รวมถึงองค์ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล เพื่อนำมาเผยแพร่หรือให้บริการแก่ผู้ใช้บริการของหอสมุดรัฐสภาและประชาชนทั่วไป

^{๑๐} ปริญญา คลอวุฒิวัฒน์, ข้อเสนอแนวคิดการปรับปรุงหรือพัฒนางาน เรื่อง การสืบสานศาสตร์พระราชามาเพื่อสร้างคุณค่าในงานจัดหาล่องค์ความรู้ของห้องสมุดรัฐสภา (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๓) ๒.

โดยงานชิ้นนี้ได้นำวิธีการของศาสตร์พระราชา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำหลัก **เข้าใจ** มาใช้ในการศึกษาหาข้อมูลเบื้องต้น โดยเฉพาะข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล **เข้าถึง** ต้องทำความเข้าใจความต้องการที่แท้จริง ของกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้บริการว่าคืออะไร **พัฒนา** คือประมวลความรู้ที่ได้จากการศึกษาทั้งหมด มาสังเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพและใช้แก้ปัญหาโดยพึ่งพาตนเอง และเป็นต้นแบบในการเผยแพร่ความรู้ ประกอบกับทฤษฎีในทางบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์เพื่อให้นำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ เพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงานในการจัดหาคำถามความรู้ของห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสรุปผลการศึกษาในภาพรวมได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ ๑ สรุปผลการศึกษาในภาพรวม

ผลจากการศึกษาดังกล่าวตามวัตถุประสงค์ข้อ ๓ ทำให้เกิดแนวทางการสืบสานศาสตร์พระราชา เพื่อสร้างคุณค่าในงานจัดหาคำถามความรู้ของห้องสมุด ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ด้านใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. การจัดหาองค์ความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๑.๑ จัดหาองค์ความรู้ที่ครอบคลุมเนื้อหาใน ๓ ด้านหลัก ๆ โดยแบ่งสัดส่วนตามความเหมาะสม เพื่อสร้างจุดเด่นให้กับหอสมุดรัฐสภา คือ

ด้านที่ ๑ องค์ความรู้ด้านกฎหมายและการเมืองการปกครองตามภารกิจหลักเพื่อมุ่งสู่การเป็นแหล่งความรู้ด้านนิติบัญญัติของชาติ

ด้านที่ ๒ องค์ความรู้ด้านอื่น ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการที่มีอย่างหลากหลายของกลุ่มผู้ใช้บริการทั้งภายในและภายนอกองค์กร ในฐานะแหล่งความรู้ของชุมชน อันเป็นภารกิจลำดับรอง

ด้านที่ ๓ องค์ความรู้ด้านศาสตร์พระราชา ซึ่งเป็นองค์ความรู้พิเศษที่จัดหามาให้บริการเพื่อมุ่งสู่การเป็นแหล่งความรู้ด้านศาสตร์พระราชาของชุมชน โดยประมวลองค์ความรู้ด้านศาสตร์พระราชาจากแหล่งต่าง ๆ (แหล่งที่จัดจำหน่าย และแหล่งที่ไม่มีค่าใช้จ่าย) ทั้งที่เผยแพร่ในรูปแบบสิ่งพิมพ์ และเผยแพร่ในลักษณะออนไลน์ กรณีเป็นสารสนเทศที่ออนไลน์และไม่เสียค่าใช้จ่ายจะใช้วิธีรวม Link แหล่งสารสนเทศเกี่ยวกับศาสตร์พระราชาเพื่อให้เข้าถึงได้ง่าย

๑.๒ ดำเนินการจัดหาองค์ความรู้ให้เกิดความคุ้มค่ามากขึ้น โดยนำข้อมูลเกี่ยวกับการใช้และการสืบค้นสารสนเทศของผู้ใช้บริการสารสนเทศในช่วงที่ผ่านมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ประกอบการพิจารณาในการจัดหาองค์ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๑.๓ ขยายการสำรวจความต้องการองค์ความรู้ของผู้ใช้บริการให้ครอบคลุมไปยังบุคลากรของสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาเพิ่มเติม นอกเหนือจากบุคลากรของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรที่มีการสำรวจความต้องการเป็นประจำอยู่แล้ว

๒. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการจัดหาองค์ความรู้ของห้องสมุดในชุมชนบริเวณใกล้เคียงกับอาคารรัฐสภาแห่งใหม่

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือนี้เน้นห้องสมุดที่ตั้งอยู่ในชุมชนบริเวณใกล้เคียงกับอาคารรัฐสภาแห่งใหม่ (อาคารสปปายะสภาสถาน ซึ่งตั้งอยู่ที่บริเวณแยกเกียกกาย 1111 ถนนสามเสน แขวงถนนนครไชยศรี เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร) เป็นหลัก เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานร่วมกันในอนาคต โดยได้วางแผนกิจกรรมที่จะทำในเบื้องต้น ไว้ดังนี้

๒.๑ การแลกเปลี่ยนรายชื่อหนังสือที่ห้องสมุดแต่ละแห่งจัดซื้อเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาจัดซื้อหนังสือเป็นการลดการจัดซื้อซ้ำกัน

๒.๒ การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และปัญหาในการทำงานเกี่ยวกับการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศหรือองค์ความรู้ของห้องสมุดแต่ละแห่งเพื่อช่วยกันหาวิธีการในแก้ปัญหาและพัฒนางานได้อย่างเหมาะสม

๓. การจัดกิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ (Human Library)

ซึ่งจะดำเนินการสร้างหนังสือมนุษย์ขึ้นและรวบรวมเพื่อเผยแพร่ในลักษณะเดียวกับห้องสมุด เป็นการนำบุคคลมาทดแทนหนังสือสำหรับให้ผู้ใช้บริการสามารถมายืมไปอ่าน เพื่อเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องต่าง ๆ อย่างหลากหลายตามความต้องการของผู้อ่าน ไม่จำกัดเฉพาะเนื้อหาที่สอดคล้องกับภารกิจหลักของหน่วยงาน นับเป็นการจัดการความรู้ชนิดหนึ่ง ด้วยการนำบุคคลมาถ่ายทอดองค์ความรู้ในรูปแบบที่ให้อิสระกับผู้ใช้บริการ ในการหาความรู้ที่ตนสนใจในเวลาที่ยกจัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาบุคคล

จากงานวิจัยสู่การปฏิบัติจริง

เมื่อได้แนวทางการสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อสร้างคุณค่าในงานจัดหาคำความรู้ของห้องสมุด ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาข้างต้นแล้ว ผู้เขียนได้เริ่มนำผลการศึกษาดังกล่าวมาปฏิบัติในงานจัดหาคำความรู้ของหอสมุดรัฐสภา โดยไม่ใช้เงินงบประมาณ ดังนี้

๑. การจัดหาคำความรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

- จัดทำแผนการจัดซื้อหนังสือและสื่อดิจิทัลวัสดุ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔ ให้สอดคล้องตามที่ได้ศึกษาไว้ โดยครอบคลุม ๓ ด้านหลัก ๆ เพื่อสร้างจุดเด่นให้กับห้องสมุดรัฐสภา คือ ด้านกฎหมายและการเมืองการปกครองตามภารกิจหลัก เพื่อมุ่งสู่การเป็นแหล่งความรู้ด้านนิติบัญญัติของชาติ ด้านอื่น ๆ อย่างหลากหลายในฐานะแหล่งความรู้ของชุมชน อันเป็นภารกิจลำดับรอง และด้านศาสตร์พระราชา เพื่อมุ่งสู่การเป็นแหล่งความรู้ด้านศาสตร์พระราชาของชุมชน
- ขยายการสำรวจความต้องการทรัพยากรสารสนเทศไปยังบุคลากรของสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา เพื่อจัดหาทรัพยากรสารสนเทศให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการมากขึ้น
- มีการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สารสนเทศและความคุ้มค่าของหนังสือที่จัดซื้อในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๒^{๑๑} เพื่อนำผลการวิเคราะห์มาใช้ในการประกอบการจัดหาคำความรู้ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๓ - ๒๕๖๔
- มีการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อการจัดซื้อหนังสือของหอสมุดรัฐสภาในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ และ พ.ศ. ๒๕๖๔^{๑๒}

^{๑๑} ปริญญา คลอวุฒินันท์. การศึกษาวิเคราะห์หนังสือที่จัดซื้อด้วยงบประมาณปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ทั้งด้านการใช้จ่ายงบประมาณ การใช้ และความคุ้มค่า. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://library.parliament.go.th/sites/default/files/assets/files/survey/2020/NALT-survey-analysis-of-acquisitions-2020.pdf>

^{๑๒} ปริญญา คลอวุฒินันท์. ผลสำรวจความพึงพอใจต่อการใช้บริการห้องสมุด. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://library.parliament.go.th/th/survey>

- ดำเนินการรวบรวมองค์ความรู้ด้านศาสตร์พระราชาและด้านอื่น ๆ ทั้งหมด ๒ ส่วน คือ
 - ๑) ทรัพยากรสารสนเทศที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์พระราชา ซึ่งมีให้บริการอยู่ในห้องสมุด โดยได้จัดทำเป็นชั้นหนังสือ “พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรกับศาสตร์พระราชา” ในระบบห้องสมุดอัตโนมัติของหอสมุดรัฐสภา รวม ๑,๔๖๐ รายการ สามารถสืบค้นได้ที่ <https://search-library.parliament.go.th/cgi-bin/koha/opac-shelves.pl?op=view&shelfnumber=157>
 - ๒) แหล่งสารสนเทศออนไลน์เกี่ยวกับศาสตร์พระราชา ๑๗๓ รายการ เผยแพร่บนเว็บไซต์หอสมุดรัฐสภา สืบค้นได้ที่ <https://library.parliament.go.th/th/the-king-philosophy>

๒. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการจัดหาลงค์ความรู้ของห้องสมุดในชุมชนบริเวณใกล้เคียงกับอาคารรัฐสภาแห่งใหม่

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือนี้ เกิดขึ้นจากปัญหาที่พบว่าห้องสมุดส่วนใหญ่ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๒ นั้นได้รับการจัดสรรงบประมาณน้อยลงจากเดิม จำเป็นต้องจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศได้อย่างจำกัดต้องใช้งบประมาณเท่าที่มีให้เกิดความคุ้มค่าที่สุด ดังนั้นหนทางหนึ่งที่จะช่วยในการแก้ปัญหานี้ก็คือนำต้องร่วมมือกับห้องสมุดอื่น โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างห้องสมุดเกี่ยวกับการจัดซื้อหนังสือขึ้นมา จากจุดนี้ได้คิดต่อไปอีกว่าหากจะดำเนินการสร้างเครือข่ายความร่วมมือดังกล่าวขึ้นจริงควรขยายขอบเขตการทำงานให้กว้างกว่าการจัดซื้อหนังสือให้ครอบคลุมการจัดหาสารสนเทศวิธีอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เงินงบประมาณด้วย จึงได้เสนอแนวคิดให้สร้างเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการจัดหาลงค์ความรู้ขึ้นแทน อีกทั้งการจัดหาดังกล่าวควรครอบคลุมถึงองค์ความรู้ในรูปแบบอื่นนอกเหนือจากหนังสืออีกด้วย

หอสมุดรัฐสภาจึงได้เริ่มมีการดำเนินการกิจกรรม “ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดในการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศ” ร่วมกับห้องสมุดวุฒิสภา (ตั้งแต่กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๒) โดยกิจกรรมนี้อยู่ภายใต้ “โครงการความร่วมมือด้านการวิจัยและบริการวิชาการของหน่วยงานในสังกัดรัฐสภา” ซึ่งสำนักวิชาการได้มีการดำเนินการอยู่แล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๑ เพราะเป็นห้องสมุดที่อยู่ในสังกัดรัฐสภาเหมือนกัน และมีผู้ใช้บริการหลักเป็นกลุ่มเดียวกัน ความร่วมมือระหว่างหอสมุดรัฐสภา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรกับห้องสมุดวุฒิสภานี้ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และบุคลากรของทั้งสองห้องสมุดจะมีการสื่อสารกันผ่านแอปพลิเคชันไลน์ อยู่อย่างสม่ำเสมอ

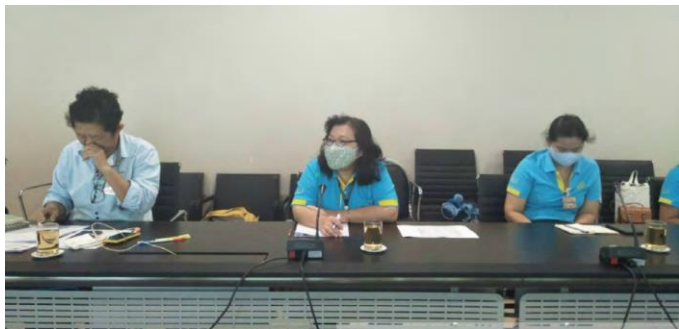
ความร่วมมือกับห้องสมุดวุฒิสภา จะประกอบด้วย ๒ ส่วนหลักที่เกี่ยวกับการจัดซื้อหนังสือก่อนตามทีผลการวิจัยได้เสนอแนวทางความร่วมมือไว้แล้ว คือ

๑. การแลกเปลี่ยนรายชื่อหนังสือที่ห้องสมุดแต่ละแห่งจัดซื้อเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาจัดซื้อหนังสือ เพื่อป้องกันปัญหาความซ้ำซ้อนในการจัดซื้อเนื่องจากผู้ใช้บริการหลักเป็นกลุ่มเดียวกัน

๒. การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และปัญหาในการทำงานเกี่ยวกับการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศหรือองค์ความรู้ของห้องสมุดแต่ละแห่งเพื่อช่วยกันหาวิธีการในแก้ปัญหาและพัฒนางานได้อย่างเหมาะสม เช่น การสอนการใช้โปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติ KOHA ใน Acquisition Module เพื่อจัดการข้อมูลเกี่ยวกับการจัดซื้อหนังสือ

นอกเหนือจากการดำเนินงานสองส่วนหลักตามที่ได้เสนอในผลการวิจัยแล้ว ยังได้มีกิจกรรมเพิ่มเติมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศในแต่ละปี เช่น ผลการสำรวจความต้องการทรัพยากรสารสนเทศ ผลการสำรวจความพึงพอใจต่อการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศ และผลการคำนวณความคุ้มค่าในการจัดซื้อหนังสือ เป็นต้น

ทั้งนี้ในปัจจุบันได้มีการขยายการทำงานด้านความร่วมมือกับห้องสมุดวุฒิสภาให้กว้างขึ้น นอกเหนือจากการจัดซื้อหนังสืออีกด้วย เช่น การเผยแพร่องค์ความรู้ในลักษณะออนไลน์ร่วมกัน และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านร่วมกัน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หอสมุดรัฐสภามีโครงการจะขยายความร่วมมือกับห้องสมุดอื่น ๆ ที่อยู่บริเวณละแวกอาคารรัฐสภา เกียกกาย ในอนาคต

ภาพที่ ๒ การประชุมปรึกษาหารือกับห้องสมุดวุฒิสภา

๓. การจัดกิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ (Human Library)

ได้มีการดำเนินการโครงการ “ห้องสมุดมนุษย์ออนไลน์” ซึ่งการจัดกิจกรรมดังกล่าวเป็นการนำมนุษย์มาเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ แทนหนังสือแบบเล่ม ทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งกว่า อีกทั้งยังจัดอุปสรรคด้านงบประมาณ โดยเฉพาะสามารถทดแทนหนังสือบางประเภทที่ห้องสมุดไม่ได้จัดซื้อมาไว้ให้บริการได้ ทำให้ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการได้ตรงจุดมากกว่าโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และยังเป็น การลดปัญหาด้านพื้นที่การจัดเก็บหนังสืออีกด้วย จึงนับเป็นวิธีการเผยแพร่องค์ความรู้ที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพสูงวิธีหนึ่ง ซึ่งการจัดกิจกรรมดังกล่าวอาจทำได้หลายวิธีทั้ง วิธีการพบปะสนทนาระหว่างกัน การบรรยาย และการเผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถซักถามหนังสือได้ผ่านทางออนไลน์ ซึ่งกิจกรรมในโครงการนี้ได้เลือกที่จะใช้วิธีนำเสนอหนังสือมนุษย์โดยบันทึกเป็นวีดิทัศน์แล้วเผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์ต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ เฟซบุ๊ก และไลน์ เป็นต้น อันเป็นวิธีที่รองรับต่อวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) จะเห็นได้ว่ากิจกรรมห้องสมุดมนุษย์ออนไลน์นี้จะทำให้สามารถเผยแพร่ความรู้ได้ในวงกว้าง อีกทั้งเป็นการส่งเสริมสังคมให้เข้มแข็งซึ่งสอดคล้องกับพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระ

พระบรมชนกนาถิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร อีกด้วย ปัจจุบันได้มีการจัดทำและเผยแพร่หนังสือมนุษยไปแล้ว จำนวน ๒๒ เล่ม^{๑๓} ดังนี้

- ฉบับปฐมฤกษ์ เรื่อง การกระจายโอกาสทางการศึกษา : บทที่ 1 การกระจายโอกาสทางการศึกษา โดย นายชวน หลีกภัย

ภาพที่ ๓ ตัวอย่างการประชาสัมพันธ์หนังสือมนุษย ฉบับปฐมฤกษ์

- เล่มที่ ๒ ป่า ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง โดย นายวัชรพล แดงสุภา
- เล่มที่ ๓ Inspired by Sud - Youtuber สอนทำอาหารไทยในต่างแดน โดย นางสาวสุตววรรณ สิทธิชัย
- เล่มที่ ๔ การฝึกจิตหนทางในการดับทุกข์และสืบสานศาสตร์พระราชา โดย พระอาจารย์ธวัชชัย ธรรมทีโป และพระอาจารย์สุรพจน์ สัทธาธิโก
- เล่มที่ ๕ เทคนิคจำแบบไม่ต้องจำที่จิตแพทย์อยากบอกคุณ โดย นางสาวศุภพรรัตน์ สุขพุ่ม
- เล่มที่ ๖ หนังสือที่มีคุณค่าและวิธีการจัดการหนังสือที่เปียกน้ำ โดย นางสาวแสงเดือน ผ่องพุด
- เล่มที่ ๗ How to be interpreters: เคล็ด (ไม่) ลับ กับการเป็นล่าม โดย นางสาวพรพิมล หาญเศรษฐฐานนท์ และนายวรเทพ เชื้อเจ็ดองค์
- เล่มที่ ๘ นักเขียนนวนิยายในยุคสังคมออนไลน์ โดย นางชฎาภา ไตรรัตน์วรกุล
- เล่มที่ ๙ SKT สมารถบำบัด วิธีเยียวยา รักษาโรค...มอบไว้เพื่อแผ่นดิน โดย รศ. ดร. สมพร กันทรดุขฎี เติร์มชัยศรี
- เล่มที่ ๑๐ เส้นทางสู่การเป็น “นักกฎหมายนิติบัญญัติ” โดย นางปิยะนาถ รอดมัย
- เล่มที่ ๑๑ เรื่อง พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์นักประชาธิปไตย โดย นายณัฐฤกษ์ วงศ์เจริญ
- เล่มที่ ๑๒ โครงการ “ดั่งดอกไม้บาน ณ เรือนจำชั่วคราวแคน้อย” โดย อาจารย์นุชรี ยงมนคงกุล

^{๑๓} หอสมุดรัฐสภา. ห้องสมุดมนุษยออนไลน์. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://library.parliament.go.th/th/media/human-library-online>

- เล่มที่ ๑๓ กิจกรรม นับหนึ่งกับวิจัย มือใหม่เริ่มอย่างไรดี ครั้งที่ ๑ การบรรยายออนไลน์ หัวข้อ “การวิจัยเบื้องต้นสำหรับการปฏิบัติงาน” โดย ดร. สมบัติ เหลสกุล
- เล่มที่ ๑๔ กิจกรรม นับหนึ่งกับวิจัย มือใหม่เริ่มอย่างไรดี ครั้งที่ ๒ การบรรยายออนไลน์ หัวข้อ “งานวิจัยกับการใช้ประโยชน์ในวงงานรัฐสภา” โดย รศ. ดร. ภาณุภูมิ ทิพคุณ
- เล่มที่ ๑๕ กิจกรรม นับหนึ่งกับวิจัย มือใหม่เริ่มอย่างไรดี ครั้งที่ ๓ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ออนไลน์ หัวข้อ TIPS & TALK จากประสบการณ์ด้านวิจัย โดย นางสาวนารีลักษณ์ ศิริวรรณ นางสาวปรียวรรณ สุวรรณสุนย์ และนางสาวปริญญ์ คลอวุฒิวัฒน์
- เล่มที่ ๑๖ วินัยการเงินการคลังของรัฐที่สมาชิกรัฐสภาควรรู้ โดย นายณพรัตน์ ทวี
- เล่มที่ ๑๗ การอบรมหลักสูตร Citation Guru โดย นางสาวปริญญ์ คลอวุฒิวัฒน์
- เล่มที่ ๑๘ การสร้างเครือข่ายด้านการวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร โดย นางสาวนารีลักษณ์ ศิริวรรณ
- เล่มที่ ๑๙ เลขของภาษาญี่ปุ่นกับการประชุมรัฐสภาระหว่างประเทศ โดย นายตรกรวิทย์ มิ่งขวัญ และนางสาวกษมน ฉัตรธรรมพร
- เล่มที่ ๒๐ ศิลปะการป้องกันตัวด้วยมือเปล่าขั้นพื้นฐาน โดย จ่าอากาศตรี พงศา ดินมรัมย์ และคณะ
- เล่มที่ ๒๑ ใครสนใจเป็นคุณหมอยกมือขึ้น โดย นายปัญญา ไตรรัตน์วรกุล
- เล่มที่ ๒๒ การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาอาชีพ (การเกษตร) ด้วยตนเอง โดย นายวิรัตน์ ภูมัลลย์

หนังสือมนุษย ในโครงการหนังสือมนุษยออนไลน์ทุกเล่มนี้ จะมีการประชาสัมพันธ์การเผยแพร่ผ่านทางช่องทางออนไลน์ หลายช่องทาง ได้แก่ เว็บไซต์รัฐสภา เว็บไซต์สภาผู้แทนราษฎร เว็บไซต์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เว็บไซต์หอสมุดรัฐสภา ช่องยูทูปของหอสมุดรัฐสภา ป้ายประกาศดิจิทัล (Digital Signage) ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เฟซบุ๊กแฟนเพจ “วิทยุและโทรทัศน์รัฐสภา” เฟซบุ๊กแฟนเพจ “หอสมุดรัฐสภา” และแอปพลิเคชันไลน์ LibraryonLINE ผู้ใช้บริการสามารถรับชมออนไลน์ ได้ที่ <https://library.parliament.go.th/th/media/human-library-online>

จะเห็นได้ว่าโครงการห้องสมุดมนุษยออนไลน์นี้เป็นผลงานที่แพร่หลายได้รับการยอมรับเป็นที่รู้จัก และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในวงกว้าง มีผู้ชื่นชม ให้คำแนะนำในการปรับปรุง รวมทั้งให้ความร่วมมือในการผลิตหนังสือมนุษยมากขึ้นเรื่อย ๆ การจัดกิจกรรมห้องสมุดมนุษยนั้นนับเป็นการสืบสานศาสตร์พระราชาอย่างแท้จริงในด้านการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและเป็นสังคมอุดมปัญญาในอนาคต

การต่อยอดแนวคิดการสืบสานศาสตร์พระราชากับงานห้องสมุด

นอกเหนือจากงานต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นซึ่งมาจากการศึกษาวิจัยและผู้เขียนได้ริเริ่มดำเนินการในช่วงที่ผู้เขียนสังกัดกลุ่มงานห้องสมุดแล้ว ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ แม้ว่าผู้เขียนจะได้ย้ายมารับผิดชอบงานที่กลุ่มงานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลทรัพยากรสารสนเทศต่าง ๆ

ในลักษณะออนไลน์เป็นหลักแล้วก็ตาม แต่ผู้เขียนยังคงมุ่งมั่นที่จะสืบสานศาสตร์พระราชายังต่อเนื่อง โดยคิดหาวิธีพัฒนางานต่าง ๆ และให้บริการองค์ความรู้ในลักษณะออนไลน์โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย การพึ่งตนเองในการแก้ปัญหา ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุดในวงกว้าง เนื่องจากไม่ได้ใช้งบประมาณแผ่นดิน อีกทั้งยึดหลักขาดทุนคือกำไรเสียสละทรัพย์สินบางส่วนในการหาอุปกรณ์ส่วนตัวมาใช้งานบางส่วนเพื่อประโยชน์ในระยะยาว อีกทั้งยังสอดแทรกวิธีการของศาสตร์พระราชานในกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอ เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่จะทำให้เกิดภูมิคุ้มกันที่ดีต่อสังคม โดยกิจกรรมที่ผู้เขียนดำเนินการเพื่อสืบสานศาสตร์พระราชา มี ๒ ประเภท หลัก ๆ ดังนี้

ส่วนที่ ๑ การจัดประชุมสัมมนา และจัดฝึกอบรมในรูปแบบออนไลน์ (โดยไม่ใช้งบประมาณ รวมทั้งไม่คิดค่าใช้จ่ายจากผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาและผู้เข้าอบรม)

๑. การอบรมเรื่อง “การทำงานเกี่ยวกับการจัดซื้อหนังสือใน Acquisition Module ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ KOHA” ให้กับบุคลากรหอสมุดรัฐสภา และห้องสมุดวุฒิสภา ๑ ครั้ง ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๕

๒. การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการจัดทำหนังสือมนุษยไปถ่ายทอดให้กับห้องสมุดอื่น ๆ โดยร่วมเป็นวิทยากรในการเสวนาหัวข้อ “เสวนามุมมองและประสบการณ์: การจัดทำหนังสือมนุษย (Human Book)” จัดโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ในวันจันทร์ที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ เวลา ๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. ที่สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ซึ่งมีการถ่ายทอดผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อให้ห้องสมุดอื่น ๆ ได้ร่วมฟังการเสวนาด้วย โดยการเสวนาจะแบ่งออกเป็น ๒ ช่วง ช่วงที่ ๑ การบรรยายหัวข้อ “ห้องสมุดมนุษย” เพื่ออธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ หนังสือมนุษย ห้องสมุดมนุษย และยกตัวอย่างการดำเนินการ “ห้องสมุดมนุษยออนไลน์” ของหอสมุดรัฐสภา ช่วงที่ ๒ เป็นการเสวนาเกี่ยวกับ ความสำคัญและประโยชน์ของหนังสือมนุษย รวมทั้งแนวทางการพัฒนาการจัดทำหนังสือมนุษยในอนาคต ผู้เขียนได้เข้าร่วมการเสวนากับวิทยากรอีก ๒ ท่าน ได้แก่ ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ปิยนดา บุญนาค ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัชศรีณย์ จิตคงคา และดำเนินการเสวนาโดย อาจารย์ ดร.ณัฐชัย เปล่งนิวิจารณ์

ภาพที่ ๔ การบรรยายและการเสวนาหัวข้อ “เสวนามุมมองและประสบการณ์: การจัดทำหนังสือมนุษย (Human Book)”

๓. กิจกรรม “Knowledge Gateway ประตุความรู้สู่ SMART Library ด้วยวิธีแห่งศาสตร์พระราชา” กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับ SMART Library ด้วยวิธีแห่งศาสตร์พระราชา โดยเผยแพร่ความรู้ผ่านทางออนไลน์ในรูปของการบรรยายและการเสวนารวมทั้งสิ้น ๕ ครั้ง ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕ เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจในองค์ความรู้และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ๓ ครั้ง และเน้นการเข้าถึงความต้องการของผู้ใช้บริการอีกสองครั้ง ดังนี้

- ครั้งที่ ๑ การเสวนาออนไลน์ หัวข้อ “บทบาทห้องสมุดสมัยใหม่ในยุคดิจิทัล”
- ครั้งที่ ๒ การบรรยายหัวข้อ “ห้องสมุดกับการสร้างสรรค์ Digital Content”
- ครั้งที่ ๓ การบรรยายหัวข้อ “SMART Library ในมิติของหอสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดเฉพาะ”
- ครั้งที่ ๔ การเสวนาออนไลน์หัวข้อ “ความสำคัญของสารสนเทศในมุมมองของนักวิชาการและอนุกรมการเมือง” (การจัดกิจกรรมครั้งนี้มีผลพลอยได้คือ เกิดบัญชีแหล่งสารสนเทศทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ ดูได้ที่ <https://library.parliament.go.th/th/knowledge-sharing/knowledge-gateway-04>)
- ครั้งที่ ๕ การเสวนาออนไลน์หัวข้อ “หอสมุดรัฐสภากับความคาดหวังของบุคลากรรัฐสภา”

โดยกลุ่มเป้าหมายหลักคือ บุคลากรของหอสมุดรัฐสภา จำนวน ๓๘ คน แต่ได้มีการขยายให้ผู้สนใจซึ่งไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายรับฟังด้วย ทั้งบุคลากรอื่น ๆ ในสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร บุคลากรของสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ตลอดจนผู้สนใจจากห้องสมุดอื่น ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี และน่าจะได้นำองค์ความรู้ที่ได้จากกิจกรรมดังกล่าวนี้ไปใช้ พัฒนางานซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายตามวิธีแห่งศาสตร์พระราชาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการจัดกิจกรรมทั้ง ๕ ครั้ง ได้มีการจัดทำรายงานการจัดกิจกรรมทุกครั้ง และมีการติดตามผลหลังจากการจัดกิจกรรมครบทั้ง ๕ ครั้ง จากแบบประเมินหลังการจัดกิจกรรม พบว่าได้ผลตอบรับเป็นอย่างดีมีบุคลากรจากห้องสมุดขึ้นชมการจัดกิจกรรมนี้อย่างมากและเรียกร้องให้มีการจัดกิจกรรมลักษณะดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้บุคลากรห้องสมุดที่ไม่มีทุนทรัพย์เข้าร่วมอบรมแบบไม่มีค่าใช้จ่ายในการลงทะเบียนและการเดินทาง ได้รับความรู้ฟรีในลักษณะออนไลน์ซึ่งการเผยแพร่ความรู้แบบนี้มีประโยชน์ทั้งให้และผู้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่เกิดวิกฤติโควิด-๑๙ ที่ทุกคนต้องรักษาระยะห่างตามลักษณะ New Normal

๔. กิจกรรม Citation Guru ส่งต่อความรู้เรื่องอ้างอิง เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการอ้างอิงที่ถูกต้องแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับการอ้างอิงทุกรูปแบบ รวมทั้งเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดต่อให้กับเพื่อนร่วมงานเป็นส่วนหนึ่งในการรณรงค์ส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นคุณค่าของจริยธรรมทางวิชาการ ทั้งนี้ผู้เขียนเป็นวิทยากรบรรยายในลักษณะออนไลน์ และมีการมอบใบเกียรติบัตรอิเล็กทรอนิกส์ให้ผู้เข้าร่วมอบรมรวม ๒ รุ่น รวม ๑๒๐ คน ซึ่งกิจกรรมนี้ก็ได้รับการตอบรับจากผู้เข้าร่วมอบรมเป็นอย่างดีเช่นกัน นอกเหนือจากการฝึกอบรมผู้เขียนได้สร้างสื่อสังคมออนไลน์ (เฟซบุ๊กกลุ่มปิดและกลุ่มไลน์) เพื่อเป็นช่องทางในการสื่อสารสำหรับผู้ผ่านการฝึกอบรมแล้วเข้ามาเป็นจิตอาสา Citation Guru เพื่อช่วยเป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับการ

อ้างอิงแก่เพื่อนร่วมงานหากท่านใดมีปัญหาที่ตอบเองไม่ได้ก็สามารถมาซักถามในกลุ่มได้ โดยมีบรรณารักษ์ทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำ (Coach) สำหรับผู้ที่ต้องการเรียนรู้จะสามารถดูคลิปการฝึกอบรมได้จากหนังสือมนุษย์ เล่มที่ ๑๗^{๑๔} ที่เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ได้ตลอดเวลา

๕. กิจกรรม นับหนึ่งกับวิจัย มือใหม่เริ่มอย่างไรดี เป็นกิจกรรมที่ผู้เขียนในนามของกลุ่มงานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ ดำเนินการร่วมกับกลุ่มงานวิจัยและพัฒนา ของสำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ในการจัดบรรยายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ออนไลน์เกี่ยวกับวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการวิจัยแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และกระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นในการศึกษาวิจัยมากขึ้น รวมทั้งสร้างความร่วมมือด้านวิชาการภายในสำนักวิชาการ ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์แก่บุคลากรของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรในลักษณะบริการทางวิชาการ และผลิตองค์ความรู้ที่สามารถสืบค้นย้อนหลังได้ การจัดกิจกรรมนี้มีทั้งหมด ๓ ครั้ง ดังนี้

- ครั้งที่ ๑ การบรรยายออนไลน์ หัวข้อ “การวิจัยเบื้องต้นสำหรับการปฏิบัติงาน”
- ครั้งที่ ๒ การบรรยายออนไลน์ หัวข้อ “งานวิจัยกับการใช้ประโยชน์ในวงงานรัฐสภา”
- ครั้งที่ ๓ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ออนไลน์ หัวข้อ “Tips & Talk จากประสบการณ์ด้านวิจัย”

ภาพที่ ๕ ตัวอย่างการจัดกิจกรรมออนไลน์

จากกิจกรรมทั้ง ๓ ครั้งนี้ พบว่า ผู้ใช้บริการมีความกระตือรือร้นในการทำวิจัยแบบง่ายมากขึ้น และเป็นการส่งเสริมการใช้บริการทรัพยากรสารสนเทศของหอสมุดรัฐสภามากขึ้น รวมทั้งเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของการให้บริการวิชาการที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย และไม่ใช้งบประมาณให้มีความโดดเด่นมากขึ้น อีกทั้งยังได้มีการทำวิทัศน์กิจกรรมที่จัดขึ้นทั้ง ๓ ครั้ง เป็นหนังสือมนุษย์ เล่มที่ ๑๓-๑๕ เพื่อให้ผู้สนใจสามารถเรียนรู้ย้อนหลังได้อีกด้วย นับเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับคนรุ่นใหม่อย่างมาก

ส่วนที่ ๒ การรวบรวมแหล่งความรู้ออนไลน์ นอกเหนือจากการรวบรวมแหล่งความรู้เกี่ยวกับศาสตร์พระราชาที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ในช่วงวิกฤติโควิด-๑๙ ที่คนส่วนใหญ่ต้องทำงานอยู่ในที่พักอาศัย หรือ Work from home นั้น หลายคนเกิดปัญหาไม่สามารถมาค้นคว้าข้อมูลที่ห้องสมุดได้ ผู้เขียนในฐานะ

^{๑๔} หอสมุดรัฐสภา. ห้องสมุดมนุษย์ออนไลน์ : หนังสือมนุษย์ เล่มที่ ๑๗ การอบรมหลักสูตร Citation Guru. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://library.parliament.go.th/th/taxonomy/term/455>

บรรณารักษ์จึงช่วยผู้ใช้บริการด้วยการรวบรวมแหล่งข้อมูลหรือแหล่งสารสนเทศที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายไว้ให้ เพื่อให้สามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งสารสนเทศเหล่านั้นได้สะดวกยิ่งขึ้น โดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่

๑. แหล่งความรู้ที่ฟรีออนไลน์ รวม ๑,๐๐๘ รายการ สืบค้นได้ที่ <https://library.parliament.go.th/th/free-online-learning-resources>
๒. แหล่งความรู้เกี่ยวกับ COVID-19 รวม ๒๙๔ รายการ สืบค้นได้ที่ <https://library.parliament.go.th/th/knowledge-on-covid19>

จะเห็นได้ว่า ทุกกิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้นวิทยากรที่เข้าร่วมกิจกรรมนั้นเป็นจิตอาสาในการเผยแพร่องค์ความรู้โดยไม่รับค่าตอบแทนเพราะเห็นคุณค่าในการเผยแพร่องค์ความรู้สู่สาธารณะ ผู้จัดกิจกรรมจะต้องคอยติดตามประเมินผลสิ่งที่ทำลงไปและนำมาปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอจึงจะเกิดเป็นการพัฒนา

บทสรุป

จากประสบการณ์การน้อมนำศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้กับงานห้องสมุดที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้อาจกล่าวได้ว่าศาสตร์พระราชานี้ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้ทรงพระราชทานไว้นั้นถือเป็นองค์ความรู้ที่มีค่าสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกงาน โดยเฉพาะห้องสมุดซึ่งเป็นหน่วยที่ให้บริการความรู้โดยไม่แสวงหากำไร สามารถนำมาใช้แก้ปัญหาในการทำงานหรือพัฒนางานได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยไม่ยาก เริ่มต้นจากการทำความเข้าใจตนเองให้ถ่องแท้ วิเคราะห์ว่าปัญหาคืออะไร มีสาเหตุจากอะไร ต้องแก้ไขจุดใด เช่น ขาดงบประมาณ สถานที่จำกัด หรือขาดบุคลากร เป็นต้น จากนั้นต้องเข้าถึงว่าผู้ใช้บริการต้องการอะไร อาจใช้วิธีสำรวจความต้องการ แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มา กำหนดเป้าหมายที่แท้จริงเพื่อหาแนวทางแก้ไข และพัฒนาให้ถูกจุด ควรหาความรู้เพื่อคิดค้นวิธีแก้ไข โดยอาจศึกษาเรียนรู้จากห้องสมุดอื่นที่เคยมีปัญหาเดียวกัน เริ่มแก้ปัญหากจากจุดเล็ก ๆ ตามกำลังของตนก่อน ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและคำนึงถึงความคุ้มค่า เช่น การแสวงหาความรู้ฟรีมาให้บริการ หรือการจัดกิจกรรมที่อาศัยอุปกรณ์เท่าที่มีอยู่ หากมุ่งมั่นตามหลักการนี้แล้วจะเกิดการพัฒนาไปทีละเรื่องจากจุดเล็ก ๆ จนกระทั่งเห็นผลในภาพรวม ซึ่งส่งผลต่อภาพลักษณ์ของหน่วยงาน ในขณะเดียวกันห้องสมุดในฐานะศูนย์กลางการเผยแพร่องค์ความรู้ยังสามารถเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์พระราชานี้แก่ประชาชนไปพร้อม ๆ กัน โดยนำเสนอตัวอย่างที่ห้องสมุดได้นำหลักศาสตร์พระราชานี้ มาใช้มาแสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้ความรู้นี้คงอยู่คู่แผ่นดิน และเกิดการพัฒนที่ยั่งยืนตลอดไป

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา. รายงานของคณะกรรมการการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ เรื่อง “การขับเคลื่อน สืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อการปฏิรูปประเทศ.” [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <http://edoc.parliament.go.th/getfile.aspx?id=669972&file=สืบสานศาสตร์พระราชา.pdf>
- ปริญญช คลอวุฒิวัฒน์. การศึกษาวิเคราะห์หนังสือที่จัดซื้อด้วยงบประมาณปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ทั้งด้านการใช้จ่ายงบประมาณ การใช้ และความคุ้มค่า. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://library.parliament.go.th/sites/default/files/assets/files/survey/2020/NALT-survey-analysis-of-acquisitions-2020.pdf>
- ข้อเสนอแนวคิดการปรับปรุงหรือพัฒนางาน เรื่อง การสืบสานศาสตร์พระราชาเพื่อสร้างคุณค่าในงานจัดห่องค์ความรู้ของห้องสมุดรัฐสภา. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๖๓.
- ผลสำรวจความพึงพอใจต่อการใช้บริการห้องสมุด. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://library.parliament.go.th/th/survey>
- พระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการในสำนักงานเลขาธิการ สภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๕๖๖. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://dparliament.go.th/backoffice/viewer2300/web/previewer.php>
- มูลนิธิชัยพัฒนา. เศรษฐกิจพอเพียง. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://www.chaipat.or.th/publication/publish-document/sufficiency-economy.html>
- มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://www.pidthong.org/th/philosophy.php>
- มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ และสถาบันส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมปิดทองหลังพระ. หลักการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://www.pidthong.org/th/about-working.php>
- สุเมธ ตันติเวชกุล. การเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท. [ไฟล์ข้อมูล]. สืบค้นเมื่อ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๖, จาก: [update_ตามรอยพระยุคลบาท-9สค60_-up_23-01-62_\(1\).pdf](update_ตามรอยพระยุคลบาท-9สค60_-up_23-01-62_(1).pdf)
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. หลักการทรงงาน. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://www.rdpb.go.th/th/King/%20%20หลักการทรงงาน-c24>
- หอสมุดรัฐสภา. ห้องสมุดมนุษย์ออนไลน์. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://library.parliament.go.th/th/media/human-library-online>
- ห้องสมุดมนุษย์ออนไลน์ : หนังสือมนุษย์ เล่มที่ ๑๗ การอบรมหลักสูตร Citation Guru. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ จาก: <https://library.parliament.go.th/th/taxonomy/term/455>
- ห้องสมุด มั่นพัฒนา. รูนอกเล่ม: Small is Beautiful. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๖, จาก: <http://manpattanalibrary.com/newsdetail.php?id=109>

การอนุรักษ์จัดเก็บคัมภีร์ใบลานภาคกลางของประเทศไทย

Conservation and Storage of Palm Leaf Manuscripts in the Central Region of Thailand

วัฒนา พึงชื่น^๑

Watana Puengchuen

Received: 4 October 2023

Revised: 15 December 2023

Accepted: 15 December 2023

บทคัดย่อ

การอนุรักษ์สืบสานมรดกภูมิปัญญาของบรรพชนเป็นภารกิจสำคัญของกรมศิลปากร น้อมนำกระแสพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่พระราชทานเป็นคำขวัญวันอนุรักษ์มรดกไทยว่า “การรักษา มรดกทางศิลปวัฒนธรรม ย่อมเป็นการรักษาชาติ” มาเป็นหลักชัยในการดำเนินงาน ดังนั้น การอนุรักษ์จัดเก็บเอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ใบลานจึงเป็นหน้าที่สำคัญและภารกิจนี้อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก เป็นหน่วยงานระดับกลุ่มภายใต้บังคับบัญชาของสำนักหอสมุดแห่งชาติ มีหน้าที่ในการดูแลรักษาและจัดเก็บเอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ใบลานซึ่งตกค้างอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามวัดทั่วประเทศ ปรากฏว่ามีคัมภีร์ใบลานอยู่อีกเป็นจำนวนมากภายหลังจากที่คนไทยลดความนิยมในการสร้างคัมภีร์ใบลานถวายวัดเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา เนื่องจากการสร้างพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์อักษรไทยขึ้นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา

ประมาณการว่า คัมภีร์ใบลานที่หลงเหลือเป็นวัตถุโบราณตกค้างอยู่ตามวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย มีอยู่ถึง ๑๘๐,๐๐๐ รายการ (ผูก) สืบกว่าปีที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน ได้ดำเนินการจัดระบบคัมภีร์ใบลานตามวัดต่าง ๆ ในภาคกลางของประเทศไทย ไม่ต่ำกว่า ๓๐ วัด ใน ๑๕ จังหวัด ถึงอย่างนั้นก็ตาม คัมภีร์ใบลานเป็นส่วนน้อยจากการประมาณการไว้เท่านี้ที่ได้รับการดูแลรักษาจัดเก็บอย่างเป็นระบบเพื่อการสืบค้น คิดเป็นหนึ่งในสามของจำนวนคัมภีร์ที่คาดว่าจะมีอยู่ทั้งหมดในภาคกลาง หรือประมาณร้อยละ ๓๐ ที่จัดเก็บอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ ส่วนที่เหลือยังต้องสืบสานภารกิจต่อไป

คำสำคัญ : คัมภีร์ใบลาน, การอนุรักษ์

^๑ นักภาษาโบราณชำนาญการพิเศษ กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร อีเมล : watana.p11@gmail.com

Abstract

Conserving and inheriting on the wisdom heritage of the ancestors is the important mission of the Fine Arts Department based on the stream of royal speeches of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn that preserving cultural heritage is the preservation of the nation. Therefore, the conservation and storage of ancient palm leaf manuscripts in their original form is an important duty under the responsibility of the National Library of Thailand.

The Hand Writing Inscription Group is a sub-division under the supervision of the National Library of Thailand, which is responsible for preserving and storing ancient documents in the form of palm leaf manuscripts that remain in various places, especially in temples all over the country. There are still many palm leaf manuscripts appearing after Thai people decreased the popularity of making palm leaf manuscripts offering to the temples in order to continue the perpetuation of Buddhism. This is due to the creation of the first Thai script edition of the Tripitaka in the reign of King Rama V.

There are up to 180,000 palm-leaf manuscripts remaining as ancient objects left in various temples in the central region of Thailand. We have organized a system of storage of palm leaf manuscripts in at least 30 temples in 15 provinces, in the central region of Thailand over the past ten years until present. However, there is only a small fraction of manuscripts from the estimation that has been maintained and stored systematically for searching. This accounted for one-third of the total number of palm leaf manuscripts expected to exist in the central region or approximately 30 percent that were systematically stored according to academic principles. As for the rest of the palm leaf manuscripts, they are still on the conservation and storage process.

Keyword: Palm-leaf manuscripts, Conservation

ความนำ

ภาพที่ ๑ การอนุรักษ์จัดเก็บคัมภีร์ใบลานตามหลักวิชาการ

การสำรวจรวบรวมคัมภีร์ใบลานตามวัดต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์เบื้องต้นเพื่อเก็บรักษาให้พ้นอันตรายจากการเสื่อมสภาพโดยธรรมชาติและโดยฝีมือมนุษย์ ยึดอายุคัมภีร์ให้ยาวนาน อันเป็นการสืบต่อมรดกภูมิปัญญาทรงคุณค่า เมื่อคัมภีร์มีสภาพปลอดภัยจากเหตุเสื่อมสลายต่าง ๆ แล้ว จึงทำการจัดเก็บอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ เพื่อต่อยอดสร้างสรรค์เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อไป

ภาพที่ ๒ สภาพคัมภีร์ใบลานเก่าที่ต้องดำเนินการอนุรักษ์จัดเก็บตามขั้นตอน

การจัดเก็บคัมภีร์ใบลานตามหลักวิชาการ กล่าวคือ การสำรวจ อนุรักษ์ ทำทะเบียน และจัดเก็บอย่างเป็นระบบ ตลอดจนการเข้าถึงคัมภีร์ใบลาน เพื่อการศึกษา ค้นคว้า ต่อยอด สร้างสรรค์ เมื่อกล่าวถึงกระบวนการในการจัดเก็บคัมภีร์ใบลานตามหลักวิชาการอย่างเป็นระบบมี ๓ ขั้นตอน ได้แก่

๑. ขั้นเตรียมการ สำรวจปริมาณงานและทำแผนปฏิบัติงาน
๒. ขั้นปฏิบัติการ คัดแยกอักษร-ภาษา จัดหมวดหมู่ ชื่อเรื่อง ลงทะเบียน
๓. ขั้นหลังปฏิบัติการ หอสมุดจัดเก็บคัมภีร์ใบลานอย่างเป็นระบบตามลำดับทะเบียน ทำบัญชีชื่อเรื่อง เพื่อให้บริการศึกษา ค้นคว้า

แหล่งคัมภีร์ใบลานที่ได้รับการจัดระบบแล้วหรือไม่รับการจัดเก็บอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการแล้วนั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ที่วัด เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาในอดีตอย่างยาวนาน เป็นสถานที่สร้างคัมภีร์

โบราณและสถานที่เรียนศิลปวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรียนพระพุทธศาสนาจากคัมภีร์ใบลาน กล่าวได้ว่าเป็นศูนย์รวมของการถวายนคัมภีร์ใบลานที่เรียกว่าสร้างคัมภีร์ใบลานถวายไว้ในพระพุทธศาสนา ถือกันว่าได้บุญกุศลอย่างมหาศาลจนถึงพระนิพพาน ถึงกับมีคำปรารภเป็นภาษาบาลีว่า “นิพพานปัจจโย โหตุอนาคตเต กาเล” แปลความว่า “ขอเป็นปัจจัยแห่งพระนิพพาน ในอนาคตกาลเบื้องหน้าโน้นเถิด”

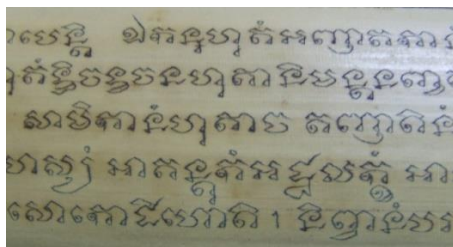

ภาพที่ ๓ อ่านวิเคราะห์ชื่อเรื่อง จัดหมวดหมู่ ตามสายพระไตรปิฎก

ปริมาณคัมภีร์ใบลานในภาคกลาง

ภาคกลางของประเทศไทย มีแหล่งจัดเก็บคัมภีร์ใบลานอยู่ตามวัดต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก กรมศิลปากร โดยกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ ได้ดำเนินการจัดเก็บอย่างเป็นระบบแล้ว พร้อมให้บริการเพื่อการศึกษา ค้นคว้า โดยมีบัญชีรายชื่อคัมภีร์ใบลานเก็บไว้ที่วัดและที่สำนักหอสมุดแห่งชาติด้วยเช่นกัน เพื่อสามารถสืบค้นได้ทั้งสองแห่ง

คัมภีร์ใบลานตามวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย โดยจัดแบ่งระบบสี่ภาค (รวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันตก) ประมาณการว่ามีอยู่ถึง ๑๘๐,๐๐๐ รายการ (ผูก) ข้อมูลการจัดเก็บคัมภีร์ใบลาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ เป็นเวลา ๑๕ ปี ได้ดำเนินการจัดระบบคัมภีร์ใบลานตามวัดต่าง ๆ ในภาคกลางของประเทศไทย ไม่ต่ำกว่า ๓๐ วัด ใน ๑๕ จังหวัด ถึงอย่างนั้นก็ตาม คัมภีร์ใบลานเป็นส่วนน้อยจากการประมาณการไว้เท่านั้น ที่ได้รับการดูแลรักษาจัดเก็บอย่างเป็นระบบเพื่อการสืบค้น คิดเป็นหนึ่งในสามของจำนวนคัมภีร์ที่คาดว่าจะมีอยู่ทั้งหมดในภาคกลาง หรือประมาณร้อยละ ๓๐ ที่จัดเก็บอย่างเป็นระบบตามหลักวิชาการ ส่วนที่เหลือยังต้องสืบสานภารกิจต่อไป

ภาพที่ ๔ พื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย ส่วนใหญ่พบคัมภีร์ใบลานอักษรขอม

วัดต่าง ๆ ซึ่งเป็นแหล่งเอกสารโบราณที่จัดเก็บคัมภีร์ใบลานอย่างเป็นระบบถือเป็นวัดต้นแบบในพื้นที่ภาคกลาง มีเป็นจำนวนมากสามารถจำแนกตามจังหวัดได้ดังนี้

จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งตั้งอยู่ภาคกลางตอนบน ได้แก่ วัดพระบรมธาตุ วัดคูยาง วัดเสด็จ วัดบางวัดปราสาท มีคัมภีร์ใบลานประมาณ ๕,๐๐๐ รายการ วัดเหล่านี้บางวัดจัดแสดงในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน พร้อมทั้งเปิดให้บริการศึกษาข้อมูลทางวิชาการด้วย

จังหวัดสระบุรี ได้แก่ วัดต้นตาล วัดสมุหประดิษฐาราม วัดท่าช้างเหนือ มีประมาณ ๔,๕๐๐ รายการ จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ วัดสามชุก วัดทุ่งอุทุมพร วัดโพธิ์ค้อย วัดประตูลำ เป็นต้น มีประมาณ ๔,๐๐๐ รายการ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดนิเวศธรรมประวัติ มีประมาณ ๓,๐๐๐ รายการ

จังหวัดชัยนาท ได้แก่ วัดอินทาราม หรือวัดตลก มีประมาณ ๒,๐๐๐ รายการ

จังหวัดจันทบุรี ได้แก่ วัดบ่อพุ มีประมาณ ๗๐๐ รายการ

ข้อมูลดังกล่าวเป็นการจัดทำทะเบียนที่มีบัญชีรายชื่อคัมภีร์ใบลานเป็นหลักฐานชัดเจน แต่มีวัดจำนวนหนึ่งซึ่งดำเนินการสำรวจแล้ว ปรากฏข้อมูลบันทึกว่า “ไม่พบคัมภีร์” การสำรวจแล้วไม่พบคัมภีร์มิได้หมายความว่า ในวัดนั้นไม่มีคัมภีร์ ความหมายที่แท้จริงมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ไม่พบคัมภีร์ เช่น เจ้าอาวาสอนุญาตให้สำรวจในขอบเขตเฉพาะพื้นที่บางส่วนของวัดเท่านั้น หรือเจ้าอาวาสไม่อยู่วัด ผู้ให้ข้อมูลไม่ทราบข้อมูลที่แท้จริง หรือระยะเวลาในการสำรวจ ณ ช่วงเวลานั้น คัมภีร์ถูกเก็บอย่างมิดชิด เช่น ถูกใบกปูนอยู่ใต้หอรบขัง เป็นต้น

ภาพที่ ๕ เขียนข้อมูลลงเขปด้านนอกแล้ว ห่อ มัด จัดเก็บ ต่อไป

ปริมาณคัมภีร์ใบลานในกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานคร มีวัดเก่าแก่สมัยรัตนโกสินทร์จำนวนมาก เป็นแหล่งเก็บสะสมตำราคัมภีร์ใบลานสำหรับศึกษาพระพุทธศาสนา โดยจารด้วยอักษรขอม กาลเวลาผ่านไปหลังรัชกาลที่ ๕ ประเทศไทยมีพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์อักษรไทยขึ้นใช้เป็นครั้งแรก ทำให้คนไทยเลือกอ่านพระไตรปิฎกอักษรไทยมากขึ้น พระไตรปิฎกฉบับคัมภีร์ใบลานอักษรขอมมีคนอ่านน้อยลง ในที่สุดผู้ที่อ่านพระไตรปิฎกอักษรขอมในคัมภีร์ใบลานแทบจะไม่มีอีกต่อไป คัมภีร์เหล่านั้นจึงตกค้างอยู่ตามวัดสำคัญ ๆ กรมศิลปากร ทำการจัดเก็บอย่างเป็นระบบเพื่อการศึกษา ค้นคว้าในแง่มุมทางประวัติศาสตร์ สังคม อักษรวิทยา อักษร-ภาษา

และศาสนา รวมทั้งการปริวรรตคัดถ่ายถอดอักษรโบราณตามมาตรฐานสากล เพื่อรักษาหลักคำสอนให้ตรงตามพระพุทธพจน์ วัดต่าง ๆ เหล่านั้น ได้แก่

วัดบวรนิเวศวิหาร มีคัมภีร์ใบลานประมาณ ๑๔,๐๐๐ รายการ

วัดสุทัศนเทพวราราม มีประมาณ ๗,๐๐๐ รายการ

วัดสระเกศ มีประมาณ ๒,๐๐๐ รายการ

วัดมกุฏกษัตริยาราม มีประมาณ ๒,๐๐๐ รายการ

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) มีประมาณ ๑,๓๐๐ รายการ

วัดราชาธิวาส มีประมาณ ๑,๕๐๐ รายการ

วัดทองนพคุณ มีประมาณ ๑๓,๐๐๐ รายการ

กรณีศึกษาการอนุรักษ์จัดเก็บคัมภีร์ใบลานวัดบวรนิเวศวิหาร ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๒

การลงทะเบียนและจัดทำบัญชีคัมภีร์ใบลาน เป็นการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานตามแหล่งเอกสารโบราณต่าง ๆ เพื่อจัดเก็บอนุรักษ์ให้เหมาะสม โดย นักภาษาโบราณ กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

ในการสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล อนุรักษ์ สงวนรักษา แยกประเภท จัดหมวดหมู่ ลงทะเบียน เอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ใบลาน ของวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๑ - ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๒ มีคณะสำรวจฯ จากสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร มาปฏิบัติงาน โดยได้แบ่งการปฏิบัติงาน ออกเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ การดำเนินการทำความสะอาด คัดแยกคัมภีร์ใบลาน ประทับตราสัญลักษณ์วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร ขั้นตอนและวิธีการมีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

๑. นำคัมภีร์ใบลานออกมาทำความสะอาด ตรวจสอบสภาพ เรียงอังกา (หน้าคัมภีร์ใบลาน) ใส่ปกหน้าปกหลัง เปลี่ยนสายสนองที่เปื่อยขาด หรือชำรุด พร้อมทั้งคัดแยกคัมภีร์ใบลานที่สมบูรณ์ คัมภีร์ใบลานไม่ชำรุด และคัมภีร์ใบลานชำรุด พลัดผูก ออกจากกัน

ภาพที่ ๖ คัมภีร์ใบลานที่นำออกมาทำความสะอาด ตรวจสอบสภาพ

ภาพที่ ๗ คัมภีร์ใบลานที่เจ้าหน้าที่ได้เปลี่ยนสายสนองใหม่เรียบร้อยแล้ว

ภาพที่ ๘ คัมภีร์ใบลานสมบูรณ์

ภาพที่ ๙ คัมภีร์ใบลานไม่เข้าชุด

ภาพที่ ๑๐ คัมภีร์ใบลานชำรุดพลัดผูก

๒. ประทับตราวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร บนใบปกหน้าด้านหลัง ซ้ายมือ

ภาพที่ ๑๑ เจ้าหน้าที่ประทับตราวัดบวรนิเวศวิหารบนคัมภีร์ใบลาน

๓. อ่านคัดแยกประเภทอักษร-ภาษา

คัดแยกประเภทอักษร เช่น อักษรขอม อักษรธรรมล้านนา อักษรธรรมอีสาน อักษรไทยน้อย อักษรมอญ อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรไทย เป็นต้น คัดแยกประเภทภาษา เช่น ภาษาบาลี ภาษาไทยล้านนา ภาษาไทยอีสาน ภาษามอญ ภาษาพม่า และภาษาไทย เป็นต้น

ภาพที่ ๑๒ เจ้าหน้าที่อ่าน วิเคราะห์ แยกประเภทตัวอักษร

ระยะที่ ๒ อ่าน วิเคราะห์เนื้อเรื่อง หาชื่อแบบฉบับคัมภีร์ใบลาน และลงทะเบียนคัมภีร์ใบลาน ขั้นตอนและวิธีการ มีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

๑. อ่านวิเคราะห์ เนื้อหาของคัมภีร์ใบลานตามหมวดหมู่คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นส่วน พระพุทธพจน์ (บาลี) อรรถกถา ภิกขา อนุภิกขา นวภิกขา โยชนา และคัมภีร์ เป็นต้น จากนั้นตามด้วยเนื้อหาเรื่อง ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และเรื่องต่างๆ เช่น ตำราเวชศาสตร์ ตำราโหราศาสตร์ และไวยากรณ์ เป็นต้น

ภาพที่ ๑๓ เจ้าหน้าที่อ่าน วิเคราะห์ เนื้อหา เพื่อหาชื่อเรื่อง ในกรณีที่ไม่มีชื่อหน้าปก

๒. เมื่อได้ชื่อแบบฉบับคัมภีร์ใบลาน นำมาจัดเข้าชุดตามลำดับชั้นความสำคัญของเนื้อหา และฉบับ ของคัมภีร์ใบลาน พร้อมกับใส่ไม้ประกบให้เหมาะสมสวยงาม แล้วบันทึกข้อมูลรายละเอียด เช่น เลขที่ ชื่อเรื่อง ชื่อแบบฉบับ จำนวนคัมภีร์ จำนวนผูก อักษร ภาษา ฉบับ ไม้ประกบ ฉลาก ผ้าห่อ/สายสนอง ขนาดคัมภีร์ ใบลาน ขนาดไม้ประกบ รวมถึงชื่อผู้แต่ง (ถ้าไม่มี ใช้ ม.ป.ต. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง) ชื่อผู้สร้าง (ถ้าไม่มีใช้ ม.ป.ส. ไม่ปรากฏชื่อผู้สร้าง) ปีที่สร้าง (ถ้าไม่มี ใช้ ม.ป.ป. ไม่ปรากฏปีที่สร้าง) และหมายเหตุ (ข้อมูล รายละเอียดพิเศษเพิ่มเติม) เช่น ฉลาก ผ้าห่อคัมภีร์ หรือ บอกถึงความปรารถนาของผู้สร้างซึ่งอาจเป็น หลักฐานสำคัญในทางประวัติศาสตร์

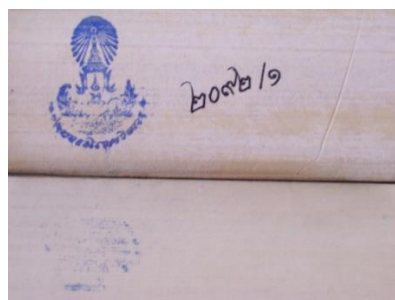
ภาพที่ ๑๔ จัดมัดคัมภีร์ใบลาน ใส่ไม้ประกบให้เหมาะสม เพื่อรักษาทรงของคัมภีร์

๓. ให้เลขทะเบียนตามหลักวิชาการ เขียนเลขประจำผูก โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับ มัดที่ เลขที่ ชื่อเรื่อง (ชื่อแบบฉบับการตั้งชื่อคัมภีร์ตามหลักเกณฑ์การจัดหมวดหมู่ และเรียกชื่อหนังสือประเภทตัวเขียน ทางพระพุทธศาสนา ตามที่กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ ได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการ จัดทำทะเบียนคัมภีร์ใบลานโดยเฉพาะ) ชื่อเรื่องตามที่ปรากฏที่หน้าปกคัมภีร์ บอกจำนวนคัมภีร์ (ผูก) บอก อักษร ภาษา ฉบับ (เช่น ฉบับทองทิพย์ ฉบับล่องชาด และฉบับลานดิบ เป็นต้น)

ภาพที่ ๑๕ ลงทะเบียนคัมภีร์ใบลานอักษรขอม และกรอกข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลาน

๔. เขียนป้ายหน้ามัด โดยใช้ใบลานเปล่า (ใบลานที่ยังไม่ได้จารข้อความ) เขียนรายละเอียดของ คัมภีร์ใบลาน ประกอบด้วย เลขที่ประจำมัด/เลขที่ประจำผูก ชื่อเรื่อง ชื่อแบบฉบับ อักษร ภาษา ฉบับ ไม้ประกบ จำนวนผูก เพื่อนำมามัดติดไว้กับห่อคัมภีร์ใบลานนั้น ๆ

ภาพที่ ๑๖ เขียนเลขที่ประจำผูกคัมภีร์ใบลาน และคัมภีร์ใบลานที่เขียนเลขประจำผูกเรียบร้อยแล้ว

ภาพที่ ๑๗ คัมภีร์ใบลานที่เขียนเลขประจำผูกเรียบร้อยแล้ว รอเขียนป้ายหน้ามัด

ระยะที่ ๓ ห่อมัด จัดเก็บ จัดทำบัญชีคัมภีร์ใบลาน ขั้นตอนและวิธีการ มีรายละเอียดการดำเนินงาน ดังนี้

๑. ห่อ/มัดคัมภีร์ใบลาน ตามหลักวิชาการ โดยใช้เชือกเอ็นช่วงระยะ ๕ ช่วง แต่ละช่วงวนเชือก ๓ รอบ ทั้งนี้ เพื่อให้มีความหมายสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น เลข ๕ หมายถึง ขึ้น ๕ (ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) และเลข ๓ หมายถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น หรือบางครั้งก็มัดเป็น ๗ ช่วง (หมายถึง โพชฌงค์เจ็ด) เมื่อมัดคัมภีร์ครบทุกช่วงแล้ว ให้เหน็บปลายเชือกไว้โดยไม่ต้องผูกเชือก สำหรับวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานครนี้ คัมภีร์ใบลาน ขนาดมาตรฐาน จะเว้นช่วงระยะ ๕ ช่วง แต่ถ้าเป็นคัมภีร์ใบลาน ขนาดสั้น (ลานก้อม) จะเว้นระยะ ๓ ช่วง

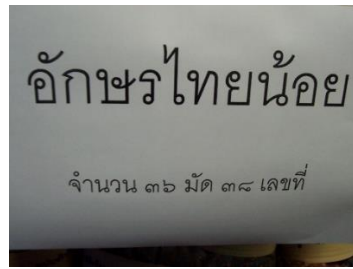
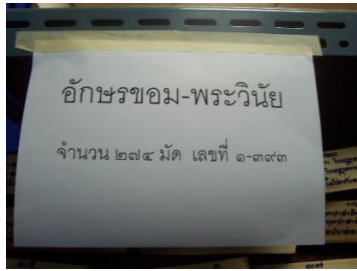

ภาพที่ ๑๘ เจ้าหน้าที่ห่อ/มัดคัมภีร์ใบลาน

๒. จัดเก็บคัมภีร์ใบลานที่ดำเนินการลงทะเบียนตามหลักวิชาการเรียบร้อยแล้ว เข้าชั้นที่จัดเตรียมไว้ ณ ตึก ส.ว. ชั้น ๔ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร เพื่อเตรียมขนย้ายกลับเข้าสู่พระธรรมที่เตรียมไว้ในหอพระไตรปิฎก

ภาพที่ ๑๙ จัดเก็บคัมภีร์ใบลานเข้าชั้นหลักที่เตรียมไว้ในชั้น ๔ ตึก ส.ว.

ภาพที่ ๒๐ ติดป้ายบอกรายละเอียดของคัมภีร์ใบลานที่ลงทะเบียนเรียบร้อยแล้ว

ภาพที่ ๒๑ คัมภีร์ใบลานที่ดำเนินการลงทะเบียนเรียบร้อยแล้ว จัดเก็บภายในชั้นที่เตรียมไว้

๓. นำแบบบันทึกรายละเอียดมาจัดพิมพ์เป็นบัญชีคัมภีร์ใบลานวัดบวรนิเวศวิหารตามบันทึกข้อมูลรายละเอียด

ภาพที่ ๒๒ ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ดำเนินการพิมพ์บัญชีคัมภีร์ใบลานตามทะเบียน

๔. ตรวจพิสูจน์อักษรบัญชีคัมภีร์ใบลาน จัดทำคำชี้แจง และสรุปการดำเนินงานลงทะเบียนและจัดทำบัญชีคัมภีร์ใบลาน วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ ๒๓ ตรวจพิสูจน์อักษร แก้ไขให้ถูกต้อง เพื่อจัดทำรูปเล่มที่สมบูรณ์

อธิบายรายละเอียดบัญชีคัมภีร์ใบลานวัดบวรนิเวศวิหาร

จากบัญชีคัมภีร์ใบลานจะประกอบไปด้วยข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

๑. มัดที่ หมายถึง เลขที่มัดที่จัดเป็นระบบห่อ/มัด
๒. เลขที่/ชื่อเรื่อง
 - เลขที่ หมายถึง เลขที่ประจำผูกคัมภีร์ใบลาน ซึ่งมัดหนึ่งอาจจะมีเลขที่เดียวหรือหลายเลขที่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับหมวดหมู่ และขนาดของมัด โดยทั่วไปเพื่อความสะดวกในการเขียนป้าย ไม่ควรเกิน ๑๐ เลขที่
 - เรื่อง หมายถึง ชื่อแบบฉบับคัมภีร์ใบลานตามหลักวิชาการ และชื่อเรื่องหน้าปก โดยชื่อเรื่องหน้าปกจะใส่วงเล็บไว้ อาจจะตรงกับชื่อแบบฉบับหรือไม่ตรงก็ได้ แต่ถ้าไม่มีชื่อหน้าปกจะต้องอ่าน วิเคราะห์เนื้อหา และใส่ชื่อหน้าปกเช่นเดียวกับชื่อแบบฉบับ
๓. ตู้นี้ หมายถึง หมายเลขตู้พระธรรมซึ่งได้จัดเก็บไว้เดิม ส่วนคัมภีร์ใบลานที่จะจัดเก็บภายในตู้พระธรรมหลังจากดำเนินการลงทะเบียนแล้วนี้จะบันทึกเลขตู้นี้ใหม่ไว้ที่หมายเหตุ
๔. จำนวนคัมภีร์/ผูก
 - จำนวนคัมภีร์ หมายถึง ปริมาณของคัมภีร์ซึ่งอาจจะมีมากกว่า ๑ ก็ได้ แต่ส่วนใหญ่จะจัดไว้ ๑ คัมภีร์ ต่อ ๑ เลขที่
 - จำนวนผูก หมายถึง จำนวนผูกที่จัดในมัด ซึ่งคัมภีร์เรื่องหนึ่ง ๆ อาจจะมีผูกเดียวหรือหลายผูกก็ได้
๕. อักษร หมายถึง อักษรที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลาน เช่น อักษรขอม อักษรธรรมล้านนา อักษรไทย เป็นต้น อักษรที่พบที่วัดบวรนิเวศวิหาร ได้แก่ อักษรขอม อักษรธรรมล้านนา อักษรธรรมอีสาน อักษรไทยน้อย อักษรมอญ อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรไทย
๖. ภาษา หมายถึง ภาษาที่ใช้ในคัมภีร์ใบลานที่พบส่วนใหญ่จะมีภาษาบาลี เป็นหลัก ภาษาที่พบมาก เช่น ภาษาบาลี ภาษาไทย ภาษาไทยอีสาน ภาษาไทยล้านนา เป็นต้น ภาษาที่พบที่วัดบวรนิเวศวิหาร ส่วนใหญ่ ได้แก่ ภาษาบาลี
๖. เส้น หมายถึง เส้นที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลาน เช่น จาร คือ การบันทึกโดยวิธีใช้เหล็กแหลมทำให้เป็นร่องรอย แล้วลงด้วยสี หรือ หมึก ให้ร่องรอยนั้นปรากฏ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี เส้นหมึก เส้นดินสอ เป็นต้น
๗. ฉบับ หมายถึง การกำหนดชุดของคัมภีร์ ซึ่งแต่ละชุดจะมีขนาด และฉบับไม่เท่ากัน สำหรับรายละเอียด ฉบับส่วนใหญ่ที่พบที่วัดบวรนิเวศวิหาร ดังนี้

- ฉบับชาติทิบ ขอบคัมภีร์ จะทาด้วยชาติ (สีแดง) ทั้งหมด
- ฉบับทองทิบ ขอบคัมภีร์จะทาด้วยทองทั้งหมด
- ฉบับรักทิบ ขอบคัมภีร์จะทาด้วยรัก (สีดำ) ทั้งหมด
- ฉบับล่องชาติ ขอบคัมภีร์จะทาด้วยทอง แล้วใช้ชาติ คาดระหว่างสีทอง
- ฉบับล่องชาติข้างลาย ขอบคัมภีร์จะทาด้วยทองแล้วเขียนลายด้วยชาติ ที่วิจิตรและงดงาม
- ฉบับล่องรัก ขอบคัมภีร์จะทาด้วยทอง แล้วใช้รัก คาดระหว่างสีทอง
- ฉบับลานดิบ ขอบคัมภีร์จะไม่ตกแต่งด้วยวัสดุใด ๆ แสดงเนื้อแท้ของ ลานนั้น ๆ

๘. ไม่ประทับ

หมายถึง ไม่ประทับที่ใช้ประกบคัมภีร์ใบลานให้เป็นชุด ทำให้คัมภีร์ใบลาน มีความคงทนและสะดวกในการห่อ/มัด ไม่ประทับที่พบที่วัดบวรนิเวศวิหาร ดังนี้

- ไม่ประทับธรรมดา ไม่ตกแต่ง
- ไม่ประทับธรรมดาทาสี ทารัก ทาทอง
- ไม่ประทับธรรมดาเขียนลายไทย
- ไม่ประทับลายรดน้ำดำ
- ไม่ประทับลายรดน้ำแดง
- ไม่ประทับลายกำมะลอ

๙. ฉลาก

หมายถึง ป้ายบอกชื่อเรื่อง และจำนวนผูกของคัมภีร์ใบลานชุดนั้น ๆ ตั้งแต่เริ่มสร้างคัมภีร์ใบลาน ฉลากที่พบที่วัดบวรนิเวศวิหาร ได้แก่ ฉลาก งาช้าง ฉลากผ้าทอ และฉลากใบลาน

๑๐. ผ้าห่อ

ผ้าห่อคัมภีร์ ใช้สำหรับป้องกันไม่ให้คัมภีร์ใบลานชำรุด ฉีกขาด หรือ สกปรกได้ง่าย ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานนี้เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้างยาว กว่ามัดคัมภีร์ใบลานประมาณ ๒-๓ เท่า มีหลายชนิดด้วยกัน มีทั้งผ้า ธรรมดา ผ้าทอยกดอก ผ้าทอยกดิน ผ้าไหม และผ้าฝ้าย เป็นต้น ที่พบที่วัด บวรนิเวศวิหารส่วนใหญ่เป็นผ้าทอยกดอก ส่วนผ้าทอยกดินมีจำนวนน้อย หนึ่ง ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานของวัดบวรนิเวศวิหารนี้มีจำนวนมาก แต่ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพชำรุด ดังนั้น ในการดำเนินการลงทะเบียนครั้งนี้ วัดบวร นิเวศวิหาร จึงได้จัดทำผ้าห่อคัมภีร์ขึ้นใหม่เป็นผ้าไหมทอ ดังนี้

- สีแดง ใช้กับ พระวินัย
- สีน้ำเงิน ใช้กับ พระสูตร
- สีทอง ใช้กับ พระอภิธรรม

ส่วนคัมภีร์อื่น ๆ นั้นได้คัดเลือกผ้าห่อคัมภีร์ใบลานที่สภาพดีนำกลับมาใช้ใหม่

๑๑. ขนาด จะวัดขนาดเป็นเซนติเมตรทั้งทางด้านความกว้าง ความยาว และความหนา (กว้าง x ยาว x หนา) ทั้งของคัมภีร์ใบลานและไม้ประกอบ
๑๒. ผู้แต่ง/ผู้สร้าง/ปีที่สร้าง/บรรทัด
- ผู้แต่ง/ผู้สร้าง/ปีที่สร้าง ดังนี้
ชื่อผู้แต่ง (ถ้าไม่มี ใช้ ม.ป.ต. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)
ชื่อผู้สร้าง (ถ้าไม่มีใช้ ม.ป.ส. ไม่ปรากฏชื่อผู้สร้าง)
ปีที่สร้าง (ถ้าไม่มีใช้ ม.ป.ป. ไม่ปรากฏปีที่สร้าง)
 - บรรทัด ได้แก่ จำนวนบรรทัดที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลาน สำหรับอักษรขอม อยู่ระหว่าง ๓-๕ บรรทัด โดยมาตรฐานจะใช้จาร จำนวน ๕ บรรทัด
๑๓. หมายเหตุ หมายถึง ใช้บันทึกข้อมูลรายละเอียดเพิ่มเติมพิเศษ หรือบอกถึงความปรารถนาของผู้สร้างซึ่งอาจเป็นหลักฐานสำคัญในทางประวัติศาสตร์ได้

บทสรุป

วัดในกรุงเทพฯ และจังหวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคกลางที่กล่าวมาทั้งหมด ได้รับการจัดระบบคัมภีร์ใบลานตามมาตรฐานการทำทะเบียนของสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกวัด โดยการให้เลขที่ทะเบียนคัมภีร์ใบลานเพื่อการสืบค้นอย่างเป็นวิชาการ ตามหมวดหมู่พระไตรปิฎก ได้แก่ พระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรม แยกแขนงลงในชั้นความสำคัญของคัมภีร์ ตั้งแต่ชั้นพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา อนุฎีกา โยชนา คัมภีร์ สัททวิเสส เป็นต้น บัญชีเริ่มต้นตั้งแต่เลขที่ ๑ จนถึงเลขที่สุดท้ายของวัดนั้น ๆ ประทับตราวัดเป็นเครื่องแสดงความเป็นเจ้าของ ห่อ มัด และจัดเก็บในตู้พระธรรมอย่างเป็นระเบียบเรียงตามลำดับเลขที่ เพื่อการสืบค้นได้ง่าย หายรู้ และดูงามตา พร้อมทั้งจัดพิมพ์บัญชีคัมภีร์ใบลานของวัดเพื่อการตรวจสอบและสืบค้น อย่างรวดเร็วและตรงตามเป็นจริง

ภาพที่ ๒๔ การอนุรักษ์จัดเก็บชั้นปฐมภูมิยังจำเป็นต้องมุ่งมั่นดำเนินการต่อไป

การอนุรักษ์จัดเก็บคัมภีร์ใบลานตามกระบวนการทางวิชาการดังกล่าวมานั้น เป็นเพียงการรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศที่นักวิชาการปฏิบัติงานในภาคสนาม เพื่อให้ได้มาซึ่งฐานข้อมูลเบื้องต้นและใช้ประโยชน์จากข้อมูลองค์ความรู้ในขอบเขตจำกัดเท่านั้น แต่การเชื่อมต่อฐานข้อมูลดิจิทัลในระดับองค์กร ระดับประเทศ และระดับสากล รวมทั้งการอนุรักษ์จัดเก็บคัมภีร์ใบลานของแต่ละองค์กรในมาตรฐานทาง

วิชาการเดียวกันนั้น เป็นเรื่องท้าทายต่อนักวิชาการรุ่นใหม่ที่จะสร้างมาตรฐานสากลร่วมกันอันจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนอย่างสูงสุด และมืองค์กรกลางทำหน้าที่ในการเชื่อมต่อข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ เอกสารโบราณเข้าด้วยกันซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างรอบด้าน อันประกอบด้วยประโยชน์ทาง วิชาการอย่างกว้างขวางต่อมวลมนุษย โดยทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของมรดกภูมิปัญญาของบรรพชน สิ่งนี้ เป็นการมองสู่นาคตอันสวยงามแห่งคัมภีร์ไบเบิลที่ทรงคุณค่า อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ยังคงต้องดำเนินต่อไป อย่างสม่ำเสมออาจหยุดได้ไม่ว่าอนาคตจะเป็นอย่างไรคือการอนุรักษ์จัดเก็บชั้นปฐมภูมิ เพื่อชะลอต่อการ เสื่อมสลายไปตามกาลเวลาให้ได้มากที่สุดนั่นเอง

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. **คู่มือปฏิบัติงานอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อส.มศ.).** พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ปิยอนด์พับลิชชิง, ๒๕๖๕.
- **แนวทางและหลักสูตรการอบรมอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อส.มศ.).** กรุงเทพฯ: สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๖๓.
- วัฒนา พึ่งชื่น. “พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์อักษรไทยครั้งแรกของโลก.” **นิตยสารศิลปากร.** ๖๓, ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓): ๑๗-๒๙.
- สำนักหอสมุดแห่งชาติ. **คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกับเอกสารโบราณ.** กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๕๘.
- **คู่มือสำรวจ จัดหา รวบรวม ทรัพยากรสารสนเทศ เอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ไบเบิลและ หนังสือสมุดไทย.** สมุทรปราการ: เอส.บี.เค.การพิมพ์, ๒๕๖๓.
- **บัญชีคัมภีร์ไบเบิลฉบับรวบรวมนิเวศวิหาร.** กรุงเทพฯ: สำนักหอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๕๒.

แนวคิดการนำสัตว์เลี้ยงมาใช้ในการส่งเสริมบริการของห้องสมุด กรณีศึกษาหอสมุดปรีดี พนมยงค์

Idea of Using Pets to Enhance Library Services

A Case Study of Pridi Banomyong Library

ชัยสิทธิ์ อังคะปัญญาเดช^๑

Chaiyasit Angkapunyadech

ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ^๒

Preedee Pluemsamrungit

Received: 3 November 2023

Revised: 25 December 2023

Accepted: 26 December 2023

บทคัดย่อ

สมัยโบราณห้องสมุดในต่างประเทศมีแมวประจำห้องสมุดเพื่อทำหน้าที่กำจัดหนู แต่ปัจจุบันแมวที่อยู่ในห้องสมุดอาจทำหน้าที่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้ผู้รับบริการเข้ามาที่ห้องสมุด ดังเช่นห้องสมุดในประเทศไทยที่มีแมวในหอสมุดปรีดี พนมยงค์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์) คือ นุ่มนุ่ม ซึ่งนำมาใช้เป็นตัวแทนของห้องสมุด เพื่อการสื่อสารกับผู้รับบริการและยังเป็นการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดได้อีกด้วย ถือเป็นแนวคิดใหม่ที่ยังไม่เคยมีห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาแห่งใดในประเทศไทยริเริ่มมาก่อน เนื่องจากห้องสมุดแต่ละประเภทในประเทศไทยยังไม่มีนโยบายอนุญาตให้นำสัตว์เลี้ยงเข้ามาในพื้นที่บริการของห้องสมุด การนำแมวมาให้บริการในห้องสมุดลักษณะนี้จึงกลายเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้รับบริการเข้ามาห้องสมุดเพื่อมาเยี่ยมชมแมวซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนในการส่งเสริมภาพลักษณ์ (Brand Ambassador) ของห้องสมุด อย่างไรก็ตามการให้บริการนี้อาจมีข้อจำกัดบางประการ เช่น พื้นที่สำหรับการบริการเฉพาะสำหรับการอ่านหนังสือกับแมว เวลาการให้บริการหลังจากแมวได้พักผ่อนเต็มที่ นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงผู้ที่มีอาการแพ้ขนสัตว์ด้วย

คำสำคัญ: ห้องสมุด, แมว, การส่งเสริมการอ่าน

^๑ บรรณารักษ์ชำนาญการ หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อีเมล : chaisit@staff.tu.ac.th

Librarian, Professional Level, Thammasat University, E-mail: chaisit@staff.tu.ac.th

^๒ บรรณารักษ์ หอสมุดโรงเรียนเสนารักษ์ กรมแพทยทหารบก อีเมล : preedee.pluemsamrungit@gmail.com

Librarian, Army Medical Field Service School Library, Royal Thai Army Medical Department, E-mail:

preedee.pluemsamrungit@gmail.com

Abstract

In ancient times, libraries in foreign countries stationed cats to manage rat populations. Nowadays, library cats serve as an attraction, drawing users to these spaces. For instance, Thailand's Pridi Banomyong Library (Thammasat University Tha Prachan) called "Numnim" representing the library by engaging with users and promoting its image. This innovative concept is unprecedented among higher education institution libraries in Thailand due to the absence of pet-friendly policies. The presence of cats has become a phenomenon, attracting visitors who come specifically to interact with these feline representatives, inadvertently serving as brand ambassadors for the libraries. However, this service has limitations, such as specific areas designated for reading with cats. Services might resume only after the cats have rested sufficiently. Additionally, consideration must be given to individuals with pet allergies.

Keywords: Library, Cat, Reading Promotion

ความนำ

ในประเทศไทย การเลี้ยงสัตว์ในที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะเลี้ยงในบ้านเดี่ยว อาคารพาณิชย์หรือตึกแถว ทาวน์เฮาส์ หากเป็นที่อยู่อาศัยประเภทอื่น ๆ เป็นต้นว่าอาคารชุดหรือคอนโดมิเนียม แพลต อพาร์ทเมนต์ อาจจะมีกฎระเบียบที่แตกต่างกันในแต่ละโครงการ เนื่องจากสัตว์เลี้ยงอาจเป็นเหตุให้เกิดเสียงดังซึ่งรบกวน ผู้ร่วมพักอาศัยในโครงการเดียวกัน หรือบางกรณีสัตว์เลี้ยงอาจทำให้พื้นที่ส่วนกลางเสียหายได้ ในขณะที่ยกสัตว์เลี้ยงเข้าใช้บริการในสถานที่ต่าง ๆ ก็มีเงื่อนไขที่แตกต่างกันไปด้วยเช่นกัน บางสถานที่อาจให้นำสัตว์เลี้ยงเข้าไปได้พร้อมกับเจ้าของ บางสถานที่อาจต้องนำสัตว์เลี้ยงไว้ในที่ที่จัดเตรียมไว้เฉพาะ บางสถานที่อาจไม่อนุญาตให้นำสัตว์เลี้ยงเข้าด้านในได้เลย

แมวเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีคนชื่นชอบจำนวนมากทั้งคนไทยและคนต่างประเทศ โดยทั่วไปแมวมีทั้งพันธุ์แท้ และพันธุ์ทาง สายพันธุ์ของแมวต่างประเทศที่นิยมเลี้ยงในประเทศไทย เช่น สกอตติชโฟลด์ เปอร์เซีย เป็นต้น แมวไทยพันธุ์แท้ที่ยังพบเห็นได้ในปัจจุบัน เช่น แมวสุภลักษณ์ (แมวทองแดง) แมวโคราช (แมวสีสาวท) วิเชียรมาศ (Siamese Cat) นอกจากนี้ยังมีแมวไทยพันธุ์ที่เป็นการผสมข้ามสายพันธุ์ทำให้มีลักษณะ ภายนอกที่หลากหลาย เช่น สีดำแต้มขาว เหลืองลายเสือ เป็นต้น แมวมีการสื่อสารทางกายที่หลากหลาย รูปแบบ เช่น ขณะมีความสุขหรือผ่อนคลาย ใบหูจะตั้งขึ้นหันออกทางด้านหน้า มองแต่ไม่จ้อง ม่านตาขยาย ปกติ หางยกสูงปล่อยสบาย ทำเสียงครางออกมาจากช่องอก^๓ แมวยังรับรู้สภาวะอารมณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์

^๓ จันทรจิรา ภาณุตานนท์. “แมว.” ใน สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๔๒. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๖, จาก: <https://saranukromthai.or.th/ebooks/?p=2547>

ได้ดี จึงมีการใช้แมวเพื่อบำบัดโรคต่าง ๆ เช่น โรคบกพร่องทางการเรียนรู้ โรคสมาธิสั้น เป็นต้น สายพันธุ์แมวที่นิยมใช้ในการบำบัด เช่น อเมริกันช็อตเตอร์ สก็อตติชโฟลด์ เป็นต้น โดยจะให้ผู้ป่วยทำความรู้จักคุ้นเคยกับแมวก่อน จากนั้นจึงเป็นการเล่นกับแมว ผลจากการบำบัดทำให้ผู้ป่วยมีสุขภาพจิตดีขึ้น อารมณ์ดีขึ้น มองโลกในแง่บวก รู้สึกสงบ สบายใจ ควบคุมอารมณ์ตัวเองได้มากขึ้น และนอนหลับสนิทขึ้น^๔

ห้องสมุดในต่างประเทศบางแห่งอนุญาตให้นำสัตว์เลี้ยงเข้าไปพร้อมกับผู้รับบริการได้หากเป็นสัตว์ที่จำเป็นต่อการช่วยเหลือในการดำรงชีวิตของผู้นั้น สำหรับห้องสมุดในประเทศไทยยังไม่อนุญาตให้นำสัตว์เลี้ยงทุกประเภทเข้ามาในพื้นที่บริการของห้องสมุด เนื่องจากสัตว์เลี้ยงอาจรบกวนผู้รับบริการในห้องสมุดหรืออาจเป็นเหตุให้วัสดุและครุภัณฑ์ของห้องสมุดได้รับความเสียหายได้ ดังนั้นการนำสัตว์เลี้ยงเข้ามาอ่านหนังสือในห้องสมุดอาจยังไม่ได้ได้รับความนิยมในประเทศไทย

การศึกษาโดยนักวิจัยจาก Tufts Institute for Human-Animal Interaction พบว่าการอ่านหนังสือในขณะที่มีสัตว์เลี้ยงอยู่ด้วยช่วยลดความเครียดสำหรับเด็กวัยเรียน นักวิจัยประเมินนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ ซึ่งได้รับมอบหมายให้อ่านหนังสือเป็นเวลา ๓๐ นาที ในแต่ละสัปดาห์ โดยมีสุนัขอยู่ด้วยขณะอ่าน แม้ว่านักเรียนในกลุ่มสุนัขบำบัดจะไม่เห็นคะแนนทักษะการอ่านที่สูงขึ้นหลังจากผ่านไปหกสัปดาห์ แต่ทัศนคติการอ่านเชิงวิชาการก็ดีขึ้นมาก^๕ การนำสัตว์เลี้ยงที่เป็นสัตว์เลี้ยงขนาดเล็กและคุ้นเคยกันทั่วไป เช่น สุนัข แมว กระต่าย กระรอก นก เป็นต้น มาอ่านหนังสือด้วยในลักษณะนี้ได้รับความนิยมในหลายประเทศซึ่งส่งผลให้เกิดการอ่านได้เร็ว การเพิ่มความมั่นใจในการอ่าน และการสร้างนิสัยรักการอ่านได้อีกด้วย^๖

แม้ว่าในประเทศไทยยังไม่มีนโยบายของห้องสมุดที่อนุญาตให้นำสัตว์เลี้ยงทุกประเภทเข้ามาภายในพื้นที่บริการของห้องสมุด แต่มีห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาแห่งหนึ่งที่นำแมวมาเลี้ยงไว้อยู่ภายในห้องสมุดบริเวณพื้นที่การทำงานของบรรณารักษ์ อนุญาตให้ผู้รับบริการมาเล่นกับแมวและถ่ายรูปกับแมวได้ด้วย เหตุผลหนึ่งคือใช้เพื่อการสนับสนุนทางอารมณ์ จนกระทั่งกลายเป็นสัญลักษณ์ประจำห้องสมุดและเป็นสิ่งดึงดูดใจให้มาใช้บริการ ถือเป็นห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกในประเทศไทยที่มีแมวในห้องสมุด นั่นคือ *หอสมุดปริดี พนมยงค์*

ห้องสมุดกับสัตว์เลี้ยง

สมัยโบราณห้องสมุดในต่างประเทศมีแมวประจำห้องสมุดเพื่อทำหน้าที่กำจัดหนู แต่ปัจจุบันแมวที่อยู่ในห้องสมุดอาจทำหน้าที่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้ผู้รับบริการเข้ามาที่ห้องสมุด ตัวอย่างแมวห้องสมุดในต่างประเทศคือ *ดิวอี้* ซึ่งเป็นแมวขนสีส้มทำหน้าที่เป็นพนักงานต้อนรับและประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดสาเหตุที่ *ดิวอี้* ได้มาอยู่ในห้องสมุดเนื่องจากช่วงฤดูหนาวของรัฐโอไอโอว่า สหรัฐอเมริกา ซึ่งมีอากาศหนาวจัด

^๔ กฤตพจน์ รินลา, *โครงการสัตว์ช่วยบำบัด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยปทุม, ๒๕๖๑) ๒๕-๒๖.

^๕ Steph Waite. *Are Dogs the New Library Cat?*. [Online]. Retrieved 6 November 2018, from: <https://www.webjunction.org/news/webjunction/dogs-in-libraries.html>

^๖ มนต์ชัย เทียนทอง, “อ่านหนังสือให้สุนัขฟัง : เรื่องจริงหรือ?”, *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม* ๒, ๓ (๒๕๕๓): ๙-๑๖.

มีคนนำตัวอู๋เข้ามาไว้ในห้องสมุดประชาชนเมืองสเปนเซอร์ เมื่อหัวหน้าห้องสมุดมาพบจึงนำมาดูแลรักษา และเลี้ยงดูไว้ในห้องสมุด ถึงแม้ว่าในระยะแรกตัวอู๋อาจจะยังไม่ได้รับการยอมรับจากผู้รับบริการบางคนและคณะกรรมการห้องสมุดบางคน แต่ตัวอู๋ก็ทำหน้าที่ต้อนรับและทักทายผู้รับบริการได้เป็นอย่างดี ไม่มีปัญหาในการใช้ชีวิตอยู่ในห้องสมุดตามที่บางคนกังวล และยังเป็นเพื่อนคลายเหงาให้กับผู้รับบริการบางคนที่มาอ่านหนังสือเพียงลำพัง ดังนั้นตัวอู๋จึงกลายเป็นแมวห้องสมุดที่ทำให้หลายคนได้รอยยิ้มและยังช่วยเยียวยาจิตใจในวันที่สิ้นหวังหรือมีสภาวะจิตใจหดหู่ ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ประจำห้องสมุดประชาชนแห่งนี้และดึงดูดให้ผู้รับบริการมาอ่านหนังสือได้ด้วย^๗

ห้องสมุดในประเทศไทยก็มีแมวห้องสมุด คือ นุ่มนึ่ง ที่หอสมุดปรีดี พนมยงค์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์) นำมาใช้เป็นตัวแทนของห้องสมุด เพื่อการสื่อสารกับผู้รับบริการ ถือเป็นแนวคิดใหม่ที่ยังไม่เคยมีห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาแห่งใดในประเทศไทยริเริ่มมาก่อน นุ่มนึ่งทำหน้าที่เป็นแมวห้องสมุดของไทยในการต้อนรับผู้รับบริการที่มาติดต่อพื้นที่ทำงานของบรรณารักษ์ และยังกลายเป็นสัญลักษณ์ประจำห้องสมุดที่สร้างชื่อเสียงให้ห้องสมุดเป็นที่รู้จักมากขึ้น นอกจากนี้ภาพถ่ายของแมวยังใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดและใช้ประดับกับของที่ระลึกซึ่งแจกในกิจกรรมของห้องสมุดได้ด้วย

นโยบายการให้บริการของห้องสมุดเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง

ห้องสมุดในต่างประเทศนั้นมีนโยบายการนำสัตว์เข้ามาในห้องสมุดได้เฉพาะกรณีที่เป็นสัตว์เลี้ยงสำหรับคนพิการซึ่งผ่านการฝึกฝนมาแล้วและจำเป็นต้องใช้ช่วยเหลือคนพิการในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสุนัขบริการ (Service Animals) เนื่องจากสัตว์ที่ได้รับการฝึกแล้วถือเป็นสัตว์ที่มีไว้สำหรับใช้งานและปฏิบัติหน้าที่เฉพาะ เช่น สัตว์เลี้ยงสำหรับการนำทางของคนพิการทางการมองเห็น สัตว์เลี้ยงสำหรับการแจ้งเตือนสำหรับคนพิการทางการได้ยิน สัตว์เลี้ยงสำหรับการลากดึงรถเข็นสำหรับคนพิการทางการเคลื่อนไหว เป็นต้น โดยคนพิการที่เป็นเจ้าของสัตว์นั้นต้องควบคุมสัตว์ได้และไม่ทำให้เกิดความรำคาญแก่ผู้รับบริการคนอื่นในห้องสมุด รวมถึงไม่ทำลายทรัพย์สินของห้องสมุด อย่างไรก็ตามการนำสัตว์เลี้ยงเข้ามาในห้องสมุดควรคำนึงถึงผู้รับบริการที่อาจมีโรคประจำตัวเกี่ยวกับขนของสัตว์เลี้ยง เช่น โรคภูมิแพ้ โรคหอบหืด เป็นต้น เนื่องจากสารคัดหลั่งหรือขนสัตว์อาจเป็นเหตุให้อาการของโรคกำเริบและอาจเป็นอันตรายถึงชีวิตได้^๘

สำหรับห้องสมุดในประเทศไทย จากการศึกษาระเบียบการใช้ห้องสมุดและมารยาทการใช้ห้องสมุดแต่ละประเภทในประเทศไทยแบบไม่เป็นทางการ โดยสุ่มเลือกห้องสมุดประเภทละหนึ่งแห่ง พบว่าห้องสมุดแต่ละประเภทในประเทศไทยยังไม่มีนโยบายอนุญาตให้นำสัตว์เลี้ยงเข้ามาในพื้นที่บริการของ

^๗ ชูมาน ถิระกิจ, “ตัวอู๋ เหมือนห้องสมุด,” *โดมทัศน์* ๓๐, ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๒): ๖๕-๖๗.

^๘ Elmhurst Public Library. *Service Animals in the Library Policy*. [Online]. Retrieved 3 November 2023, from: <https://elmhurstpubliclibrary.org/lib/wp-content/uploads/3.20.2-Service-Animals-in-the-Library-Policy-1.pdf>
Fort Dodge Public Library. *Animals in the Library*. [Online]. Retrieved 3 November 2023, from: <https://fortdodgepubliclibrary.org/wp-content/uploads/2021/05/Animals-in-the-Library.pdf>

ห้องสมุด โดยมีข้อความระบุไว้ชัดเจน อาทิ ห้ามนำสัตว์เลี้ยงเข้าห้องสมุด มีเพียงหอสมุดแห่งชาติที่อาจยังไม่ มีนโยบายเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงระบุไว้ชัดเจน แต่ก็มีข้อความเกี่ยวกับการประพาดิตนไม่เหมาะสมคือ การส่งเสียง และการก่อความรำคาญแก่ผู้อื่น ซึ่งอาจครอบคลุมถึงการไม่อนุญาตให้นำสัตว์เลี้ยงเข้ามาในห้องสมุดด้วย เช่นกัน เนื่องจากสัตว์เลี้ยงอาจก่อให้เกิดเสียงดังหรือความรำคาญแก่ผู้รับบริการคนอื่น ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ เปรียบเทียบนโยบายการให้บริการของห้องสมุดเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงของห้องสมุดแต่ละประเภท

ประเภทห้องสมุด	ชื่อห้องสมุด	นโยบายเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง
หอสมุดแห่งชาติ	หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม	ไม่มีระบุเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยง
ห้องสมุด สถาบันอุดมศึกษา	สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	ห้ามนำอาหาร เครื่องดื่ม และสัตว์เลี้ยง เข้าห้องสมุด
ห้องสมุดประชาชน	หอสมุดเมืองกรุงเทพมหานคร	ห้ามนำสัตว์เลี้ยงเข้ามาภายในหอสมุด เมืองกรุงเทพมหานคร
ห้องสมุดเฉพาะ	ห้องสมุดพระองค์เจ้าวิวัฒนไชย ศูนย์การเรียนรู้ธนาคารแห่งประเทศไทย	ห้ามนำสัตว์เลี้ยงเข้ามาในพื้นที่ห้องสมุด
ห้องสมุดโรงเรียน	ห้องสมุดโรงเรียนนครนายก วิทยาคม	ไม่นำสัตว์เลี้ยงเข้าห้องสมุด

แนวคิดการบำบัดด้วยสัตว์เลี้ยง

การบำบัดด้วยสัตว์เลี้ยง (Animal Assisted therapy หรือ AAT) เป็นกิจกรรมการบำบัดที่นำสัตว์ต่าง ๆ เช่น สุนัข แมว นก ม้า เป็นต้น ทำงานควบคู่กับผู้เชี่ยวชาญที่มีใบอนุญาต นักบำบัดอาจดำเนินการร่วมกับ นักกิจกรรมบำบัดหรือนักกายภาพบำบัด ต้องปฏิบัติตามแผนการรักษาอย่างเป็นทางการ โดยจดบันทึก ความคืบหน้าและประเมินแผนการรักษาเป็นระยะซึ่งอาจสังเกตจากพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น พฤติกรรมความเห็นอกเห็นใจหรือการควบคุมอารมณ์ที่เพิ่มขึ้นเมื่อได้รับการบำบัด ความเครียด ความวิตกกังวล และอาการซึมเศร้าลดลง นอกจากนี้อาจประเมินจากการวัดระดับของฮอร์โมนออกซิโตซิน (ฮอร์โมนความรัก) ที่เพิ่มขึ้นหลังจากการบำบัดแล้ว อย่างไรก็ตามกระบวนการทางการศึกษาที่นำสัตว์เลี้ยงมาเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนการสอน เช่น การให้เด็กฝึกอ่านหนังสือให้สุนัขฟัง เป็นกิจกรรมด้านการศึกษามากกว่าการบำบัด จึงไม่จำเป็นต้องดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพที่มีใบอนุญาต^๔ ข้อควรระวังสำหรับการบำบัดด้วยสัตว์เลี้ยงคือผู้รับบริการต้องไม่มีอาการของโรคภูมิแพ้ อาทิ การแพ้ขนสัตว์ รวมถึงความปลอดภัย

^๔ Katherine Compitus. **Animal Therapy Explained: 4 Best Courses & Certifications**. [Online]. Retrieved 25 December 2023, from: <https://positivepsychology.com/animal-therapy/>

และความสะอาดในขณะที่นำสัตว์มาบำบัด ตลอดจนโรคติดต่อต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้หากร่างกายของผู้เข้ารับการบำบัดไม่แข็งแรงหรือมีประวัติเสี่ยงต่อโรค^{๑๐}

การนำสัตว์เลี้ยงมาใช้ในการบริการของหอสมุดปรีดี พนมยงค์

ผู้เขียน (ชัยสิทธิ์ อังคะปัญญาเดช) บรรณารักษ์ชำนาญการ ในฐานะหัวหน้างานบริการและหัวหน้าหอสมุดปรีดี พนมยงค์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์) เป็นบรรณารักษ์คนแรกๆ ที่ริเริ่มแนวคิดการนำสัตว์เลี้ยงมาใช้ในการบริการของห้องสมุด เนื่องจากนิยส่วนตัวเป็นคนที่ชอบสัตว์เลี้ยงโดยเฉพาะอย่างยิ่งแมว เพราะแมวเป็นสัตว์ที่มีความเป็นตัวเองสูงแต่จะแสดงท่าทางอ่อนเมื่อต้องการให้เจ้าของสนใจ รักความสะอาด และไม่ค่อยส่งเสียงดังรบกวน

ภาพที่ ๑ ผู้เขียนถ่ายภาพกับแมวที่เลี้ยงไว้ในห้องสมุด

ที่มาของการนำแมวมาไว้ในห้องสมุดเริ่มจากแมวตัวหนึ่งตกลงมาจากฝ้าเพดานในหอสมุดปรีดี พนมยงค์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๔ เจ้าหน้าที่ห้องสมุดจึงตัดสินใจเลี้ยงแมวตัวนี้ไว้ เนื่องจากเหตุผลเรื่องการสนับสนุนทางอารมณ์* ที่ช่วยให้นักศึกษาอ่านหนังสือได้อย่างมีความสุขและเข้ามาใช้บริการห้องสมุดมากขึ้น อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ห้องสมุดทุกคนต้องช่วยกันดูแลแมวตัวนี้ด้วย โดยการกำหนดข้อตกลงร่วมกันคือ

^{๑๐} Fabrizio Bert. **Animal assisted intervention: A systematic review of benefits and risks.** [Online]. Retrieved 25 December 2023, from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7185850/>

Psychology Today. **Animal-Assisted Therapy.** [Online]. Retrieved 25 December 2023, from: <https://www.psychologytoday.com/us/therapy-types/animal-assisted-therapy>

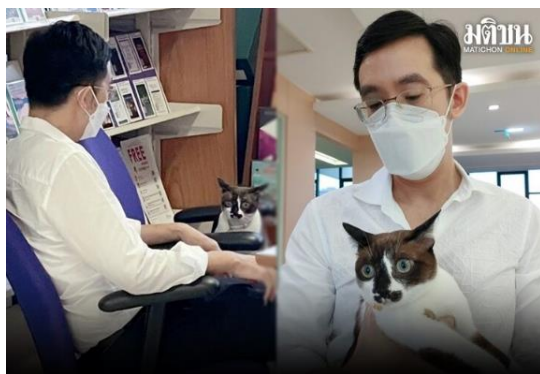
* การสนับสนุนทางอารมณ์ (Emotional Support) คือ การสนับสนุนความรู้สึก สภาจิตใจ และอารมณ์ที่มีอาการเจ็บป่วยทางใจ หรืออาจมีความรู้สึกแย่ให้กลับมามีความรู้สึกดีขึ้น และมีกำลังใจที่จะใช้ชีวิตต่อไป โดยใช้กิจกรรมบางอย่างในการบำบัดและการพึ่งพาทางใจหรือการระบายความในใจ ซึ่งจะช่วยให้ผ่อนคลายจากความเครียด เช่น สวดมนต์ ดูหนัง ฟังเพลง อ่านหนังสือ เล่นกับสัตว์เลี้ยง กิจกรรมเหล่านี้ถือเป็นการรักษาหรือการพยาบาลเพื่อช่วยลดความเครียดและป้องกันผลกระทบจากความเครียด (Emotional Support ชูใจให้เพื่อนร่วมงาน หรือคนใกล้ตัว, ม.ป.ป.)

การจัดสรรเวลาเพื่อดูแลแมว ทั้งในด้านสุขอนามัยและความสะอาดของแมว รวมทั้งการระดมทุนค่าใช้จ่ายด้านต่าง ๆ เช่น ค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล ค่าอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

แมวที่นำมาเลี้ยงในห้องสมุดตัวนี้ชื่อว่า นุ่มนิ่ม ซึ่งจะมีหน้าที่ให้บริการผู้รับบริการของห้องสมุด ตั้งแต่เวลา ๑๖.๐๐ น. เป็นต้นไป จนกระทั่งห้องสมุดปิดให้บริการแล้ว ก็จะกลับไปพักผ่อนในห้องพักของเจ้าหน้าที่ห้องสมุดซึ่งอยู่บริเวณด้านหลังแยกออกจากพื้นที่ให้บริการ อย่างไรก็ตามการให้บริการลักษณะนี้มีข้อจำกัดคือ แมวเป็นสัตว์ที่ไม่ชอบอยู่ในพื้นที่ที่มีคนจำนวนมาก ดังนั้นการให้บริการจึงปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นการนำแมวมาต้อนรับผู้บริหารของมหาวิทยาลัย เช่น รองอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการ เป็นต้น โดยผู้บริหารของมหาวิทยาลัยจะมาเยี่ยมชมและถ่ายรูปด้วย นอกจากนี้ยังใช้ภาพแมวในสื่อต่าง ๆ ของห้องสมุด จึงเป็นการนำแมวมาใช้ในการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมภาพลักษณ์ของห้องสมุด

การต้อนรับผู้บริหารและบุคคลภายนอก

แนวคิดการนำแมวออกมาให้บริการในช่วงหลังได้ปรับเปลี่ยนเป็นการต้อนรับผู้บริหาร เช่น คุณนุ่มนิ่ม ผู้อำนวยการฝ่ายแมวสัมพันธ์ ได้เข้าพบ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พร้อมนำชมห้องสมุด ศ.ดิเรก ชัยนาม คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านพระจันทร์ เพื่อพูดคุยหารือเกี่ยวกับทิศทางการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดในอนาคตร่วมกัน^{๑๑} แนวคิดนี้ถือเป็นการเปรียบเทียบแมวเป็นบุคลากรของห้องสมุดซึ่งทำหน้าที่ได้เสมือนเป็นคนทั่วไป

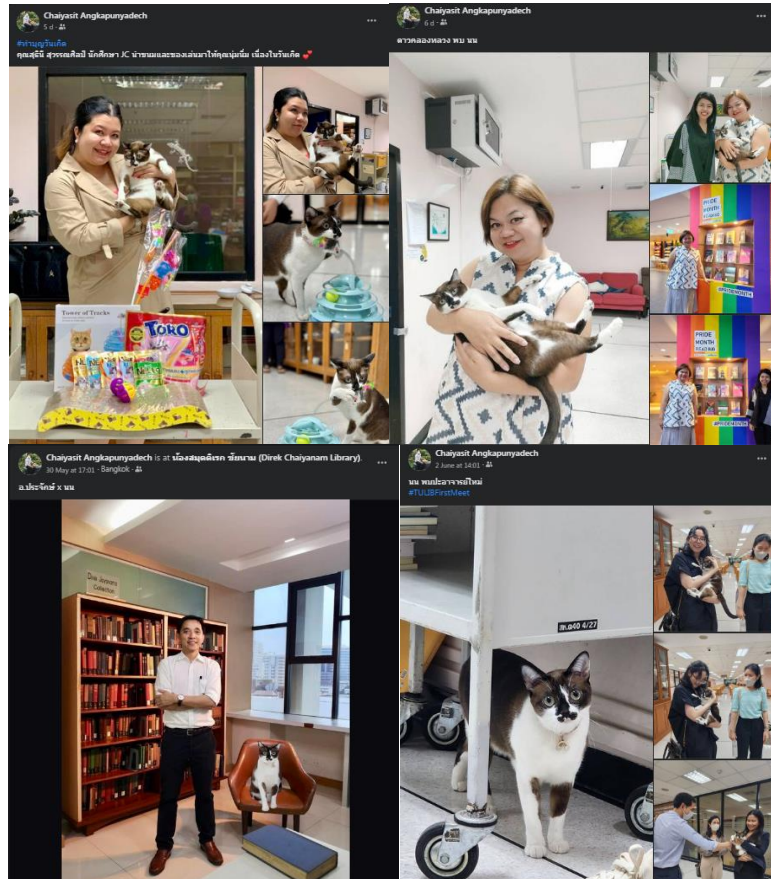

ภาพที่ ๒ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ถ่ายภาพกับนุ่มนิ่ม
ที่มา : https://www.matichon.co.th/social/news_4068320

นอกจากนี้ยังมีผู้บริหารจากหน่วยงานในสังกัดต่าง ๆ ก็แวะเวียนมาถ่ายภาพกับนุ่มนิ่มด้วย จะเห็นได้ว่าเป็นการเปรียบเทียบการทำหน้าที่ของแมวเสมือนเป็นบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ในห้องสมุดเหมือนคนจริง นอกจากจะเป็นการเพิ่มพูนความรู้สึกที่ดีต่อผู้ติดตามข่าวสารของห้องสมุดและผู้รับบริการ

^{๑๑}“คณบดี รัฐศาสตร์ มธ. รุดคุย ‘คุณนุ่มนิ่ม’ ผอ.ฝ่ายแมวฯ จริงจัง จ่อตั้งบออาหาร พีอาร์ห้องสมุด,” มติชนออนไลน์, (๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖) [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๖, จาก: https://www.matichon.co.th/social/news4068320#google_vignette

แล้ว ยังสะท้อนถึงการบริการอย่างเป็นมิตรที่ออกมาจากสัญลักษณ์ของห้องสมุดในรูปแบบของสัตว์เลี้ยง นำไปสู่ความประทับใจ และเชิญชวนให้ผู้พบเห็นสนใจมาใช้บริการห้องสมุดมากขึ้น

ภาพที่ ๓ ผู้บริหารถ่ายภาพคู่กับน้องนุ้ม
ที่มา : <https://www.facebook.com/chaiyasit.ang>

การนำแมวมาใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ของห้องสมุด

สื่อประชาสัมพันธ์ของห้องสมุดเป็นรูปแบบหนึ่งของการแนะนำการให้บริการและการแจ้งข่าวสารของห้องสมุด เมื่อห้องสมุดนำแมวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการให้บริการ จึงได้ปรับเปลี่ยนสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ ให้มีภาพแมวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เสมือนเป็นผู้ให้บริการคนหนึ่งของห้องสมุด เช่น การแนะนำโปรแกรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า การแจ้งเตือนค่าปรับหนังสือหรืออุปกรณ์ห้องสมุด เป็นต้น

สื่อประชาสัมพันธ์ที่นำภาพแมวมาใช้เป็นองค์ประกอบในภาพทำให้ผู้รับบริการเกิดภาพจำและอาจนำไปสู่การส่งต่อหรือการแบ่งปัน (Share) ในสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งนอกจากจะช่วยให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์

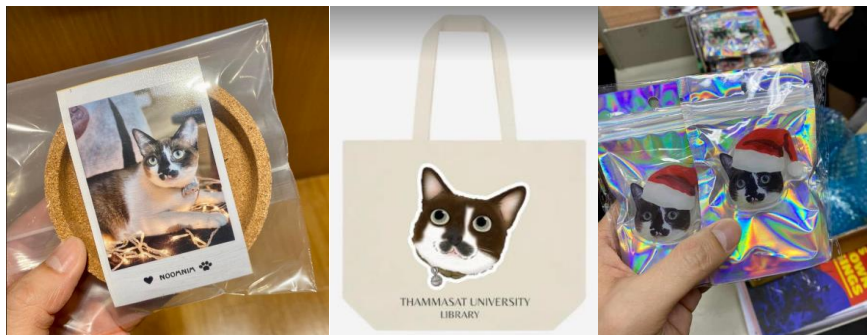
กับห้องสมุดในรูปแบบการกตัญญูลักษณะแสดงความรู้สึก (อีโมจิหรืออีโมติคอน-Emoji/Emoticon) ต่าง ๆ และการแสดงความคิดเห็น ยังส่งผลให้เกิดการรับรู้ของผู้รับบริการได้เป็นจำนวนมากในระยะเวลาอันสั้น

ภาพที่ ๔ สื่อประชาสัมพันธ์ที่นำภาพแมวมาใช้เป็นองค์ประกอบในภาพ

ที่มา : <https://www.facebook.com/ThammasatULibrary>

สื่อประชาสัมพันธ์ที่ห้องสมุดจัดทำยังมีของที่ระลึกต่าง ๆ เช่น จานรองแก้ว กระเป๋าผ้า แม่เหล็ก เป็นต้น ซึ่งจะมีภาพถ่ายของนุมนิมิตติดไว้ด้วย ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการประชาสัมพันธ์ห้องสมุดและสร้างความประทับใจต่อผู้ที่ได้รับของที่ระลึกเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมของห้องสมุด

ภาพที่ ๕ ของที่ระลึกสำหรับผู้รับบริการที่เข้าร่วมกิจกรรมของห้องสมุด

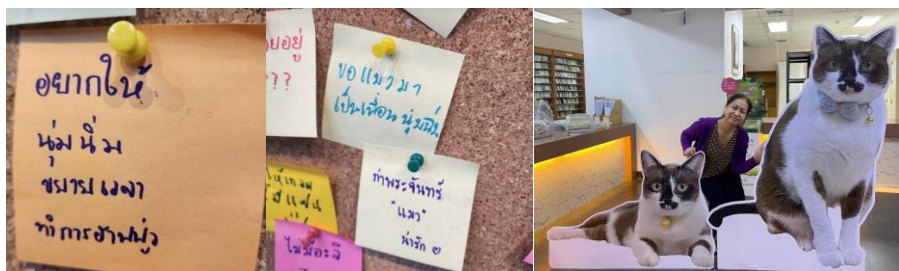
หอสมุดปรีดี พนมยงค์ ยังได้จัดทำสติ๊กเกอร์ (Sticker) ซึ่งใช้เป็นสัญลักษณ์แสดงความรู้สึกสำหรับการสนทนาทางไลน์ (Line) จำหน่ายในราคาที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มความรู้สึกประทับใจแก่ผู้รับบริการและบุคลากร อีกทั้งยังเป็นการสะท้อนถึงภาพลักษณ์ของห้องสมุดในขณะนี้ว่า “ห้องสมุดธรรมศาสตร์มีแมว”

ภาพที่ ๖ สติ๊กเกอร์ไลน์นุ่มนัม หอสมุดปรีดี พนมยงค์
ที่มา : https://www.facebook.com/chaayasit.ang?locale=th_TH

ผลตอบรับจากการนำแมวมาใช้ในการงานบริการของห้องสมุด

ผู้รับบริการส่วนใหญ่ชื่นชอบแนวคิดการนำแมวมาใช้ในการบริการของห้องสมุด สังเกตได้จากสีหน้าและท่าทางของผู้รับบริการเมื่อได้พบนุ่มนัม และข้อความแสดงความรู้สึกที่ติดไว้ที่กระดานของห้องสมุด รวมทั้งภาพถ่ายที่ปรากฏในเฟซบุ๊กส่วนตัวของผู้รับบริการแต่ละคน ทั้งที่ถ่ายรูปกับนุ่มนัมตัวจริงและป้ายสแตนด์ของนุ่มนัมที่นำมาจัดแสดงไว้บริเวณทางเข้าห้องสมุด สำหรับผู้รับบริการที่มาห้องสมุดแล้วแต่ไม่พบนุ่มนัม

ภาพที่ ๗ ผลตอบรับจากการนำแมวมาใช้ในการงานบริการของห้องสมุด

ข้อจำกัดในการดำเนินงาน

๑. การจัดการพื้นที่ให้บริการสัตว์เลี้ยงต้องมีพื้นที่เฉพาะ หรือแยกออกจากพื้นที่ส่วนรวมเพื่อป้องกันการรบกวนผู้รับบริการบางคนที่ไม่ได้ชอบแมวหรือแพ้ขนสัตว์ หอสมุดปรีดี พนมยงค์ จึงจัดพื้นที่ไว้สำหรับผู้รับบริการที่ต้องการอ่านหนังสือกับแมว คือ “ห้องส่งเสริมการรู้สารสนเทศ ๑”

๒. การให้บริการต้องมีเจ้าหน้าที่คอยสังเกตดูแลไม่ให้แมวรู้สึกเครียด จากการที่มีผู้รับบริการเข้ามาใช้บริการจำนวนมากภายในห้องที่มีแมวยู่ โดยอาจจำกัดเวลา หรือปรับลดเวลาการให้บริการตามความเหมาะสม ขณะนี้หอสมุดปรีดี พนมยงค์ ให้บริการห้องอ่านหนังสือที่มีแมวยู่ด้วย หลังเวลา ๑๖.๐๐ น. เป็นต้นไป

๓. เวลาการให้บริการห้องแมวก่อนข้างสั้น เนื่องจากแมวใช้เวลาสำหรับการนอนค่อนข้างมาก นั่นคือประมาณ ๑๔-๑๖ ชั่วโมงต่อวัน หรืออาจมากถึง ๑๘ ชั่วโมงต่อวันก็ได้ ดังนั้นผู้ให้บริการอาจพิจารณาติดกล้องวงจรปิดให้ผู้รับบริการติดตามชีวิตประจำวันของแมว กรณีที่มีผู้รับบริการมาห้องสมุดแล้วไม่ได้เล่นกับแมว

ภาพที่ ๘ ห้องอ่านหนังสือของหอสมุดปรีดี พนมยงค์ ที่มีแมวให้บริการและกติกากาการใช้บริการ

สรุป

หอสมุดปรีดี พนมยงค์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์) เป็นห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกในประเทศไทยที่มีแมวมานให้บริการในห้องสมุด โดยในช่วงแรกนำมาใช้เสมือนเป็นเจ้าหน้าที่นำชมห้องสมุด แต่ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นการต้อนรับผู้บริหารและบุคคลภายนอกห้องสมุด รวมถึงการใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ของห้องสมุดรูปแบบใหม่ที่ยังไม่มีห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาแห่งใดทำมาก่อน ผลที่ได้รับคือความประทับใจและการดึงดูดใจให้ผู้รับบริการเข้ามาที่ห้องสมุดมากขึ้น นอกจากนี้วัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งที่นำแมวมานให้บริการในห้องสมุดคือการสนับสนุนทางอารมณ์ซึ่งจะช่วยให้ผู้รับบริการรู้สึกผ่อนคลายในขณะที่อ่านหนังสือได้ด้วย ในอนาคตผู้เขียนยังมีแผนที่จะนำแนวคิดนี้ไปใช้กับหอสมุดป๋วย อึ๊งภากรณ์ (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รังสิต)

บรรณานุกรม

- กฤตพจน์ รินลา. **โครงการสัตว์ช่วยบำบัด**. วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต (สถาปัตยกรรม). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๖๑.
- “คนบตี รัฐศาสตร์ มธ. รุดคุย ‘คุณนุ่มนัม’ ผอ.ฝ่ายแมวฯ จริงจัง จ่อตัดงบอาหาร พี่อาร์ห้องสมุด.” **มติชนออนไลน์**. (๗ กรกฎาคม ๒๕๖๖). [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๖, จาก: https://www.matichon.co.th/social/news_4068320
- จันทร์จิรา ภาภูตานนท์. “แมว.” ใน **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๔๒**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๖, จาก: <https://saranukromthai.or.th/ebooks/?p=2547>
- ชูมาน ธีระกิจ. “ดิฉันก็เหมือนห้องสมุด.” **โดมทัศน์** ๓๐, ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๒): ๖๔-๗๐.
- มนต์ชัย เทียนทอง. “อ่านหนังสือให้สุนัขฟัง : เรื่องจริงหรือ?” **วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม** ๒, ๓ (๒๕๕๑): ๙-๑๖.
- Elmhurst Public Library. **Service Animals in the Library Policy**. [Online]. Retrieved 3 November 3 2023, from: <https://elmhurstpubliclibrary.org/lib/wp-content/uploads/3.20.2-Service-Animals-in-the-Library-Policy-1.pdf>
- Emotional Support** **ช่วยให้เพื่อนร่วมงาน หรือ คนใกล้ชิด**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๖, จาก: https://www.optimistic-app.com/emotional-support/?fbclid=IwAR2zsKF9nmb-622r-op5MTMYoORPtO2X5yNWpMNYRqvwUU_phqQUbafM8
- Fabrizio Bert, et al. **Animal Assisted Intervention: A Systematic Review of Benefits and Risks**. [Online]. Retrieved 25 December 2023, from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7185850/>
- Fort Dodge Public Library. **Animals in the Library**. [Online]. Retrieved 3 November 2023, from: <https://fortdodgepubliclibrary.org/wp-content/uploads/2021/05/Animals-in-the-Library.pdf>
- Katherine Compitus. **Animal Therapy Explained: 4 Best Courses & Certifications**. [Online]. Retrieved 25 December 2023, from: <https://positivepsychology.com/animal-therapy/>
- Psychology Today. **Animal-Assisted Therapy**. [Online]. Retrieved December 25, 2023, from: <https://www.psychologytoday.com/us/therapy-types/animal-assisted-therapy>
- Waite, Steph. **Are Dogs the New Library Cat?**. [Online]. Retrieved 13 June 2023, from: <https://www.webjunction.org/news/webjunction/dogs-in-libraries.html>

การบริหารประสบการณ์ลูกค้า กับการสร้างแรงบันดาลใจเพื่อการสร้างประสบการณ์ที่ดี
สู่ผู้รับบริการ: กรณีตัวอย่างการยืมหนังสือระหว่างห้องสมุดภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Customer Experience Management With Inspiration to Make the Good

Experience in Library Services

พันพันธ์ ปิลกศิริ^๑

Bhonbhan Pilakasiri

Received: 12 December 2023

Revised: 24 December 2023

Accepted: 25 December 2023

บทคัดย่อ

การบริการเป็นสิ่งที่ทุกคนควรให้ความสำคัญ ทั้งผู้ให้บริการและผู้รับบริการ หรือเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับบริการ ทั้งในภาคธุรกิจและภาครัฐ เพราะในชีวิตประจำวันหากเราทำสิ่งใดให้คนอื่นหรือให้คนอื่นทำสิ่งใดให้เรา ไม่ว่าจะเป็นทำงานส่งผู้บริหาร ผู้บังคับบัญชาชั้นต้น สอนลูกศิษย์ ส่งของขวัญให้เพื่อน ส่งของขวัญให้ผู้ใหญ่ หรือจะส่งสินค้าให้ลูกค้า ก็ล้วนแล้วต้องใช้ความคิดเกี่ยวกับการบริการว่าควรจะต้องทำอย่างไรให้ได้ผลออกมาดี เป็นที่พอใจของกันและกัน กล่าวคือมีความพึงพอใจที่ยุติธรรมกับทุกคนที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ โดยเฉพาะการบริการในห้องสมุด

คำสำคัญ : ประสบการณ์, ความพึงพอใจ, ผู้ให้บริการ, ผู้รับบริการ

Abstract

Service is the thing that you should place importance on, both someone who is a service provider, or contributor, and/or who call yourself as a customer, or receiver in any business. In everyday life we really do somethings for someone even in the situation you want someone to do something for you such as sending the presentation file to a CEO or your boss, teaching your student, giving a toy to your friend, sending a present to your friends, giving a bouquet to your grandmother or giving a box of tea to your customer you have to think about how to do for the gorgeous result and make the receiver, even someone who bring the thing after you to the receiver, satisfied and feel integrity each other in any situation especially in the library service.

Keywords: Experience, Satisfy, Service provider, Customer

^๑ บรรณารักษ์ P7 ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อีเมล : pbhonbhan@hotmail.com

Librarian P7, Political Science Library, Chulalongkorn University, E-mail: pbhonbhan@hotmail.com

บทนำ

บทความนี้เสนอการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการตลาด Customer Experience Management โดยมุ่งเน้นผู้ให้บริการสร้างแรงบันดาลใจก่อนที่จะผลักดันตนให้มีจิตบริการ (Service mind) ไม่เพียงเฉพาะในขณะปฏิบัติหน้าที่ให้บริการเพียงเท่านั้น นอกจากนี้ประสบการณ์ที่ดีจากการใช้บริการ ก็ยังเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ให้บริการควรจัดการให้ผู้รับบริการ ผู้ให้บริการยังควรคำนึงถึงผู้ร่วมกระบวนการ สร้างประสบการณ์ที่ดีให้เกิดขึ้นในการจัดบริการ ผู้ให้บริการควรเรียนรู้ทั้งแนวคิดทางการตลาดและการมีจิตบริการต่อผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งจะสร้างประสบการณ์ที่ดีกับทุกฝ่าย กรณีตัวอย่างเช่น นิสิตคนหนึ่งกำลังเดินทางจากหอพักมาทำวิทยานิพนธ์แก่ไขตัวเล่มหลังสอบปริญญาโทมาบัดนี้ต้องส่งอาจารย์ที่ปรึกษาภายในหนึ่งสัปดาห์ และได้ใช้บริการออนไลน์ของห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทาง Facebook สอบถามว่าวันนี้ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์เปิดหรือไม่ จุดนี้เป็นจุดสัมผัส (Touch point) บริการแรกที่ห้องสมุดควรจัดเตรียมบริการ ผู้ให้บริการควรเตรียมพร้อมให้บริการในทุกจุดสัมผัสที่ผู้ใช้บริการจะเข้าถึง ต่อมาเมื่อนิสิตเดินทางมาถึงห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ ซึ่งเป็นจุดสัมผัสอีกจุดหนึ่งที่ผู้ให้บริการต้องเตรียมจัดบริการทั้งทางเดิน ประตูทางเข้า ก่อนนิสิตจะเข้าถึงพื้นที่บริการภายใน ผู้ให้บริการอาจกล่าวต้อนรับเปิดบริการ แนะนำเวลาเปิดปิดที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงปิดภาคเรียน แนะนำการเปลี่ยนแปลงนโยบายการยืมหนังสือ

ต่อมาเมื่อนิสิตนึกได้ว่าต้องใช้หนังสือเล่มหนึ่งจากหอสมุดกลางแต่ยังไม่ได้แวะยืมก่อน จึงสอบถามบรรณารักษ์ว่าจะใช้บริการยืมหนังสือจากหอสมุดกลางมาส่งที่ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ได้หรือไม่ บรรณารักษ์ได้แนะนำบริการยืมหนังสือระหว่างห้องสมุด CU Book Delivery ว่าวันนี้ยังมีเวลาก่อนปิดรอบส่งคำขอยืมหนังสือ ให้นิสิตทำรายการขอยืมหนังสือเล่มที่ต้องการให้มาส่งหนังสือได้เลย ซึ่งนิสิตได้รับหนังสือจากหอสมุดกลางในช่วงไม่กี่นาที วันนี้จึงเป็นประสบการณ์ที่ดีของนิสิตในการใช้บริการห้องสมุด

ในวันนั้นหากผู้ให้บริการไม่ได้จัดเตรียมรับหนังสือจากหอสมุดกลาง (เพื่อให้นิสิตยืมไปใช้) หรือไม่ได้อยู่รอรับหนังสือที่มาส่งเพื่อลงชื่อรับหนังสือ รวมทั้งไม่ได้ฝากเจ้าหน้าที่คนอื่นในห้องสมุดให้รับหนังสือแทนเจ้าหน้าที่ผู้นำส่งหนังสือย่อมไม่พอใจเพราะตนยังต้องรับนำหนังสือเล่มอื่นไปส่งให้แก่ห้องสมุดอื่น แล้วนำหนังสือกลับคืนหอสมุดกลาง เหตุการณ์ย่อมเป็นประสบการณ์ที่ไม่ดีสำหรับเจ้าหน้าที่ผู้ส่งหนังสือ ส่งผลต่อกระบวนการดำเนินงานในครั้งต่อไป รวมทั้งสร้างประสบการณ์ที่ไม่ดีต่อนิสิตผู้ขอยืมหนังสือซึ่งส่งผลต่อภาพลักษณ์ของห้องสมุด ผู้ให้บริการจึงควรเรียนรู้การตลาดเพื่อสร้างแนวคิดวิเคราะห์สร้างคุณค่า นอกจากการเรียนรู้ที่จะสร้างจิตบริการกับผู้ให้บริการด้วยเช่นกัน

สำหรับการตลาด (Marketing) ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญที่ผู้ประกอบการใช้เป็นกลยุทธ์ เครื่องมือในการจำหน่าย หรือให้บริการผู้บริโภคท่ามกลางการแข่งขันในชีวิตการทำงานทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐ โดยมีพื้นฐานที่สำคัญที่จะทำให้ชีวิตของผู้บริโภคดีขึ้น หากมิใช่เพียงแค่การที่ผู้ประกอบการได้รับผลประโยชน์แค่นั้น การตลาดคือ การเห็นอกเห็นใจ เมตตา กรุณา ได้รับ ได้ให้ผลประโยชน์ และคุณค่าร่วมกัน ทั้งคุณค่าด้านอารมณ์ (Emotional value) และคุณค่าด้านการใช้งาน (Functional value) ไม่ใช่

เพียงแค่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทำเพื่อการทำงานสำเร็จและได้ผลตอบแทน แต่เป็นการสร้างประโยชน์ให้ผู้อื่น ด้วยดังคำกล่าวของเซอร์ โกดิน^๒ ที่กล่าวถึงการตลาดไว้ว่า

“...การตลาด คือ การสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นจริง มันจะต้องช่วยแก้ปัญหา ให้ลูกค้าได้ตามที่คุณสัญญาไว้ในตอนแรกด้วย รากฐานของการตลาดที่มีประสิทธิภาพ ไม่ได้อยู่ที่ความเห็นแก่ตัวของคนกลุ่มใหญ่อีกต่อไป แต่เปลี่ยนมาอยู่ที่ความเอื้อเฟื้อ และการช่วยเหลือผู้อื่นแทน การตลาด คือ การทำความดีด้วยการช่วยใครบางคนแก้ปัญหา และต้องเป็นปัญหาของเขาด้วย ถ้าคุณช่วยให้เขาได้เป็นตัวเขาในเวอร์ชันที่ดี กว่าเดิมแบบที่เขาอยากเป็นได้ ก็ถือว่าคุณเป็นนักการตลาดแล้ว...”

ผู้ให้บริการควรตระหนักถึงความสำคัญของการตลาดในยุคปัจจุบันว่าคือ การปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงผู้ใช้บริการ คือการช่วยเหลือผู้ใช้บริการตามความต้องการ เพื่อให้ผู้ใช้บริการรู้สึกดีและพึงพอใจ ประทับใจ ถือเป็นประสบการณ์ที่ดีของการใช้บริการ ส่งผลให้ผู้ใช้บริการต้องการกลับมาใช้บริการอีกในครั้งถัดไป ดังคำกล่าวของ Jeremy Gallemared^๓ และ Lianna Arakelyan^๔ ที่ว่า “การเข้าใจในความพึงพอใจของผู้บริโภคว่ามีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้บริโภคเชื่อถือ ภัคดีต่อแบรนด์ สินค้าหรือบริการ”

บทบาทของบรรณารักษ์ในการส่งเสริมการตลาดของห้องสมุด

การตลาดของห้องสมุดอาจทำได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การจัดการบริการเชิงรุกในลักษณะห้องสมุดเคลื่อนที่ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการทำตลาดของห้องสมุดโดยใช้อินเทอร์เน็ตมี การนำผู้ทรงอิทธิพลทางการตลาดมาใช้ในการทำการตลาดของห้องสมุด เป็นต้น^๕ การนำหลักการตลาดมาปรับใช้กับการบริการของห้องสมุดจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่บรรณารักษ์ควรพิจารณาและพัฒนาารูปแบบการบริการที่ทันสมัยให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการ

กล่าวได้ว่า บรรณารักษ์ห้องสมุด ต้องมีกลยุทธ์การตลาดในการบริการผู้ใช้บริการห้องสมุดดังเช่น อภิชัย อารยะเจริญชัย ที่กล่าวถึงการบริการภายในห้องสมุดโดยใช้กลยุทธ์ Marketing Mix หรือการตลาด 4Ps^๖ ที่นับวันจะต้องปรับเปลี่ยนตามกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกปัจจุบัน จึงต้องปรับเป็น 4Cs

^๒ โกดิน, เซท., This is Marketing สร้างแบรนด์ให้ยิ่งใหญ่ไม่จำเป็นต้องเอาใจทุกคน (กรุงเทพฯ: ฮาร์ดเวิร์ค, ๒๕๖๑) ๑๒-๒๕.

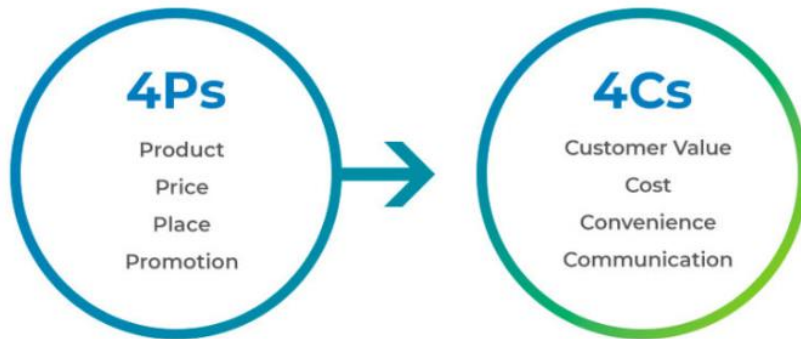
^๓ Gallemared, Jeremy. Customer Satisfaction: 5 Ways to Satisfy Customer Needs. [Online]. Retrieved 16 November 2023, from: <https://shorturl.asia/BvxW2>

^๔ Arakelyan, Lianna. 10 Ways to Meet and Satisfy Your Customer's Need. [Online]. Retrieved 16 November 2023, from: <https://shorturl.asia/gKXPe>

^๕ ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ, “การตลาดของห้องสมุดประเทศไทยในศตวรรษที่ ๒๑,” วารสารการอ่าน ๒๖, ๑ (๒๕๖๕): ๑๕-๓๖.

^๖ อภิชัย อารยะเจริญชัย. การตลาดกับห้องสมุด : ส่วนผสมทางการตลาดกับห้องสมุด (๑). [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://stanglibrary.wordpress.com/2012/11/12/การตลาดกับห้องสมุด-สำ/>

กล่าว คือ ๑) Product สู่ Customer ๒) Price สู่ Cost ๓) Place สู่ Convenience และ ๔) Promotion สู่ Communication

ภาพที่ ๑ การตลาด จาก 4Ps เป็น 4Cs

ที่มา : <https://islandmedia.co.id/4cs-digital-marketing-mix/>

ด้วยเหตุนี้ห้องสมุดจึงควรจะใช้แนวคิดการตลาดบริการกับผู้ให้บริการ ซึ่งปัจจุบันหลักการตลาดมีทั้งเครื่องมือและกลยุทธ์ที่หลากหลาย ท่ามกลางการแข่งขันในสังคมโลกที่ลักษณะงานส่วนมากในปัจจุบันคืองานบริการ และต้องทำหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ของหน้าที่ทั้งสิ้น หากแต่เครื่องมือใดก็ตาม อาทิ ปัญญาประดิษฐ์ (AI) หรือระบบอิเล็กทรอนิกส์นั้น มีการใช้งานอย่างไม่ถูกต้อง ก็อาจเกิดผลเสียมากกว่าผลดี การใส่ใจในงานจึงควรที่จะเป็นกลยุทธ์ที่ดีที่สุดในการทำงาน โดยเฉพาะการบริการให้ลูกค้าหรือผู้ใช้บริการได้รับประสบการณ์ที่ดีที่สุด^๗ การบริการของห้องสมุดก็เป็นภาระงานหลักที่สำคัญอย่างยิ่งซึ่งจะมีผลต่อความสำเร็จขององค์กร การพิจารณานำแนวคิดด้านการตลาดมาใช้ในการบริการห้องสมุดจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่บรรณารักษ์ควรคำนึงถึงเพื่อสร้างคุณค่าที่น่าพึงพอใจให้แก่ผู้ใช้บริการจนเกิดเป็นประสบการณ์ที่น่าประทับใจและต้องการกลับมารับคุณค่าอีกครั้ง

แนวคิดการบริหารประสบการณ์ของลูกค้า

แนวคิดทางการตลาดอีกแนวคิดหนึ่งที่สมควรประยุกต์ใช้สำหรับบุคลากรห้องสมุดในการบริการที่จะสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับผู้ใช้บริการคือ การบริหารประสบการณ์ของลูกค้า (Customer Experience Management - CEM)

การบริหารประสบการณ์ของลูกค้าเป็นกระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ประสบการณ์โดยรวมของลูกค้า (Entire Customer Experience) ที่มีต่อสินค้าหรือบริษัทหนึ่ง ๆ แต่จะแตกต่างจากกลยุทธ์ที่มุ่ง

^๗ ณัฐพัชญ์ วงษ์เหรียญทอง, Experience Marketing ซื้อใจลูกค้าได้อย่างหมด ด้วยการตลาด สร้างประสบการณ์ (กรุงเทพฯ: ชีวทัศน์, ๒๕๖๕).

สนองตลาดทั่วไป เนื่องจาก CEM จะให้ความสนใจลูกค้าแต่ละราย และมุ่งเน้นกระบวนการในการบริหาร ประสิทธิภาพของลูกค้ามากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากโปรแกรม เน้นการสร้างสัมพันธ์ภาพแบบใกล้ชิดกับลูกค้า ในทุกขณะของการติดต่อ เพื่อสร้างเป็นเหตุการณ์น่าประทับใจ (M.O.T) ให้กับลูกค้า^{๔๘} ความประทับใจ จึงเป็นกุญแจสำคัญที่ผู้ปฏิบัติงานพึงกระทำให้เกิดกับผู้ใช้บริการ

เป้าหมายของการบริหารประสิทธิภาพของลูกค้า คือ ความพยายามผลักดันให้สินค้าหรือบริษัท เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของลูกค้า โดยพยายามติดต่อกับลูกค้าในทุกจุดสัมผัส (Touch Point) เริ่ม ตั้งแต่ช่วงซื้อ ระหว่างซื้อ จนกระทั่งถึงช่วงการใช้สินค้าหรือบริการ การบริหารประสิทธิภาพลูกค้าจึงควร คำนึงถึงเป้าหมายนี้และพยายามผลักดันให้บรรลุผลสำเร็จ^{๔๙} นอกจากนี้บรรณารักษ์ยังควรเรียนรู้การตลาด ที่ส่งผลกระทบต่อบริการการตลาดภายในเพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีกับทั้งผู้ใช้บริการและผู้ร่วมงานด้วย

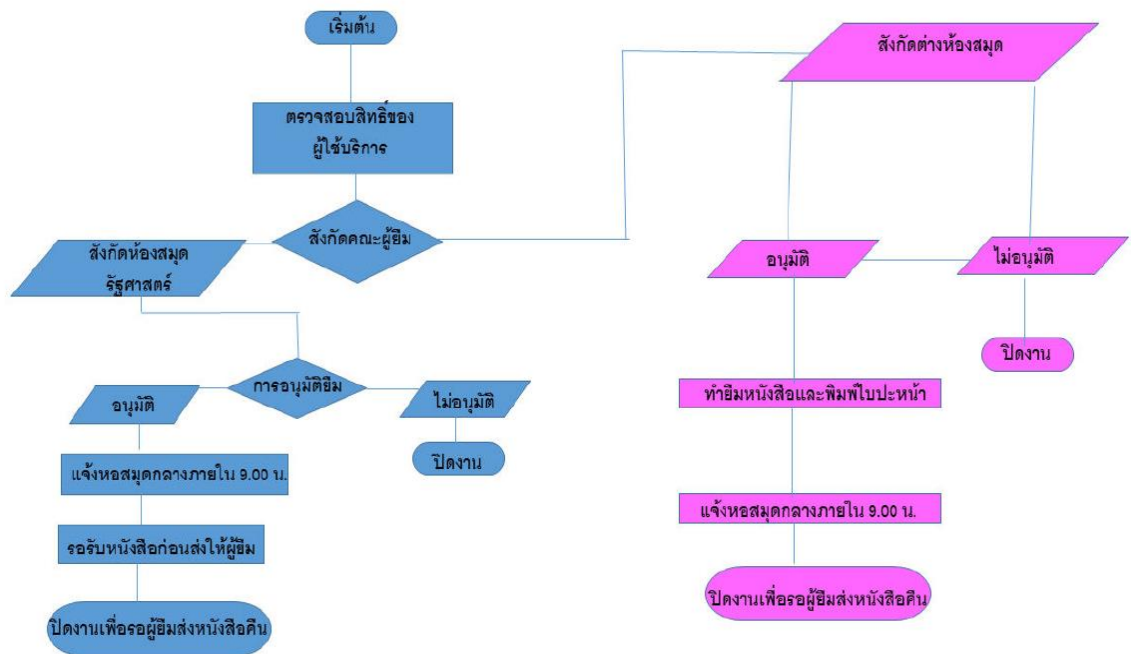
ผู้เขียนเสนอกรณีตัวอย่างเป็นแนวทางการสร้างประสบการณ์ที่ดีของผู้ใช้บริการผ่านการยืมหนังสือ ระหว่างห้องสมุด (CU Book delivery) ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นทั้งประสบการณ์ที่ดีทั้งของผู้เขียนและผู้ใช้บริการในการที่จะสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดกับบุคลากรห้องสมุดในการปฏิบัติงานและสร้าง ประสิทธิภาพการให้บริการที่น่าประทับใจสู่ผู้ใช้บริการห้องสมุด

กรณีตัวอย่างการยืมหนังสือระหว่างห้องสมุดภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกับการสร้างแรงบันดาลใจ ในการทำงานของบรรณารักษ์

ความใส่ใจในงานนั้นจะต้องเริ่มที่ตนเอง กล่าวคือผู้ให้บริการเอง เช่นเดียวกับการพัฒนาตนเองที่มัก ต้องเริ่มที่จิตใจของตนเอง เราไม่อาจบังคับจิตใจของผู้ร่วมงานในกระบวนการนั้น ๆ ให้มีจิตบริการได้และ จัดการงานส่วนตนให้ดีที่สุด การวิเคราะห์ผลดี ผลเสีย ในกระบวนการจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น กรณีตัวอย่าง การวิเคราะห์กระบวนการทำงานด้านการยืมหนังสือระหว่างห้องสมุดภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (CU Book Delivery) ซึ่งเป็นบริการที่จัดโดยหอสมุดกลางของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ปฏิบัติงานควรที่จะ สามารถวิเคราะห์ทั้งในด้านบุคลากรภายในห้องสมุด และบุคลากรต่างห้องสมุด คณะที่ร่วมกันปฏิบัติงาน ทั้งด้านกระบวนการทำงานที่บุคลากรได้ปฏิบัติหน้าที่และด้านเอกสารที่แสดงกระบวนการต่าง ๆ เพื่อให้เกิด ความผิดพลาดน้อยที่สุด ส่งผลให้กระบวนการที่ปฏิบัติร่วมกันเสร็จสมบูรณ์อย่างถูกต้อง นำไปสู่ความ พึงพอใจ ความประทับใจ และการได้รับประสบการณ์ที่ดีที่ผู้ใช้บริการต้องกลับมาใช้บริการอีกในครั้งต่อไป

^{๔๘} Schmitt, H. Bernd, *Customer Experience Management* (New Jersey: John Wiley & Sons, 2003). 17-18.

^{๔๙} ชื่นจิตต์ แจ้งเจนกิจ, *กลยุทธ์การบริหารประสิทธิภาพของลูกค้า* (กรุงเทพฯ: BrandAgebooks, ๒๕๕๙). ๓๓.

ภาพที่ ๒ แผนผังกระบวนการงานด้านการยืมหนังสือ
ระหว่างห้องสมุดภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (CU Book Delivery)

จากตัวอย่างงานในภาพที่ ๒ หากผู้ใช้บริการได้ใช้บริการการยืมหนังสือระหว่างห้องสมุดภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ผู้ให้บริการด้วยความใส่ใจแล้วรู้สึกประทับใจจะเป็นผลสะท้อนกลับมายังผู้ให้บริการในรูปแบบของความสัมพันธ์ที่ดีและข้อความต่าง ๆ อาจได้รับคำชื่นชม หรือจัดทำสถิติที่มีผู้ใช้บริการเป็นกำลังใจในการทำงาน ดังเช่นที่ผู้ใช้บริการในห้องสมุดที่ให้บริการ และผู้ใช้บริการสังกัดต่างคณะที่กลับมาใช้บริการอีกครั้ง (จากโครงการพัฒนาบุคลากรที่ปฏิบัติงานบริการ CU Book Delivery ศูนย์สารสนเทศทางสังคมศาสตร์เพื่อความประทับใจของผู้ใช้บริการ ในช่วงดำเนินโครงการวันที่ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕ – ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖)

ผู้ให้บริการได้รับคำกล่าวแสดงความพึงพอใจจากผู้บริการที่มาจากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการขณะที่ผู้ใช้บริการมาคืนหนังสือดังนี้

- “ขอบคุณมาก ๆ นะคะ”
- “เป็นบริการที่สะดวกมาก สามารถแจ้งยืมจากที่ใดก็ได้ มีแบบฟอร์มที่เข้าใจง่าย รอรับอีเมล แล้วมารับที่ห้องสมุดคณะได้เลย ตอนคืนหนังสือก็ไม่ต้องไปคืนด้วยตนเอง คงจะกลับมาใช้บริการอีกหลายครั้งครับ”

ตัวอย่างเพิ่มเติมที่สร้างแรงบันดาลใจในการทำงานเพื่อสร้างประสบการณ์ที่ดีจากการให้บริการ CU Book Delivery

การแนะนำ การช่วยค้นคว้า เป็นสิ่งดีที่บรรณารักษ์ควรจะทำให้ผู้อื่นได้ ในช่วงสอบกลางภาค การศึกษาต้น นิสิตปีหนึ่งที่เพิ่งเข้าศึกษานามสมมุติน้องจิ ซึ่งผู้เขียนได้เห็นน้องมาแต่ต้นภาคการศึกษาแล้วแต่ก็ไม่ได้รู้จักกันมาก่อน กำลังคุยกับเจ้าหน้าที่ยืมคืนท่านหนึ่ง สักพัก เจ้าหน้าที่ยืมคืนก็พาน้องจิมุ่งตรงมาหาผู้เขียน ประทับใจว่าหนังสือเล่มนี้ของห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ได้ถูกยืมไปหมดแล้ว หอสมุดกลาง (สำนักงานวิทยทรัพยากร) ก็ไม่มีเช่นกัน จะทำอย่างไรดี ผู้เขียนจึงได้ขอให้น้องจิเข้ามาในบริเวณโต๊ะทำงานของตนเพื่อช่วยกันค้นหาหนังสือที่น้องต้องการยืมไปอ่านสอบซึ่งก็พบว่ามีหนังสือดังกล่าวมีตัวเล่มที่ยังไม่ถูกยืม น้องจึงพอใจแล้วขอไปปรึกษาเพื่อนต่อ

ผู้เขียนได้ค้นคว้าต่อไปพบว่าหนังสือดังกล่าวยังมีให้ยืมที่สำนักงานวิทยทรัพยากรในปีพิมพ์ที่เก่ากว่านั้นแต่มีจำนวนหน้าเท่ากัน การตีพิมพ์ใหม่อาจไม่ได้เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมแต่อย่างใด จึงเดินไปแจ้งแก่น้องจิแล้วแนะนำการบริการ CU Book Delivery เพื่อให้น้องได้มีโอกาสอ่านหนังสือเตรียมสอบ

เหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความประทับใจให้กันและกันจากบุคคลที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน นอกจากที่ผู้เขียนได้รับคำขอบคุณจากน้องจิแล้ว ทั้งผู้ให้และผู้รับยังได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทุกครั้งที่น้องจิพบผู้เขียน น้องก็จะยกมือไหว้ทุกครั้ง

อีกเหตุการณ์หนึ่ง เมื่อเวลา ๑๑.๔๕ น.ของวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ มีนิสิตคนหนึ่ง นามสมมุติว่าน้องเอ็ม นำหนังสือกลับมาคืน จำนวน ๓ เล่ม หลังจากสอบปลายภาคการศึกษาเสร็จ (ขณะนั้นเป็นเวลาพักกลางวันของผู้เขียน ซึ่งมีเจ้าหน้าที่คนอื่นรับหนังสือไว้ให้) เป็นหนังสือที่นิสิตยืมผ่านบริการ CU Book Delivery ทั้ง ๓ เล่ม หนึ่งในนั้นเป็นหนังสือที่ผู้เขียนยังครั้งรู้สึกประทับใจ และภูมิใจที่ได้ให้บริการ และยังจดจำคำขอบคุณของน้องเอ็มทางโทรศัพท์ได้เพราะน้องได้แสดงความจำนงขอยืมในระบบอิเล็กทรอนิกส์ยืมหนังสือเล่มนั้นในปีพิมพ์ใหม่ โดยหนังสือดังกล่าวได้มีเพื่อนของนิสิตซึ่งสอบวิชาเดียวกันได้ขอยืมไปก่อนหน้าแล้วทุกเล่ม (ผู้เขียนจำหนังสือเล่มนั้นได้เนื่องจากสมัยที่ตนเองเรียนจะมีทุกห้องสมุด ทั้งห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ และสำนักงานวิทยทรัพยากรจะมีหลายฉบับและหลายปีพิมพ์)

เมื่อผู้เขียนเห็นคำขอในระบบ CU Book Delivery ผู้เขียนจึงค้นคว้าในระบบเพิ่มเติมโดยไม่ต้องการให้น้องเอ็มพลาดการอ่านหนังสือเตรียมสอบ และพบว่าหนังสือเล่มดังกล่าวของสำนักวิทยทรัพยากรซึ่งเป็นฉบับปีพิมพ์ใหม่ถูกยืมหมดทุกเล่ม แต่ฉบับปีพิมพ์ก่อนหน้าที่ใกล้เคียงกันยังไม่ถูกยืม จึงได้เร่งประสานแจ้งน้องเอ็มผ่านช่องทางเบอร์โทรศัพท์ที่ได้แจ้งไว้ในระบบคำขอยืมหนังสือให้น้องแจ้งยืมหนังสือเล่มดังกล่าวในฉบับปีพิมพ์ที่ยังไม่ถูกยืม ซึ่งตั้งแต่วันที่ดังกล่าวจนกระทั่งถึงช่วงก่อนเวลา ๙.๐๐ น. (เวลาปิดรอบส่งคำขอยืมหนังสือ) ของวันรุ่งขึ้น ผู้เขียนยังรู้สึกดีใจไปกับว่าเจ้าหน้าที่สำนักงานวิทยทรัพยากรจะตอบอนุมัติให้ยืมหนังสือได้หรือไม่ ซึ่งปรากฏว่าได้รับการอนุมัติให้ยืมหนังสือและได้รับหนังสืออ่านเตรียมสอบ ทำให้สร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้เขียนต้องการจะปฏิบัติงานต่อ ๆ ไป

วิเคราะห์แนวคิดการบริการงานห้องสมุดที่จะสร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับลูกค้า

ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดที่มาจากการวิเคราะห์งานบริการที่มาจากประสบการณ์ในการให้บริการ เพื่อให้การปฏิบัติงานด้านการบริการห้องสมุดรวมถึงงานบริการอื่น ๆ เป็นไปอย่างมีความหมายและมีความสุข ดังนี้

๑. การวิเคราะห์ผู้ใช้บริการ

ผู้ให้บริการควรวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายว่าผู้ใช้บริการคือใครบ้าง และมีผู้ใดที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบริการบ้าง จะต้องสัมผัสกับจุดสัมผัส (Touch point) ใดบ้าง เพื่อให้ทุกคนทั้งเจ้าหน้าที่ที่ร่วมบริการและผู้รับบริการรู้สึกดีและพึงพอใจ มีความรู้สึกว่าการที่ต้องการที่จะปฏิบัติกิจกรรมนี้ ณ สถานที่นี้ อีกในครั้งต่อไป ดังเช่นที่นักการตลาดดำเนินธุรกิจทั้งแบบ Business to Customer และ Business to Business ที่ผู้ให้บริการควรให้ความสำคัญกับผู้ใช้บริการคนอื่น ๆ ว่าเป็นผู้รับบริการจากตนเองเช่นกัน

๑.๑ ผู้ให้บริการการส่งหนังสือระหว่างห้องสมุด CU Book Delivery ที่ผู้ให้บริการควรตระหนักถึง

เนื่องจากหน่วยงานภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหลายแห่ง มีห้องสมุดระดับคณะและหรือระดับสถาบันที่ร่วมให้บริการจำนวนมาก จึงต้องมีเจ้าหน้าที่หรือบรรณารักษ์ที่ทำหน้าที่ดูแลระบบการบริการหนังสือ (ที่สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดทำ) ในการควบคุมระบบการรับ-ส่งหนังสือที่ผู้ใช้บริการทั้งต้นสังกัดและผู้ใช้บริการห้องสมุดอื่นขอใช้บริการ ห้องสมุดแห่งละ ๑ คน รวมทั้งหมด ๒๖ คน ผู้ให้บริการหลักของหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการให้บริการรับเรื่องจากทุกห้องสมุดคณะและหรือสถาบัน จำนวน ๑ คน นอกจากนี้ผู้ให้บริการยังต้องตระหนักถึงผู้รับ-ส่งหนังสือของสำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำหน้าที่รับและส่งหนังสือที่มีคำร้องขอให้ยืม แล้วรับหนังสือที่ส่งคืนไปยังห้องสมุดที่เป็นสถานที่จัดเก็บของหนังสือเล่มนั้นด้วย

ผู้ให้บริการทุกคนควรมีบันทึกข้อมูลการติดต่อบรรณารักษ์ หรือหลักฐานการติดต่อเจ้าหน้าที่แต่ละท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรณีเกิดปัญหาความผิดพลาดประการใดซึ่งมักเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา กับทุกคนเพราะในการปฏิบัติงานจริงในแต่ละวัน ผู้ปฏิบัติงานอาจจะรักษาสติไม่ได้ การครองจิตนิ่งและการทำให้จิตว่างได้ตลอดเวลาจึงเป็นสิ่งพึงปฏิบัติ

๑.๒ ข้อควรตระหนักถึงเพิ่มเติมเกี่ยวกับผู้ร่วมบริการ

ในข้อนี้อาจมีความจำเป็นสำหรับตำแหน่งของการจัดเก็บหนังสือที่อยู่ในห้องสมุดที่มีหลายชั้น และต้องการให้ความสะดวกผู้ให้บริการของสำนักวิทยทรัพยากร โดยไม่จำเป็นต้องขึ้นลิฟต์มาชั้นบนของห้องสมุด แต่อาจให้เจ้าหน้าที่อีกท่านหนึ่งซึ่งนำหนังสือส่งออกนาลงไปให้ หรือกรณีที่รับหนังสือมาส่ง ทั้งนี้ผู้ให้บริการแต่ละห้องสมุดจำเป็นต้องประสานความร่วมมือกันเป็นอย่างดี

๒. การพิจารณาประเภทของทรัพยากรสารสนเทศ

ควรวิเคราะห์ดูว่าจะต้องใช้เอกสารใด บันทึกใดบ้าง และควรเป็นบันทึกแบบอิเล็กทรอนิกส์หรือไม่ งานนี้จะออกมาดี สามารถแก้ปัญหาให้ทุกคนในกระบวนการได้ทันทั่วทั้งในส่วนการปฏิบัติงานบริการ CU Book Delivery ผู้เขียนจดบันทึกในรูปแบบกระดาษ เนื่องจากหากเป็นการบันทึกในระบบอิเล็กทรอนิกส์

ระบบของสำนักงานวิทยทรัพยากรจะบันทึกให้เพียงบางส่วน ทำให้อาจพบปัญหาเมื่อเกิดกรณีไฟดับ หรือระบบอินเทอร์เน็ตไร้สาย (WIFI) เสีย หรือหากผู้ปฏิบัติงานจัดเก็บในไดรฟ์ (Drive) ก็เสี่ยงกับพื้นที่จัดเก็บไดรฟ์นั้นเต็ม เพราะข้อมูลที่จัดเก็บนี้จะต้องเก็บทุกวันในการบริการเป็นเวลาหลายปี แบ่งเป็น

๒.๑ แบบฟอร์มสัมภาษณ์ ใช้ในกรณีที่ผู้ยืมสังกัดคณะรัฐศาสตร์ขอยืมหนังสือจากห้องสมุดอื่นที่ไม่ใช่ห้องสมุดคณะตนเอง

๒.๒ แบบฟอร์มสืขาว ใช้ในกรณีที่ผู้ยืมสังกัดต่างห้องสมุดขอยืมหนังสือของห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์

แนวคิดการพัฒนาคิดใจเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานอย่างมีจิตบริการสู่ประสบการณ์ที่น่าประทับใจของกันและกัน

แนวคิดสำหรับผู้ให้บริการหรือผู้ปฏิบัติงานที่จะมีความใส่ใจในงานนั้น อย่างแรกผู้ปฏิบัติงานควรจะต้องมีความสุขในงาน ซึ่งอาจเริ่มมาจากความหลงใหลในงานที่ผู้ปฏิบัติงานเลือกที่จะเข้ามาทำงานที่นี้ ในตำแหน่งนี้ โดยจะต้องมีความอดทนอดกลั้น หรือที่แองเจลา ดักเวิร์ท เรียกว่า ความทรหด^{๑๐} อยู่ด้วยเสมอ หากผู้ใดมองจุดเริ่มต้นที่พึงใจ ต้องการเข้ามาทำงานที่นี้ ตำแหน่งนี้ ผู้ปฏิบัติงานย่อมต้องมีความรู้สึกมีความสุขในงานไม่มากนักน้อย และควรมองอุปสรรคเล็ก ๆ น้อย ๆ ระหว่างการทำงานนั้นเป็นความหมายของชีวิต ความสนุกหรือความสุข และในระยะยาวความสนุกหรือความสุขนั้นก็จะเป็นสิ่งแวดล้อมเชิงบวกที่ได้รับการแบ่งปันให้คนรอบข้างไปจนถึงผู้รับบริการได้ด้วย

หากทั้งเรื่องจิตบริการ การตลาด และการบริหารประสบการณ์ เป็นแค่สิ่งที่ผู้บังคับบัญชากำหนดหรือเป็นเพียงงานชิ้นหนึ่งที่ผู้ให้บริการต้องทำในเวลางาน ผู้ให้บริการย่อมรู้สึกว่ามันถูกบังคับ ผู้ให้บริการเองควรได้รับแรงบันดาลใจจากจิตใจของตนเองซึ่งจะทำให้การใช้แนวคิดการตลาด จิตบริการ และการบริการเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน หากผู้ปฏิบัติงานทุกคนนั้น ไม่ได้เข้ามาทำงานที่นี้ ตำแหน่งนี้ด้วยความหลงใหลในงานนั้น ๆ แต่เป็นเพราะความจำเป็นบางประการ ผู้ปฏิบัติงานควรใช้แนวคิดของเซน ดังที่ดังตฤณ ได้กล่าวถึง จิตนิ่ง จิตว่าง ^{๑๑} เพื่อความสุข ความสนุกที่จะทำงานชิ้นนั้น ๆ เป็นจิตที่นิ่งกับงานชิ้นที่ตนทำ จิตว่างเพื่อให้ตนจดจ่อกับงานชิ้นข้างหน้าขึ้นเดียว โดยไม่คำนึงถึงสิ่งอื่น กล่าวคือ การมีสมาธิ ซึ่งจะเกิดความสุข สนุกที่ได้ทำงานชิ้นนั้น ๆ ตามลำดับขั้นและส่งผลให้เกิดการแบ่งปันความสุข แบ่งปันคุณค่าไปสู่บุคคลรอบข้างและผู้ให้บริการซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทางการตลาดที่มองถึงจิตใจตนและผู้บริโภคหรือผู้ให้บริการ

ทั้งนี้ผู้ให้บริการควรวิเคราะห์ว่าตนเองควรมีแนวคิดอะไรบ้างในการพัฒนาคิดใจซึ่งเป็นการพัฒนาตนเองที่สำคัญที่ควรพยายามเรียนรู้ก่อนที่จะสร้างจิตบริการ เนื่องจากผู้ให้บริการมักถูกขอให้มิจิตบริการ

^{๑๐} ดักเวิร์ท, แองเจลา, GRIT The Power of Passion and Perseverance (กรุงเทพฯ: วีเลิร์น, ๒๕๖๐) ๑๓-๒๘.

^{๑๑} ดังตฤณ, เซนในการทำงานอย่างเซียน (กรุงเทพฯ: ฮาวฟาร์, ๒๕๕๖) ๙๒.

โดยที่จิตใจตนก็ยังไม่สามารถสร้างความสงบ รู้จักคุณค่าของกันและกัน ก็จะทำให้จิตบริการเป็นเพียงสิ่งที่เรียนรู้ชั่วคราว ไม่ยั่งยืน

๑. อิคิโก เป็นความรู้หนึ่งของชาวญี่ปุ่น ในการสำนึกถึงคุณค่าของตนและสิ่งรอบตัว ในชีวิตประจำวัน ชีวิตการทำงาน ทำงานอย่างมีความสุขให้ออกมาดีที่สุด และการเห็นคุณค่าของตนในชีวิตหลังเกษียณ ฯลฯ^{๑๒}

๒. เต๋าและเซน เป็นแนวคิดแขนงหนึ่งของชาวจีนโบราณในการดำรงชีวิตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมรอบตัว ไม่ควรเปรียบเทียบใด ๆ การมีสมาธิ โดยเฉพาะการมีสติในการทำงานขึ้นใดขึ้นหนึ่งที่ละขึ้นเดียว^{๑๓} หรือการจดจ่อ ผ่านทางการเห็นคุณค่าภายในจิตใจ ฯลฯ^{๑๔}

๓. Mind set เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการเติบโตผ่านการเรียนรู้ หรือเรียนรู้ตลอดชีวิต มักกล่าวถึงตัวแบบความคิด ๒ แบบคือ Growth Mindset เป็นความคิดที่จะพัฒนาตนเองต่อไปด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ Fixed Mindset ซึ่งเป็นความคิดที่จะจำกัดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง^{๑๕}

นอกจากนี้ผู้ปฏิบัติงานการเรียนรู้ หรือเลือกบริบทสื่อต่าง ๆ รวมถึงการอ่านหนังสือที่เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความสุขในวิถีทางต่าง ๆ ของชีวิตซึ่งจะส่งผลดีกับการทำงาน ตระหนักถึงจิตใจ ส่งเสริมจิตบริการสู่ประสบการณ์ที่ดีของทั้งผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการ

สรุปแนวคิดวิเคราะห์ที่บรรณารักษ์หรือผู้ให้บริการสามารถประยุกต์สร้างประสบการณ์ที่ดีต่อลูกค้าและผู้ร่วมบริการ

การบริการใด ๆ นั้น เพื่อให้ผู้ใช้บริการได้รับประสบการณ์ที่ดี น่าประทับใจและต้องการกลับมารับคุณค่านั้นอีกในครั้งต่อไป ผู้ให้บริการควรฝึกประยุกต์ใช้แนวคิดการตลาด และการบริหารประสบการณ์ลูกค้าที่นำมาปรับใช้กับการบริการ ซึ่งการจะทำให้ได้รับผลตอบรับที่ดี สะท้อนถึงความประทับใจของผู้ใช้บริการได้นั้น ผู้ให้บริการควรสร้างคุณค่านั้นให้เกิดขึ้นจากจิตใจของตนเอง หากผู้ให้บริการใช้แนวคิดพัฒนางานใดทำงานแต่เพียงผู้บังคับบัญชาแจ้งให้ทำ แนวคิดนั้นก็จะไม่ใช่สิ่งที่ยั่งยืน และไม่ส่งประสิทธิผลอีกในเวลาต่อไป แต่แนวคิดเครื่องมือพัฒนางานใดที่ทำด้วยความรัก ความสุขในงานที่ตนทำ ผลงานชิ้นนั้นจะถือได้ว่าเป็นความสำเร็จประการหนึ่งของการทำงานในหน้าที่และสร้างความภูมิใจที่ได้ให้บริการซึ่งถือเป็นโอกาสในการสร้างความสัมพันธ์ สร้างความสุขที่ยั่งยืน ที่จะสร้างความสุขให้กับตนและบุคคลรอบข้างต่อไป

^{๑๒} กฤตินี พงษ์ธนเลิศ. อิคิโก: ความหมายและหาใช่ให้เจอ. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก:

https://www.youtube.com/watch?v=vHfzri_FeY&t=752

นิวกลม, How to Live a Good Life. (กรุงเทพฯ: ภูบ, ๒๕๖๖) ๑๐๒-๑๓๔.

^{๑๓} ณัฐพัชญ์ วงษ์เหรียญทอง. การสร้าง Growth Mindset สามารถช่วยเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาตัวเองได้ดี. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://twitter.com/nuttaputch/status/1688702307876372481>

^{๑๔} นิวกลม, How to Live a Good Life. (กรุงเทพฯ: ภูบ, ๒๕๖๖) ๑๘-๖๔.

^{๑๕} เว็กซ์ แคโรล, Mindset: ใช้ความคิดเอาชนะโชคชะตา, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: วีเลิร์น, ๒๕๖๑) ๑๗-๒๒.

ณัฐพัชญ์ วงษ์เหรียญทอง. การสร้าง Growth Mindset สามารถช่วยเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาตัวเองได้ดี. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://twitter.com/nuttaputch/status/1688702307876372481>

บรรณานุกรม

- กฤตินี พงษ์ธนเลิศ. **อิคิโกะ: ความหมายและหาอย่างไรให้เจอ**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๓, จาก: https://www.youtube.com/watch?v=vLHfzri_FeY&t=752
- ชื่นจิตต์ แจ้เจนกิจ. **กลยุทธ์การบริหารประสบการณ์ของลูกค้า**. กรุงเทพฯ: แบรินด์เอจบุ๊ก, ๒๕๔๙.
- ณัฐพัชญ์ วงษ์เหรียญทอง. **Experience Marketing ซื้อใจลูกค้าได้อย่างหมด ด้วยการตลาด สร้างประสบการณ์**. กรุงเทพฯ: ซีอีวีกส์, ๒๕๖๕.
- ณัฐพัชญ์ วงษ์เหรียญทอง. **การสร้างสมาธิจะมีส่วนช่วยให้เราโฟกัสกับงานได้ดีขึ้น**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://twitter.com/nuttaputch/status/1689064680122355712>
- ณัฐพัชญ์ วงษ์เหรียญทอง. **การสร้าง Growth Mindset สามารถช่วยเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาตัวเองได้ดี**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://twitter.com/nuttaputch/status/1688702307876372481>
- ด็กเวิร์ท, แองเจล่า. **GRIT The Power of Passion and Perseverance**. กรุงเทพฯ: วีเลิร์น, ๒๕๖๐.
- ดั่งตฤณ. **เซนในการทำงานอย่างเซียน**. กรุงเทพฯ: ฮาวฟาร์, ๒๕๕๖.
- นิวกลม. **How to Live a Good Life**. กรุงเทพฯ: กู๊ป, ๒๕๖๖.
- เบิร์น, รอนดา. **The secret เดอะซีเคร็ต**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐๘. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, ๒๕๖๓.
- ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ. “การตลาดของห้องสมุดประเทศไทยในศตวรรษที่ ๒๑.” **วารสารการอ่าน** ๒๖, ๑ (๒๕๖๕): ๑๕-๓๖.
- เว็กซ์ แคโรล. **Mindset: ใช้ความคิดเอาชนะโชคชะตา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: วีเลิร์น, ๒๕๖๑.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. **ที่สุดของคน คือการเป็นคนธรรมดา ที่มีความสุข**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://twitter.com/thaihealth/status/1726374795602956483>
- อภิชัย อารยะเจริญชัย. **การตลาดกับห้องสมุด : ส่วนผสมทางการตลาดกับห้องสมุด (๑)**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๖, จาก: <https://stanglibrary.wordpress.com/2012/11/12/การตลาดกับห้องสมุด-ส่ว/>
- Arakelyan, Lianna. **10 Ways to Meet and Satisfy Your Customer's Need**. [Online]. Retrieved 16 November 2023, from: <https://shorturl.asia/gKXP> 2023.
- Gallemared, Jeremy. **Customer Satisfaction : 5 Ways To Satisfy Customer Needs**. [Online]. Retrieved 16 November 2023, from: <https://shorturl.asia/BvxW2>
- Island Media. **How to Integrate 4Cs Digital Marketing Mix to Your Business?**. [Online]. Retrieved 15 November 2023, from: <https://islandmedia.co.id/4cs-digital-marketing-mix/>
- Schmitt, H. Bernd. **Customer Experience Management**. New Jersey: John Wiley & Sons, 2003.

หลักเกณฑ์การส่งบทความเพื่อเผยแพร่ วารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ

นโยบายการรับบทความเพื่อตีพิมพ์

บทความที่จะได้รับการตีพิมพ์ ได้แก่ บทความประเภท บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทัศน์ และบทความวิจารณ์หนังสือ ที่เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ซึ่งต้องเป็นบทความที่ได้รับการกลั่นกรองโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ เป็นบทความที่ไม่เคยเผยแพร่ในวารสารใดมาก่อนและผู้เขียนบทความอนุญาตให้หอสมุดแห่งชาติเผยแพร่บทความในรูปแบบไฟล์ดิจิทัล หากบทความไม่ผ่านการพิจารณาให้ตีพิมพ์ ทางกองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ แต่จะไม่ส่งต้นฉบับคืนผู้เขียน

การเตรียมต้นฉบับ

๑. เนื้อหา เป็นบทความทางด้านบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ ภาษา เอกสาร หนังสือ และศิลปวัฒนธรรม หรือสาขาวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง
๒. ควรระบุ ชื่อบทความ ชื่อผู้เขียนพร้อมตำแหน่งและสถานที่ทำงาน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ชัดเจน
๓. บทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ควรมีความยาวอย่างละไม่เกิน ๒๐๐ คำ พร้อมคำสำคัญ
๔. จัดพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word พิมพ์ด้วยตัวอักษร THSarabunPSK ขนาด ๑๖ พ้อยต์ ความยาวไม่เกิน ๑๕ หน้า และใช้เลขไทยในการเขียน ยกเว้นการเขียนชื่อเฉพาะหรือการอ้างอิงที่มีแหล่งที่มาของข้อมูลที่เป็นภาษาอังกฤษให้ใช้เลขอารบิก
๕. ตั้งค่าน้ำกระดาษ ดังนี้ กระดาษกว้าง ๑๘.๕ ซม. ยาว ๒๖ ซม. ขอบบน ๒.๕ ซม. ขอบล่าง ๒.๐ ซม. ขอบซ้าย ๑.๕ ซม. และขอบขวา ๑.๕ ซม.
๖. ควรระบุหมายเลข คำบรรยาย และที่มา (ถ้ามี) ของภาพประกอบ ตาราง แผนภาพ ฯลฯ ที่ใช้ประกอบบทความ

การส่งต้นฉบับบทความ

การส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ลงวารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติสามารถส่งผ่านระบบ Online Submission ของระบบฐานข้อมูลวารสารอิเล็กทรอนิกส์กลางของประเทศไทย Thai Journals Online (ThaiJO) ได้ทางเว็บไซต์วารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/nlt> กรณีระบบ Online Submission ชัดข้องสามารถส่งบทความในรูปแบบไฟล์เอกสาร Word มาที่ E-mail: rldbkk.nlt@gmail.com หรือทางไปรษณีย์ที่ กองบรรณาธิการวารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ กลุ่มวิจัยและพัฒนาห้องสมุด สำนักหอสมุดแห่งชาติ ถนนสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

การอ้างอิงเอกสาร

๑. การอ้างอิงในเนื้อหา ให้ใช้เชิงอรรถอ้างอิงที่แสดงถึงแหล่งที่มาของข้อมูล

ตัวอย่างการเขียนเชิงอรรถอ้างอิง

ในสังคมไทย มีคติความเชื่อเรื่องการสร้างพระเมรุมาศ ซึ่งเป็นสิ่งแสดงพระเกียรติยศในวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพที่ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพุทธและพราหมณ์^๑

^๑ กรมศิลปากร, ๑๐๗ ปี แห่งการสถาปนากรมศิลปากร (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๖๑) ๓๒.

๑.๑ เชิงอรรถสำหรับหนังสือ

////^๑ ผู้แต่ง,/ชื่อเรื่อง/(สถานที่:/สำนักพิมพ์,/ปีพิมพ์)/หน้า.

ตัวอย่าง

^๑ พระยาอนูมานราชชน, แหลมอินโดจีนสมัยโบราณ (พระนคร: คลังวิทยา, ๒๔๙๗) ๓๐๕.

^๒ Luang Boribai Buribhand and A.B. Griswold, *The Royal Monasteries and Their Significance* (Bangkok: Fine Arts Department, 1959) 5.

๑.๒ เชิงอรรถสำหรับวารสาร

////^๑ ชื่อผู้แต่ง,/“ชื่อบทความ,”ชื่อวารสาร/ปีที่,/ฉบับที่/(ปีพิมพ์):/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

^๑ พวงพร ศรีสมบูรณ์, “กรมศิลปากรกับการอนุรักษ์คัมภีร์อัลกุรอาน,” *วารสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ* ๗, ๑ (๒๕๖๑): ๔๙.

^๒ Bruce G. Link and Jo C. Phelan, “Conceptualizing Stigma,” *Annual Review of Sociology* 27 (2001): 363-385.

๑.๓ เชิงบรรณสำหรับวิทยานิพนธ์

////^๑ ชื่อผู้แต่ง./ชื่อวิทยานิพนธ์./(ระดับปริญญา/สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย,/ปี)/หน้า.

ตัวอย่าง

^๑ ณัฐกิตติ์ ศิริพงศ์ธาริน, การขายสิทธิการแปลของสำนักพิมพ์ไทยออกต่างประเทศ. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๐) ๑๐.

^๒ Christopher Stewart, The academic library building in the digital age: A study of new library construction and planning, design, and use of new library space. (Degree of Doctor of Education University of Pennsylvania, 2009) 54.

๑.๔ เชิงบรรณสำหรับสื่ออินเทอร์เน็ต

////^๑ ชื่อผู้แต่ง./ชื่อเรื่อง./[ออนไลน์].//สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปี,/จาก:/แหล่งข้อมูล

ตัวอย่าง

^๑ คอสิเยาะ วาจิ. ห้องสมุดดิจิทัล. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๕๒, จาก: <https://www.l3nr.org/posts/296358>

๒. การอ้างอิงท้ายบทความใช้ตามรูปแบบของหอสมุดแห่งชาติกำหนด

ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง

๒.๑ หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง./ชื่อเรื่อง./ครั้งที่พิมพ์./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์,/ปีที่พิมพ์.

ตัวอย่าง

สุณี เลิศแสงกิจ และพิศิษฐ์ กาญจนพิมาย. ห้องสมุดกับการรู้สารสนเทศ. กรุงเทพฯ: วังอักษร, ๒๕๔๖.

๒.๒ หนังสือแปล

ชื่อผู้แต่งเดิม.//ชื่อเรื่อง.//แปลโดย/ชื่อผู้แปล (ถ้ามี). //ครั้งที่พิมพ์./สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์,/ปีที่พิมพ์.

ตัวอย่าง

ริซัล, โฮเซ. **อันล่องละเมิดมิได้**. แปลโดย จิตรารักษ์ ตันรัตนกุล. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๘.

๒.๓ วารสาร

ผู้เขียนบทความ.//“ชื่อบทความ.”//ชื่อวารสารหรือนิตยสาร.//ปีที่,ฉบับที่/(วัน เดือน ปี):/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ. “ห้องสมุดสีเขียว: ห้องสมุดประชาชนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแห่งแรกในประเทศไทย.” **วารสารห้องสมุด**. ๖๐, ๑ (๒๕๕๙): ๔๗-๕๖.

๒.๔ วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้แต่ง.//ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์.//ชื่อปริญญา (สาขาหรือวิชาเอก).//สถานที่พิมพ์:/สถาบันผู้รับผิดชอบ, ////ปีที่พิมพ์. ฉบับอัดสำเนา.

ตัวอย่าง

สุคนธ์ทิพย์ จันทะลุน. **การจัดการหนังสือหายากของหอสมุดแห่งชาติในประเทศไทย**.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สารสนเทศศึกษา). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๖๐. ฉบับอัดสำเนา.

สิทธิพันธ์ สุวรรณ. **ศึกษาวัสดุทดแทนไม้มาใช้ในกระบวนการผลิตเฟอร์นิเจอร์**. สารนิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิตศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (เทคโนโลยีผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม). กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๖. ฉบับอัดสำเนา.

Stevandic, Srdjan. **Modelling, Control and Simulation of a Grid-Connected Fuel**

Cell Power Plant. Thesis the Master of Engineering Science (Faculty of Graduate Studies). London: The University of Western Ontario, 2004. Photocopied.

๒.๕ หนังสือพิมพ์

ชื่อผู้แต่ง.//“ชื่อหัวข้อข่าว หรือชื่อบทความ.”//ชื่อหนังสือพิมพ์.//ปีที่,/ฉบับที่/(วัน เดือน ปี):/เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ปาริชาติ บุญเอก. “โควิด-๑๙ เปลี่ยนบ้านเป็นโรงเรียนเรียนออนไลน์ Learn from Home.”

กรุงเทพธุรกิจ. ๓๓, ๑๑๕๔๔ (๖ พฤษภาคม ๒๕๖๓): ๑๕.

Nakaso, Dan. “Hawaii rattles, then loses power.” **Honolulu Advertiser**. (16 October 2015): A1.

๒.๖ สื่ออินเทอร์เน็ต

ชื่อผู้แต่ง.//ชื่อเรื่อง.//[ประเภทของสื่อที่เข้าถึง.//สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปี,/จาก: แหล่งข้อมูล

ตัวอย่าง

กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา. **สาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา=**

Democratic Socialist Republic of Sri Lanka. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๘,

จาก: <http://sameaf.mfa.go.th/th/country/south-asia/detail.php?ID=11>

National Library of Thailand

@NLThailand_PR

@NLThailand

www.nlt.go.th